

Fundusze
Europejskie

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

*Załącznik nr 1 do uchwały nr 6/2024 Walnego Zebrania Członków LGD
z dnia 28.05.2024 r.*

STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ (LSR) dla obszaru Powiatu Radziejowskiego na lata 2024 – 2029

Lokalna Grupa Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego”

Radziejów, maj 2024 r.

Spis treści

WSTĘP	3
Rozdział I Charakterystyka Lokalnej Grupy Działania (LGD)	5
Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	12
Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR.....	15
Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR	26
Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia.....	49
Rozdział VI Cele i wskaźniki.....	56
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	65
Rozdział VIII Plan działania.....	69
Rozdział IX Plan finansowy LSR	70
Rozdział X Monitoring i ewaluacja	72
Załączniki.....	76

WSTĘP

Lokalna Strategia Rozwoju kierowana przez społeczność dla obszaru Powiatu Radziejowskiego na lata 2024 – 2029 została stworzona we współpracy i z zaangażowaniem lokalnej społeczności. Na bazie najważniejszych potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru powiatu radziejowskiego, określone zostały cele LSR, których zaspokojenie ma nastąpić poprzez realizację przedsięwzięć w ramach LSR. Cele te dotyczą potrzeb, które z punktu widzenia społeczności lokalnej są najistotniejsze, ale jednocześnie możliwe do realizacji w ramach podejścia LEADER oraz dla których to podejście stanowi najlepszą i najbardziej efektywną metodę zaadresowania.

Lokalna Strategia Rozwoju zawiera również wskazanie zdiagnozowanych na obszarze objętym LSR grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, które uzyskają wsparcie w ramach LSR oraz opis stosowanego podejścia do każdej z tych grup.

Lokalna Grupa Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” obejmuje obszar pięciu gmin wiejskich: Bytoń, Dobre, Osiecin, Radziejów, Topólka, jedną gminę miejsko – wiejską: Miasto i Gmina Piotrków Kujawski oraz jedną gminę miejską: Gmina Miasto Radziejów. Są one położone w granicach administracyjnych Powiatu Radziejowskiego, co świadczy o ich spójności pod względem geograficznym, przyrodniczym, gospodarczym oraz kulturowym. Atuty terenu działania LGD to zabytki, czysta przyroda, ciekawe obiekty, a także jeziora i lasy. Nasz obszar to również atrakcyjny i świetnie przygotowany partner do organizowania działalności gospodarczej i inwestowania.

Sporządzony dokument umożliwi efektywne gospodarowanie zasobami powiatu radziejowskiego, takimi jak: środowisko przyrodnicze i kulturowe, zasoby ludzkie, infrastrukturalne oraz stanowi formalną podstawę do realizacji projektów.

Ważnym źródłem informacji, które posłużyły do sporządzenia lokalnej strategii rozwoju byli członkowie lokalnej grupy działania, reprezentanci funkcjonujących na obszarze powiatu radziejowskiego stowarzyszeń, w tym OSP i KGW, jednostek samorządu terytorialnego, przedstawiciele sołectw, przedsiębiorcy, a także lokalni mieszkańcy, w tym młodzież oraz seniorzy. Konsultacje społeczne i zaangażowanie jak najszerzej grupy mieszkańców oraz podmiotów z powiatu radziejowskiego przełoży się na realizację projektów, które będą odpowiedzią na faktyczne potrzeby lokalnej społeczności. W opracowaniu dokumentu posłużono się także Raportem z ewaluacji zewnętrznej realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju kierowanej przez społeczność dla obszaru Powiatu Radziejowskiego na lata 2016 – 2023 Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego”.

Strategia była tworzona w kilku etapach:

1. Powołanie Zespołu Roboczego ds. LSR.
2. Zgromadzenie i analiza dokumentów.
3. Konsultacje społeczne: diagnoza potencjału, wyznaczenie obszarów problemowych, ankiety, wywiady.
4. Analiza dokumentów z konsultacji społecznych.
5. Projekt dokumentu.
6. Konsultacje społeczne.
7. Przyjęcie lokalnej strategii rozwoju.

Rozpoczynając pracę nad tworzeniem Lokalnej Strategii Rozwoju stanęliśmy przed dylematem wyboru wartości, na których chcemy oprzeć dalszy rozwój naszej małej ojczyzny. Najważniejszym głosem doradczym było lokalne społeczeństwo, które wskazało najważniejsze ich zdaniem kierunki rozwoju, najskuteczniejsze działania oraz metody służące osiągnięciu przyjętych celów. W perspektywie finansowej 2014 – 2020 Lokalna Grupa Działania wybierała do dofinansowania inicjatywy wspierające rozwój przedsiębiorczości, ogólnodostępnej infrastruktury, wzmocnienia lokalnego dziedzictwa, ochrony środowiska, osoby zagrożone wykluczeniem społecznym i ubóstwem. Działania podejmowane w powyższych zakresach były zawsze odpowiedzią na potrzeby mieszkańców i pozytywnie wpływały na poprawę warunków i jakości życia mieszkańców powiatu radziejowskiego. Obserwacja, badania i spotkania ze społeczeństwem wyłoniły istnienie nadal wielu problemów, w których rozwiązaniu mogą pomóc realizowane w ramach lokalnej strategii rozwoju projekty i działania. Wzajemne zaufanie

oraz współpraca pomiędzy mieszkańcami i podmiotami a LGD, wypracowane w latach 2009 – 2023, pozwala optymistycznie patrzeć na dalszą współpracę oraz realizację LSR na lata 2024 – 2029.

LSR składa się z dziesięciu rozdziałów, które zawierają m.in. charakterystykę Lokalnej Grupy Działania oraz obszaru i ludności objętej zasięgiem LSR, opis partycypacyjnego charakteru LSR, analizę potrzeb i potencjału LSR, spójności, komplementarności oraz synergii, określenie celów i wskaźników, sposób wyboru i oceny operacji, plan działania, plan finansowy, zasady prowadzenia monitoringu i ewaluacji LSR. Aby zachować partycypacyjny charakter strategii, wszystkie jej kluczowe elementy były poddane konsultacjom społecznym.

Rozdział I Charakterystyka Lokalnej Grupy Działania (LGD)

1. Nazwa LGD i forma prawna

Lokalna Grupa Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym partnerstwem trójsektorowym, składającym się z przedstawicieli sektorów: publicznego, społecznego oraz gospodarczego, o celach niezarobkowych, posiadającym osobowość prawną i zarejestrowanym w KRS.

Stowarzyszenie działa na podstawie:

- 1) ustawy z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261 z późn. zm.);
- 2) przepisów krajowych dotyczących RLKS;
- 3) Statutu Stowarzyszenia oraz dokumentów wewnętrznych.

Nadzór nad Stowarzyszeniem prowadzi Marszałek Województwa Kujawsko – Pomorskiego. Władzami Lokalnej Grupy Działania są: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada oraz Komisja Rewizyjna.

Logo Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego”

2. Opis procesu tworzenia partnerstwa i doświadczenia LGD

Działania związane z budowaniem partnerstwa na rzecz rozwoju obszaru gmin Bytoń, Dobre, Osiecin, Piotrków Kujawski, Radziejów oraz Topólka miały początek w 2006 roku, kiedy to rozpoczęto rozmowy na temat utworzenia lokalnej grupy działania, której nadrzędnym celem było prowadzenie działań na rzecz gospodarczego, społecznego oraz infrastrukturalnego rozwoju powiatu radziejowskiego. Pierwsze spotkanie przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, a jednocześnie inicjatorów utworzenia LGD, miało miejsce 20 grudnia 2006 r. w Piotrkowie Kujawskim. Kolejnym krokiem było podpisanie porozumienia pomiędzy jednostkami sektora finansów publicznych, które uruchomiło proces informowania społeczeństwa z terenu powiatu radziejowskiego o inicjatywie Leader i idei partnerstwa pomiędzy sektorem społecznym, publicznym i gospodarczym. Efektem spotkań jakie zostały zorganizowane w marcu 2007 r. w każdej gminie powiatu radziejowskiego oraz wyjazdu studyjnego do LGD Zakole Dolnej Wisły, zorganizowanego w kwietniu 2007 r., powstało porozumienie mające charakter partnerstwa trójsektorowego. W sierpniu 2007 r. został powołany zespół roboczy, który przygotował propozycję statutu dla LGD. Zawarte porozumienie zostało sformalizowane 21 września 2007 r. W tym dniu odbyło się zebranie założycielskie, w którym wzięło udział 28 osób reprezentujących 3 sektory (publiczny, społeczny, gospodarczy), które powołało do życia Lokalną Grupę Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego”. Lokalna Grupa Działania została wpisana do Krajowego Rejestru Sądowego – Stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej w dn. 31 grudnia 2007 r. pod numerem KRS: 0000296140.

Efektem spotkań ze społeczeństwem oraz pracy osób zaangażowanych w rozwój obszaru gmin powiatu radziejowskiego powstał dokument – *Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru gmin: Bytoń, Dobre, Osiecin, Piotrków Kujawski, Radziejów, Topólka na lata 2009 – 2015*. Kolejnym krokiem było złożenie wniosku na realizację Lokalnej Strategii Rozwoju oraz zawarcie w dniu 3 lipca 2009 r. w Grucznie *Umowy o warunkach i sposobie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju*. W 2014 r. do członków LGD włączono Gminę Miasto Radziejów, dzięki czemu

lokalną strategią rozwoju objęty został cały obszar powiatu radziejowskiego. Lokalna Grupa Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” z sukcesem zrealizowała założenia LSR na lata 2009 – 2015, nawiązała współpracę z nowymi partnerami, lokalnymi mieszkańcami i przedsiębiorcami. Przeprowadzono w tym okresie 15 naborów wniosków w ramach działań: Odnowa i rozwój wsi, małe projekty, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw oraz Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej. Zrealizowano także 4 projekty współpracy oraz realizowano działanie Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja. Realizacja projektów w ramach środków PROW 2007 – 2013 wpłynęła pozytywnie na wizerunek zarówno obszarów wiejskich jako miejsca do zamieszkania, spędzania wolnego czasu, rekreacji oraz wypoczynku, jak i samego LGD jako partnera do współpracy. Nowe oraz zmodernizowane obiekty użyteczności publicznej takie jak m.in.: świetlice wiejskie, place zabaw, siłownie zewnętrzne, ścieżki rowerowe, boiska sportowe oraz parkingi nie tylko poprawiły komfort życia mieszkańców obszaru objętego LSR, ale pozytywnie wpłynęły też na ich bezpieczeństwo.

Chcąc kontynuować rozpoczęte w perspektywie finansowej 2007 – 2013 działania na rzecz lokalnej społeczności, Lokalna Grupa Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” wspólnie z partnerami, mieszkańcami, lokalnymi organizacjami sporządziła Lokalną Strategia Rozwoju kierowaną przez społeczność dla obszaru Powiatu Radziejowskiego na lata 2016 – 2023. LGD podjęła się tym samym trudnego zadania wdrażania wielofunduszowej strategii, w ramach której realizowane były projekty ze środków dwóch programów tj. Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 oraz Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014 – 2020. Partnerstwo, zgodnie z przeprowadzoną na etapie tworzenia LSR diagnozą obszaru, skupiło swoje działania na dwóch zakresach tematycznych, tj. tworzeniu warunków do rozwijania przedsiębiorczości oraz poprawy komfortu i jakości życia mieszkańców. Jak każda organizacja w kraju, w związku z pojawieniem się w 2020 r. pandemii COVID, LGD stanęła przed koniecznością dostosowania swoich działań i planów do zupełnie nowych warunków. Dzięki współpracy z partnerami, wnioskodawcami, beneficjentami oraz instytucjami zarządzającymi programami operacyjnymi, pomimo opóźnień w realizacji projektów, udało nam się zrealizować przyjęte założenia. Rada LGD oceniła blisko 130 wniosków w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, 20 projektów w zakresie utworzenia infrastruktury służącej włączeniu społecznemu, ponad 40 projektów skierowanych do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ubóstwem, a także 19 projektów służących kultywowaniu lokalnego dziedzictwa Kujaw. Dzięki wsparciu Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego”, w latach 2016 – 2023 udało się utworzyć blisko 40 nowych działalności gospodarczych, dofinansować rozwój 18 lokalnych firm i, co najważniejsze, utworzyć miejsca pracy dla ponad 50 mieszkańców powiatu radziejowskiego. Z dofinansowania udzielanego w ramach środków Lokalnej Strategii Rozwoju, w zakresie rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury oraz rewitalizacji obszarów wiejskich, korzystały zarówno gminy naszego powiatu, będące członkami LGD, jak i lokalne stowarzyszenia. Dzięki temu powstało lub zostało zmodernizowanych ponad 40 obiektów użyteczności publicznej służących lokalnemu społeczeństwu, wpływających na poprawę jakości ich życia i komfortu oraz poprawiających wizerunek obszaru. Były to place zabaw, siłownie zewnętrzne, świetlice wiejskie, skate park, boiska, stadiony czy dom opieki nad osobami starszymi. W ramach Projektu Grantowego *Wdrażanie Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność Lokalnej Grupy Działania "Razem dla Powiatu Radziejowskiego"* finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego przez LGD, objęliśmy wsparciem blisko 570 osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Ogromnym zainteresowaniem mieszkańców cieszyły się tworzone w gminach powiatu radziejowskiego kluby młodzieżowe oraz kluby seniora. Wspieraliśmy również podmioty kultury, koła gospodyń wiejskich, parafie, lokalne stowarzyszenia, ochotnicze straże pożarne, które dzięki środkom z PROW 2014 – 2020, wykorzystując lokalne zasoby: przyrodnicze, kulturowe, historyczne, turystyczne oraz produkty lokalne, realizowały projekty objęte grantem. Zrealizowano kilkanaście projektów na rzecz wzmocnienia kapitału społecznego, edukacji, aktywizacji, promocji w obszarze kultury i lokalnego dziedzictwa. Po środki europejskie sięgali również członkowie Stowarzyszenia, reprezentujący w strukturach LGD sektory publiczny, społeczny i gospodarczy.

Zarówno Lokalna Grupa Działania, jak i jej członkowie, posiadają doświadczenie w realizacji projektów w partnerstwie. Wspólnie z Lokalną Grupą Działania Dorzecza Zgłowiączki pozyskano dofinansowanie na realizację

dwóch projektów współpracy: „Nowoczesna promocja dziedzictwa lokalnego” oraz „Apetyt na Kujawską Tradycję”. Członkowie Lokalnej Grupy Działania również realizują projekty w partnerstwie. Współpraca tego rodzaju zawsze prowadzi do wymiany doświadczeń, wiedzy, rozwiązań, a także integracji społeczności w wymiarze lokalnym, regionalnym czy ponadregionalnym.

Kluczową zasadą będącą warunkiem koniecznym istnienia i funkcjonowania partnerstwa jest różnorodność partnerów oraz ich aktywny udział i zaangażowanie w realizację LSR. Partnerzy wywodzą się ze sfery publicznej, społecznej i gospodarczej. Ideą partnerstwa w ramach LGD jest wspieranie wszelkich przedsięwzięć prorozwojowych, ukierunkowanych na jednolity i spójny terytorialnie obszar. Główną osią rozwojową LSR są przede wszystkim ogólnodostępna infrastruktura wiejska (np. rekreacyjna, sportowa, turystyczna), wspieranie wszelkich przejawów przedsiębiorczości pozarolniczej, rozwój kultury lokalnej i zachowanie tradycji regionalnych oraz szeroko rozumiane wsparcie dzieci, młodzieży oraz seniorów. Nie mniej ważne są także działania wspierające inicjatywy społeczne na rzecz rozwoju danej społeczności lokalnej i wzmacniające tożsamość lokalną.

Lokalna Grupa Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” jako partnerstwo trójsektorowe jest czymś więcej niż uspołecznieniem procesu podejmowania decyzji. To również wszelkiego rodzaju przedsięwzięcia i inicjatywy ukierunkowane na rozwój lokalnego środowiska społeczno – gospodarczego oraz budowę tożsamości lokalnej i spójnego społecznie środowiska lokalnego, wspólne planowanie, projektowanie, wdrażanie i realizowanie w sposób systematyczny i trwały. Oddolność inicjatyw w ramach lokalnej strategii rozwoju wzmacnia spójność podejmowanych lokalnie decyzji, podnosi jakość zarządzania oraz kształtuje pożądany kapitał społeczny. Doświadczenia, zasoby oraz wiedza partnerów ze wszystkich sektorów pozwala realizować projekty, które idealnie wpisują się w potrzeby mieszkańców, a także umożliwiają skuteczne wdrażanie lokalnej strategii rozwoju.

Działalności LGD we wszystkich etapach (programowanie, implementacja, wdrażanie) realizacji LSR przyświeca zasada partycypacji społecznej, uwzględniająca świadome zaangażowanie obywateli, grup społecznych oraz podmiotów.

LGD jest zarządzana przez osoby o wysokich kwalifikacjach i bogatym doświadczeniu w realizowaniu projektów oraz zarządzaniu kadrami. Dla skutecznej realizacji zadań Zarząd LGD zatrudnia pracowników biura LGD o określonych w *Regulaminie pracy biura stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania "Razem dla Powiatu Radziejowskiego"* kwalifikacjach i doświadczeniu. Zakres obowiązków pracowników biura LGD obejmuje m.in. sprawną i efektywną obsługę beneficjentów, doradztwo, prowadzenie biura, obsługę organów LGD. Wszyscy pracownicy zatrudnieni obecnie w biurze LGD posiadają doświadczenie i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych o zasięgu lokalnym, które nabyli w trakcie realizowania LSR w latach 2009 – 2015 oraz 2016 – 2023. Efektywna realizacja lokalnych strategii rozwoju w perspektywach finansowych 2007 – 2013 oraz 2014 – 2020 potwierdza, że LGD posiada pełną zdolność do realizacji lokalnej strategii rozwoju oraz osiągnięcia celów LSR w sposób sprawny i skuteczny.

3. Opis struktury LGD

Władzami Stowarzyszenia są Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada oraz Komisja Rewizyjna. Zarówno zasady wyboru do poszczególnych organów LGD, jak i kadencyjność organów stowarzyszenia reguluje Statut stowarzyszenia. Zasada kadencyjności daje możliwość Walnemu Zebraniu Członków na zmianę składu organów stowarzyszenia, jednocześnie motywując ich członków do prawidłowego działania.

Najwyższą władzę Stowarzyszenia pełni Walne Zebranie Członków, które podejmuje najważniejsze decyzje zgodnie ze statutem. Bieżącą działalnością Stowarzyszenia kieruje Zarząd, zgodnie z uchwałami Walnego Zebrania Członków i uchwałami własnymi, reprezentuje Stowarzyszenie na zewnątrz oraz działa w jego imieniu. Rada jest organem decyzyjnym, którego głównym zadaniem jest wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalanie kwoty wsparcia. Komisja rewizyjna pełni rolę organu kontrolującego bieżącą pracę Stowarzyszenia. Stowarzyszenie jest otwarte dla nowych członków, którzy deklarują chęć uczestniczenia w realizacji celów statutowych, gotowe na poszerzanie partnerstwa i otwarte na szeroko pojętą współpracę.

Członkami LGD, zgodnie ze Statutem Stowarzyszenia, mogą być osoby fizyczne i prawne. Nabycie i utrata członkostwa następuje w drodze uchwały Zarządu Stowarzyszenia przyjętej zwykłą większością głosów. Szczegółowe zasady nabywania i utraty członkostwa oraz prawa i zobowiązania członków LGD określa Statut Stowarzyszenia.

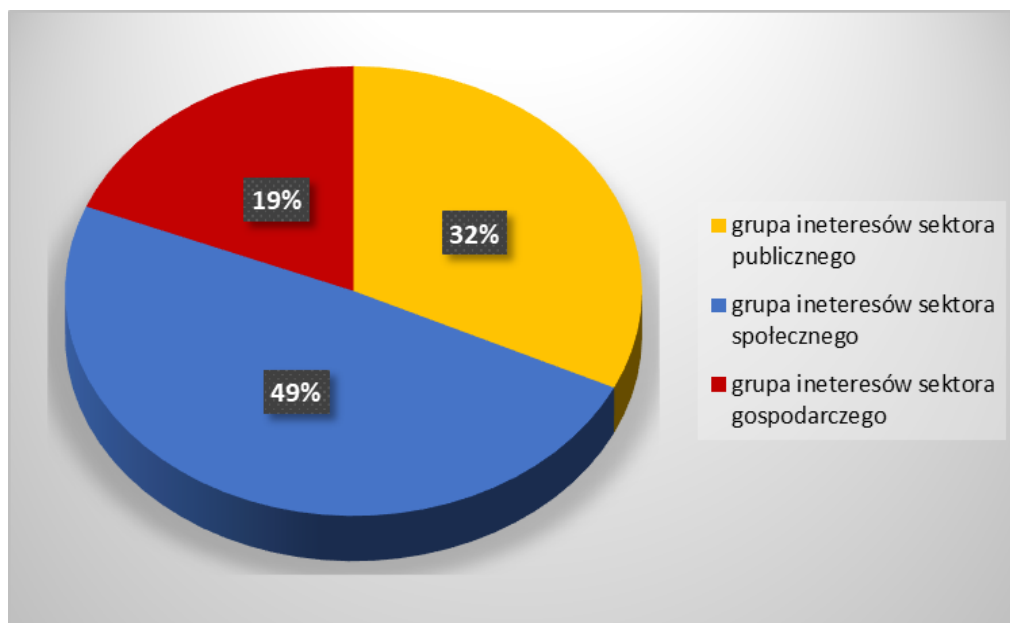
4. Reprezentatywność LGD

Na dzień złożenia wniosku o wybór LSR Stowarzyszenie liczy łącznie 53 aktywnie zaangażowanych członków będących przedstawicielami lokalnych grup interesów społeczno – gospodarczych, reprezentujących interesy sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego. Każda z gmin członkowskich posiada w LGD co najmniej po jednym przedstawicielu z ww. sektorów. Członkami LGD są wszystkie gminy powiatu radziejowskiego, Powiat Radziejowski, lokalne koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straże pożarne, stowarzyszenia,, mieszkańcy, przedsiębiorcy, w tym rolnicy.

Przyporządkowanie podmiotów do poszczególnych sektorów wygląda następująco:

- a) do grupy interesu sektora publicznego należy, m.in.: gmina, powiat, członek rady gminy, członek rady powiatu, sołtys, samorządowe jednostki organizacyjne gminy lub powiatu,
- b) do grupy interesu sektora społecznego należą w szczególności: mieszkańcy, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe, związki zawodowe, organizacje społeczno – zawodowe rolników, w tym koła gospodyń wiejskich inne dobrowolne zrzeszenia i ruchy obywatelskie,
- c) do grupy interesu sektora gospodarczego należą w szczególności podmioty prowadzące działalność gospodarczą, w tym przedsiębiorstwa społeczne i rolników, a także samorząd gospodarczy, w tym m.in. cechy branżowe, cechy rzemiosł, izby gospodarcze lub przemysłowo – handlowe, izby rzemieślnicze, izby rolnicze.

Wykres 1 Członkowie Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” w podziale na reprezentowane grupy interesów sektorów

Źródło: opracowanie własne LGD

Grupa interesu sektora publicznego reprezentowana jest przez 17 członków LGD i stanowi 32% liczby członków stowarzyszenia. W jej skład wchodzi wszystkie gminy i miasto z obszaru LGD, Powiat Radziejowski, a także radni gmin oraz sołtysi.

Grupa interesu sektora gospodarczego reprezentowana jest przez 10 członków LGD i stanowi 19% liczby członków stowarzyszenia. Podmioty tworzące grupę interesów sektora gospodarczego to przede wszystkim firmy z branż handlowo – usługowych, produkcyjnych oraz rolnicy.

Grupa interesu sektora społecznego liczy 26 członków i stanowi 49% liczby członków LGD. Składa się z mieszkańców oraz stowarzyszeń, w tym działających na rzecz osób niepełnosprawnych, interesów kobiet wiejskich, rozwoju przedsiębiorczości kobiet, rozwoju kultury ludowej oraz wsparcia seniorów.

Skład grupy jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności, bez dominacji jakiegokolwiek grupy interesu, uwzględnia przedstawicieli sektora publicznego, społecznego, gospodarczego, w tym grupy osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR.

Zróżnicowany skład i obszary działalności, które reprezentują poszczególne osoby, pozwala na uzyskanie opinii i rozpoznanie potrzeb kluczowych grup społecznych, funkcjonujących na obszarze realizacji LSR, dzięki czemu możliwe było realne odzwierciedlenie oczekiwań tych grup. Zróżnicowany skład członków LGD przekłada się na znaczący udział różnorodnych lokalnych podmiotów w przygotowanie LSR – zaangażowanie społeczne na różnych etapach tworzenia strategii (m.in. analiza potrzeb i potencjałów, formułowanie celów i przedsięwzięć).

Lokalna Grupa Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” podejmuje kroki zmierzające do pogłębienia zaangażowania lokalnej społeczności, poprzez skoordynowane działania na całym obszarze LSR, skierowane do mieszkańców nie biorących aktywnego udziału w działalności LGD. Poprzez kampanię informacyjną kierowaną do poszczególnych grup wiekowych, LGD jest w stanie dotrzeć do mieszkańców, którzy jeszcze nie mieli okazji ani szans na pełne skorzystanie z możliwości jakie oferuje w swoim funkcjonowaniu LGD. Podstawą takiej kampanii musi być dotarcie do nowych mieszkańców gmin członkowskich, często niezorientowanych w możliwościach jakie niesie udział we wdrażaniu RLKS. Szczególnie, że LGD jako jeden podmiot łączy zasoby instytucjonalne – samorządowe, społeczne i gospodarcze na terenie swojego oddziaływania. Istotnym elementem partnerstwa lokalnego będzie także zaangażowanie młodych osób, co pozwoli spojrzeć na funkcjonowanie organizacji w zmieniającym się otoczeniu w „świeży” sposób.

Dla podtrzymania, poszerzenia i pogłębienia zaangażowania mieszkańców powiatu radziejowskiego i lokalnych organizacji we wdrażanie LSR, przewidziano działania integracyjno – aktywizujące kierowane do lokalnej społeczności. Ich celem będzie integracja członków społeczności ze sobą (przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu), zachęcanie do współpracy z LGD oraz zaangażowania w projekty realizowane przez LGD w roli uczestników. W rozdziale III dotyczącym partycypacyjnego charakteru LSR szerzej opisano sposób angażowania społeczności lokalnej oraz różnych lokalnych podmiotów w proces przygotowania LSR.

5. Rada LGD – skład organu decyzyjnego

Rada LGD funkcjonuje na podstawie i w zakresie określonym przez Statut Stowarzyszenia oraz Regulamin Rady LGD zatwierdzany uchwałą Zarządu LGD. Do głównych kompetencji Rady Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego”, zgodnie z art. 4 ust. 3 pkt 4 ustawy RLKS oraz ww. dokumentów, należy wybór operacji, które mają być realizowane w ramach opracowanej przez Stowarzyszenie Lokalnej Strategii Rozwoju oraz ustalanie kwoty wsparcia. Rada LGD składa się z 17 osób wybranych przez Walne Zebranie Członków LGD. Członkowie Rady LGD spośród siebie wybierają Przewodniczącego, Zastępcę Przewodniczącego oraz Sekretarza. W składzie Rady są reprezentanci wszystkich gmin powiatu radziejowskiego. Zgodnie z § 27 Statutu Stowarzyszenia członkowie Rady nie mogą być równocześnie członkami Komisji Rewizyjnej, Zarządu, ani pracownikami biura LGD. Obecnie w skład rady wchodzi 5 kobiet i 12 mężczyzn, spośród których 9 osób ma powyżej 60 lat. Kadencja organu decyzyjnego wynosi 4 lata.

Rada posiada następującą strukturę reprezentacji:

- grupa interesu sektora publicznego: 8 podmiotów (47,06 %), w tym 1 mieszkaniec pełniący funkcję radnego gminy oraz trzech przedsiębiorców pełniących funkcję radnych gmin/sołtysa,
- grupa interesu sektora gospodarczego: 2 podmioty (11,76 %),

– grupa interesu sektora społecznego: 7 podmiotów (41,18 %).

Wewnętrzne dokumenty LGD zapewnią zachowanie parytetów grup interesów na poziomie podejmowania decyzji przez Radę, tak aby żadna z grup interesów nie kontrolowała procesu podejmowania decyzji. Wiedza i doświadczenie członków Rady w zakresie oceny i wyboru operacji w ramach naborów wniosków realizowanych ze środków LSR 2009 – 2015 oraz 2016 – 2023 stanowią istotny wkład merytoryczny w działania LGD.

6. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Członkowie organu decyzyjnego (tj. Rady LGD) biorą udział w posiedzeniach w sposób bezpośredni i osobisty oraz nie mogą udzielać pełnomocnictw do udziału w posiedzeniach i głosowaniach osobom trzecim. Członkowie Rady składają pisemne deklaracje o zachowaniu bezstronności i poufności, a dla przejrzystości procesu oceny i wyboru operacji w ramach LSR prowadzony jest przez LGD rejestr interesów członków organu decyzyjnego, pozwalający na identyfikację charakteru powiązań członków Rady z wnioskodawcami /grantobiorcami i/lub poszczególnymi projektami. Decyzje Rady LGD podejmowane są w formie uchwał, zwykłą większością głosów, w obecności przynajmniej 50% członków organu decyzyjnego, z zastrzeżeniem, iż na etapie poszczególnych głosowań żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Dokumentacja z posiedzeń organu decyzyjnego ma charakter jawny. Na stronie internetowej LGD www.lgd.com.pl podawane są do publicznej wiadomości protokoły z posiedzeń organu decyzyjnego dotyczące oceny i wyboru operacji, zawierające informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem, których wniosków wyłączenie dotyczy, a także listy projektów zgodnych z LSR oraz wybranych do dofinansowania. Upublicznione na stronie LGD są również pisemne procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR oraz procedury wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych LSR wraz z lokalnymi kryteriami wyboru operacji. Przyjęte procedury określają przejrzysty sposób postępowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów, a także określają zadania Komisji Skrutacyjnej oraz Opiekuna procesu, czuwających nad prawidłowym przebiegiem procesu wyboru i oceny, poprawności dokumentacji, zgodności formalnej i głosowań.

7. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Podstawowe dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego”:

Statut LGD jest nadrzędnym dokumentem regulującym funkcjonowanie LGD. Jest on zatwierdzany i aktualizowany przez Walne Zebranie Członków (WZC) w drodze uchwały. Statut stanowi podstawę funkcjonowania LGD, wyznaczając cele działalności Stowarzyszenia, zadania i sposób ich realizacji. Dokument określa zasady funkcjonowania LGD, w tym warunki członkostwa, wyboru i kompetencji poszczególnych organów władz stowarzyszenia, a także dysponowania majątkiem własnym. W statucie określony został obszar działania LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego”. W odniesieniu do członków LGD, statut określa szczegółowe warunki członkostwa, w tym okoliczności ustania członkostwa, obowiązki oraz uprawnienia, a także okoliczności poszerzania partnerstwa. Statut reguluje również zasady funkcjonowania władz Stowarzyszenia, wskazując kompetencje poszczególnych organów, sposób wyboru członków tych organów, a także tryb pracy i sposób podejmowania decyzji. Statut wskazuje podział kompetencji w odniesieniu do przygotowania, przyjęcia i późniejszej aktualizacji, a także wdrażania LSR. Ponadto dokument określa sposób dysponowania majątkiem LGD w zakresie gromadzenia, udostępniania i prowadzenia gospodarki finansowej, wskazując osoby odpowiedzialne za gospodarowanie majątkiem. Statut wskazuje sposób reprezentowania LGD i zaciągania zobowiązań majątkowych. Zmiany przedmiotowego statutu możliwe są jedynie na zasadach w nim określonych. Podobnie procedura rozwiązania Stowarzyszenia została uregulowana w przepisach statutu.

Regulamin Rady reguluje pracę organu decyzyjnego oraz zawiera podstawowe mechanizmy wyboru operacji/grantów do dofinansowania. Regulamin Rady LGD określa szczegółowe uprawnienia i kompetencje organu, przede wszystkim w zakresie wyboru operacji. Dokument reguluje zasady zwoływania i organizacji

posiedzeń Rady (sposób informowania członków organu o posiedzeniu, udostępniania materiałów rozpatrywanych w trakcie posiedzenia, prowadzenia obrad i podejmowania uchwał). W regulaminie ujęto obowiązki oraz uprawnienia członków Rady, w tym Przewodniczącego, Zastępcy Przewodniczącego oraz Sekretarza. Regulamin określa zasady reprezentatywności poszczególnych grup interesów sektorów przy podejmowaniu decyzji oraz mechanizm wyłączenia poszczególnych członków z oceny operacji. Zapisy regulaminu regulują również poszczególne etapy procedowania w zakresie oceny wniosków o przyznanie wsparcia, tryb podejmowania uchwał i dokumentowania decyzji Rady w przedmiotowym zakresie. W regulaminie określono zasady rozpatrywania protestów i odwołań od decyzji Rady. Organem upoważnionym do uchwalenia oraz zmiany Regulaminu Rady LGD jest Zarząd LGD.

Regulamin Biura LGD określa organizację wewnętrzną i tryb pracy biura oraz podstawowe obowiązki, uprawnienia i odpowiedzialność pracowników. Wskazane w regulaminie zasady organizacyjne dotyczą w szczególności struktury organizacyjnej, zasad funkcjonowania i zarządzania pracą biura. Regulamin formułuje zakres obowiązków i uprawnień pracowników biura LGD. Organem upoważnionym do uchwalenia oraz zmiany Regulaminu Biura LGD jest Zarząd LGD.

Potencjał LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” jest bardzo duży. Składają się na niego wiedza i doświadczenie członków Zarządu, Rady, Komisji Rewizyjnej, członków Stowarzyszenia oraz pracowników. W Zarządzie zasiadają reprezentanci ze wszystkich gmin, zaangażowani w działalność w organizacjach pozarządowych oraz pracę w lokalnym samorządzie. Członkowie Zarządu LGD posiadają wieloletnie doświadczenie w zarządzaniu projektami finansowanymi z funduszy unijnych (EFRROW, EFS, EFRR). Wszyscy oni od kilkunastu lat związani są z LGD. Pracownicy Biura LGD mają bogatą wiedzę i doświadczenie w realizacji podejścia LEADER, a także projektów z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. Pracownicy biura posiadają doświadczenie m.in. w szkoleniu, doradztwie, promowaniu, aktywizacji lokalnej społeczności, realizacji i rozliczaniu projektów. Zarząd LGD opracował i zatwierdził opis stanowisk pracowników, w którym szczegółowo został opisany podział zadań pracowników biura. Do każdego stanowiska pracy określono wymagania konieczne dla pracowników biura, a także zakres ich odpowiedzialności, w tym dotyczący wdrażania i monitoringu LSR. Wymagania wobec pracowników biura są adekwatne do przewidzianych dla nich obowiązków, a podział zadań jest odpowiedni do wdrażania wielofunduszowej LSR.

W związku z dużym naciskiem położonym na działania komunikacyjne LGD oraz zadania z zakresu włączenia społecznego, pracownicy biura LGD będą systematycznie podnosili swoje kompetencje w zakresie udzielania lokalnym środowiskom wsparcia, diagnozowania ich potrzeb i tworzenia planów działania, wyszukiwania lokalnych liderów, wspierania ich w rozwoju umiejętności, wypracowywania koncepcji współpracy ze społecznością lokalną, w tym z instytucjami, które mają wpływ na sytuację w regionie (samorząd lokalny, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, szkoły itd.), docierania do potencjalnych projektodawców, zachęcania ich do podejmowania inicjatyw w zakresie nawiązywania partnerstw ukierunkowanych na wspólne rozwiązywanie problemów lokalnych. Efektywność działań aktywizujących i animacyjnych będzie monitorowana i mierzona poprzez liczbę złożonych do LGD projektów realizowanych w partnerstwie oraz projektów w zakresie włączenia społecznego.

Za doradztwo w biurze LGD będą odpowiadały 3 osoby. LGD opracowało także sposób pomiaru liczby i jakości udzielanego doradztwa oraz działań szkoleniowych w formie ankiet oceniających. Efektywność doradztwa będzie także mierzona liczbą wniosków złożonych w naborach LGD i procentową skutecznością liczoną dla każdego doradcy wg metody liczby wniosków, które otrzymały wsparcie po udzielonym doradztwie/ ilość wniosków, którym udzielono doradztwa. Dodatkowo ww. specjaliści będą także w zakresie swoich obowiązków posiadać działania animacyjne. Wiedza i umiejętności pracowników biura LGD oraz członków Rady będą stale podnoszone, zgodnie z Planem szkoleń organu decyzyjnego oraz pracowników biura LGD.

Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

Opis i specyfika obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności

Lokalna Grupa Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” działa na całym obszarze Powiatu Radziejowskiego, którego powierzchnia wynosi 607 km², co w przybliżeniu stanowi 3,38% powierzchni całego województwa kujawsko – pomorskiego i 0,19% powierzchni Polski. Obszar ten na dzień 31 grudnia 2020 r. zamieszkiwało 39 082 osób. Gęstość zaludnienia na obszarze działania LGD wynosi 64 os. na km².

Powiat Radziejowski położony jest w centrum Polski, w granicach administracyjnych województwa kujawsko – pomorskiego, w południowej jego części. Sąsiaduje z powiatami:

- aleksandrowskim,
- kolskim,
- konińskim,
- inowrocławskim,
- włocławskim.

Lokalna Grupa Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” obejmuje obszar pięciu gmin wiejskich: Bytoń, Dobre, Osiećciny, Radziejów, Topólka, jedną gminę miejsko – wiejską: Miasto i Gmina Piotrków Kujawski i jedną gminę miejską: Gmina Miasto Radziejów. Gminy tworzące LGD tworzą zwarty geograficznie obszar.

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju na dzień 31 grudnia 2020 roku zamieszkiwały 39 082 osoby (w tym 19 296 mężczyzn oraz 19 786 kobiet). Najwięcej mieszkańców liczy Miasto i Gmina Piotrków Kujawski – 8 897 oraz Gmina Osiećciny – 7 467, najmniej zaś Gmina Bytoń – 3 434. Na wsi mieszka 29 492 osób tj., 75,46% ludności całego obszaru objętego LSR, natomiast w miastach 9 590 osób, co stanowi 24,54% ogółu mieszkańców.

Tabela 1 Liczba mieszkańców oraz powierzchnia gmin wchodzących w skład LGD

Lp.	Województwo kujawsko – pomorskie	Powiat radziejowski	Jednostka terytorialna	Rodzaj gminy	Liczba mieszkańców	Ludność miasta	Ludność wiejska	Powierzh nia	Liczba sołectw
1.			Bytoń	gmina wiejska	3434	0	3434	73,35	17
2.			Dobre	gmina wiejska	5068	0	5068	70,82	19
3.			Osiećciny	gmina wiejska	7467	0	7467	123	31
4.			Miasto i Gmina Piotrków Kujawski	gmina miejsko – wiejska	8897	4302	4595	138,62	23
5.			Radziejów	gmina wiejska	4319	0	4319	92,6	18
6.			Gmina Miasto Radziejów	gmina miejska	5288	5288	0	5,75	0
7.			Topólka	gmina wiejska	4609	0	4609	102,92	24
LGD					39082	9590	29492	607,06	132

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych, stan na 31.12.2020 r.

Ze względu na sąsiedztwo gmin członkowskich, obszar wdrażania LSR odznacza się spójnością przestrzenną rozumianą w kontekście geograficznym. Mapa poniżej prezentuje obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin.

Mapa obszaru objętego LSR

Źródło: : Opracowanie własne na podstawie <http://gminy.pl/>

Powiat radziejowski położony jest na Kujawach. Obszar ten jest spójny pod względem geograficznym i historycznym, a także kulturowym i społecznym. Jednostka geomorfologiczna, której powiat radziejowski jest częścią, to Pojezierze Wielkopolskie (Wysoczyzna Gnieźnieńska i Wysoczyzna Kujawska), którego południowo –

wschodnią część stanowi Pojezierze Kujawskie. Jest ono przede wszystkim regionem rolniczym o żyznych glebach i ograniczonym zalesieniu. Według aktualnych danych GUS, 86% powierzchni powiatu stanowią użytki rolne. W powiecie znajduje się prawie 3 500 gospodarstw rolnych, w większości specjalizujących się w hodowli bydła lub trzody chlewnej. Równinny teren leżący na północy powiatu (gm. Dobrze, Osiećciny, Radziejów) to przede wszystkim pola uprawne położone na najbardziej urodzajnych glebach – czarnych ziemiach kujawskich. Stąd używana jest czasem nazwa „Czarne Kujawy”.

Południowa część powiatu (gm. Piotrków Kuj., Bytoń, Topólka) charakteryzuje się dość licznie występującymi zagłębieniami i rynnami polodowcowymi, rozmieszczonymi południkowo, z których największe wypełniają jeziora oraz mniejsze ciek wodne. Wokół jezior znajdują się pokryte lasami atrakcyjne tereny wypoczynkowo – rekreacyjne. Największe jeziora to: Głuszyńskie, Gopło, Czarny Bród, Chalno, Kamieniec. Z Jeziora Głuszyńskiego wypływa rzeka Zgłowiączka, będąca lewym dopływem Wisły. Powierzchnia gruntów leśnych (wszystkich form własności) w powiecie radziejowskim wynosi 3 059,97 ha (5% powierzchni), z czego największe zalesienie znajduje się w gminie Topólka (1076,57 ha) i w gminie Piotrków Kujawski (816,68 ha).

Ważny element środowiska przyrodniczego powiatu radziejowskiego stanowi Nadgoplański Park Tysiąclecia (rezerwat przyrody oraz park krajobrazowy). Przez teren powiatu przebiega również Szlak Piastowski – trasa turystyczna w Polsce, biegnąca przez województwo wielkopolskie i województwo kujawsko – pomorskie, która w 2012 r. otrzymała Certyfikat Polskiej Organizacji Turystycznej za najlepszy produkt turystyczny – jako unikatowy i wyjątkowo ważny dla polskiego dziedzictwa.

Powiat radziejowski jest ważnym węzłem komunikacyjnym. Przechodzi przez niego droga krajowa umożliwiająca połączenie z Poznaniem i Warszawą (DK 62), a także drogi wojewódzkie umożliwiające dojazd w kierunku północnym: Toruń, Bydgoszcz, Gdańsk oraz południowym: Konin, Kalisz. Ważnym węzłem transportowym i komunikacyjnym jest przebiegająca przez powiat magistrała kolejowa biegnąca ze Śląska aż do Gdańska i Gdyni.

Analiza spójności gospodarczej i społecznej powiatu radziejowskiego wskazuje na silne uwarunkowania historyczne. Niemal cały powiat radziejowski stanowiący część zaboru rosyjskiego lub pozostający przez wiele lat pod wpływem Rosji jest, na tle województwa, pod wieloma względami dużo słabiej rozwinięty. Ogniskuje się tutaj większość problemów gospodarczych i społecznych. Jednokierunkowy, rolniczy charakter obszaru wdrażania LSR skutkuje do teraz słabością sektorów pozarolniczych i mniejszą aktywnością gospodarczą mieszkańców. Podobieństwa gospodarcze obszaru to między innymi również przewaga działalności usługowej w strukturze rodzajów działalności, wzrost wskaźnika przedsiębiorczości na przestrzeni lat oraz brak większych firm zatrudniających powyżej 1000 pracowników, niższa chłonność lokalnego rynku pracy w stosunku do potrzeb, trudności z wejściem/powrotem na rynek pracy w przypadku kobiet (grupa w niekorzystnej sytuacji).

Obszar objęty LSR charakteryzuje się wspólnymi tradycjami, m.in. produkty lokalne, cykliczne imprezy kulturalne. Do budowania lokalnej tożsamości i utrzymania lokalnych tradycji istotnie przyczynia się prężna działalność grup i stowarzyszeń (np. KGW, zespoły regionalne, koła historyczne, lokalni twórcy).

Obszar może się poszczycić bogatym dziedzictwem kulturowym, zwyczajami i obrzędami kultywowanymi przez lokalnych mieszkańców. Spójne uwarunkowania tradycyjno – kulturowe sprzyjają możliwości: promocji regionu (także w oparciu o dotychczas zachowane i wciąż wiernie odtwarzane sfery tradycji, kultury, folkloru i produktów regionalnych); organizacji życia społeczno – kulturalnego mieszkańców (nie tylko w placówkach stacjonarnych, ale także poprzez imprezy i festyny na wolnym powietrzu), co umożliwia zapoznanie się (także przyjezdnych) z lokalnymi tradycjami, obrzędami, kulturą i produktami oraz będzie świetną formą zagospodarowania czasu wolnego. W poprzednim okresie działania promocyjne przyniosły zamierzone efekty, lecz wciąż ze względu na postęp cywilizacyjny, wyraźnie zauważalna i zgłaszana podczas konsultacji z mieszkańcami, jest konieczność nieustannego podtrzymywania lokalnej kultury, twórczości ludowej i rzemiosła artystycznego, celem ich przetrwania dla potomnych.

Obszar LGD jest odpowiedni dla realizacji i wdrażania strategii rozwoju lokalnego, ponieważ odznacza się zbliżonymi wyzwaniem rozwojowymi, wspólnymi potrzebami i oczekiwaniami mieszkańców, m.in. w zakresie: rozwoju infrastruktury i oferty czasu wolnego (ze szczególnym uwzględnieniem ludzi młodych oraz seniorów),

w tym miejsc i inicjatyw służących integracji lokalnej społeczności, zapewnienia wsparcia dla aktywności i oddolnych inicjatyw mieszkańców terenów wiejskich, wspierania lokalnej aktywności gospodarczej, prowadzenia działań i tworzenia rozwiązań odpowiadających na procesy demograficzne.

Niniejsza strategia ma charakter wielofunduszowy. Zaplanowane do realizacji przedsięwzięcia planuje się zrealizować poprzez wdrażanie projektów w ramach środków z:

1. **Funduszu Europejskiego dla Kujaw i Pomorza na lata 2021 – 2027 (FdKP)** (Priorytet 7 Fundusze Europejskie na rozwój lokalny). Projekty realizowane z Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w ramach FdKP będą miały charakter działań „miękkich”, czyli nieinwestycyjnych działań ukierunkowanych głównie na rozwój zasobów ludzkich, integrację społeczną, działania edukacyjne.
2. **Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPR) na lata 2023 – 2027.** W ramach środków pochodzących z PS WPR zaplanowano realizację projektów w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, infrastruktury służącej lokalnej społeczności oraz wsparcia oddolnych inicjatyw społecznych.
3. **Innych środków publicznych**, takich jak np. środki: krajowe, FIO, norweskie, amerykańskie czy szwajcarskie, środki programów transgranicznych, a także środki z innych fundacji.

Lokalną Strategią Rozwoju został objęty cały obszar powiatu radziejowskiego dlatego, we wszystkich wskazanych powyżej funduszach, projekty będą mogły być realizowane na rzecz i przez gminy oraz mieszkańców całego powiatu radziejowskiego.

Równomierne planowanie środków z poszczególnych funduszy na całym obszarze LSR przyczyni się do zrównoważonego rozwoju całego obszaru, wyrównania deficytów rozwojowych, włączenia społecznego osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz znajdujących się w szczególnej sytuacji.

Podstawę do przygotowania przez Lokalną Grupę Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2024 – 2029, stanowi diagnoza obszaru powiatu radziejowskiego. Dane liczbowe przedstawione w dokumencie odnoszą się, co do zasady, do stanu na dzień 31 grudnia 2020 r. lub też obejmują pewne elementy zjawisk na przestrzeni lat 2016 – 2022.

Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR

Partycypacja społeczna to aktywny udział mieszkańców w istotnych dla niej sprawach, to proces powstawania dokumentów planistycznych, podejmowania kluczowych decyzji i rozwiązywania problemów lokalnych. Cechą charakterystyczną partycypacji jest aktywny udział wszystkich partnerów biorących udział w procesie współdziałania. Najwyższą formą zaangażowania społecznego jest współdziałanie np. w ramach partnerstwa lokalnego. Uczestnicy tych form partycypacji nie tylko mają pełny dostęp do informacji, konsultują rozwiązania i współdecydują o nich, ale mają także realny wpływ na ich realizację, którą wspólnie na bieżąco nadzorują.

W niniejszym rozdziale znajduje się opis partycypacyjnych metod budowania Strategii i jej realizacji, ze szczególnym uwzględnieniem partycypacji grup istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, na kluczowych etapach przygotowania i realizacji Strategii. Lokalna Strategia Rozwoju jest dokumentem wypracowanym przy aktywnym udziale lokalnej społeczności. W rozdziale scharakteryzowano metody, jakich użyto dla zapewnienia oddolnego charakteru LSR, tj. zagwarantowania udziału społeczności lokalnej w procesie tworzenia strategii i jej realizacji wraz z uzasadnieniem ich zastosowania. Skutki i wyniki ich użycia znajdują się we właściwych rozdziałach LSR. Taki sposób prezentowania rezultatów angażowania lokalnej społeczności w przygotowanie LSR obrazuje, że rozwiązania przyjęte w poszczególnych częściach Strategii, zostały wypracowane przy udziale lokalnej społeczności. Przed przystąpieniem do pracy ze społecznością lokalną w pierwszej kolejności przeprowadzono jej analizę, która pozwoliła określić skład, poznać głównych aktorów i na tej podstawie dobrać najtrafniejsze metody współpracy. W trakcie przygotowań LSR wykorzystano różnorodne metody angażowania społeczności lokalnej, w tym: badanie ankietowe, punkt konsultacyjny w biurze LGD, otwarte spotkania informacyjno – konsultacyjne

oraz spotkania Zespołu Roboczego ds. LSR. Cały proces konsultacyjny poprzedziła analiza danych (desk reserch). Pozwoliła ona uzyskać informacje o strukturze lokalnej społeczności, problemach rynku pracy, zasobach obszaru czy potencjalnych grupach osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Diagnoza pozwoliła wstępnie zdefiniować problemy i potencjał obszaru objętego LSR, wskazać elementy spójności obszaru, ale również poprawnie przygotować narzędzia do metod konsultacyjnych i uwzględnić w konsultacjach grupy istotne z punktu widzenia realizacji LSR.

Za kompleksowe i ostateczne przygotowanie LSR odpowiedzialny był powołany do tego Zespół roboczy ds. LSR złożony z Członków Zarządu LGD, pracowników biura LGD oraz przedstawicieli grup interesów sektora gospodarczego, publicznego oraz społecznego.

Poniżej opisano podsumowanie poszczególnych prac ze społecznością lokalną i przedstawiono główne założenia partycypacyjnych metod tworzenia LSR i jej realizacji, ze szczególnym uwzględnieniem partycypacji grup istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. Wskazano m.in.: dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR, które wykorzystane zostały do opracowania LSR, partycypacyjne metody konsultacji wykorzystane na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR, wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji oraz podstawowe informacje dotyczące przeprowadzonych konsultacji LSR ze społecznością lokalną tj. daty spotkań, liczba uczestników.

Dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR, wykorzystane zostały do opracowania poniższych elementów LSR:

1. Analiza SWOT – została wypracowana przy szerokim udziale społeczności lokalnej, która określiła mocne i słabe strony obszaru oraz szanse i zagrożenia w jego rozwoju. Do przygotowania analizy zostały wykorzystane informacje zebrane podczas przeprowadzonego wśród mieszkańców powiatu radziejowskiego badania ankietowego, informacje uzyskane w oparciu o prowadzone konsultacje w biurze LGD, a także na otwartych spotkaniach informacyjno – konsultacyjnych przeprowadzonych w każdej gminie. Od początku w prace nad poszczególnymi etapami strategii, w tym analizą SWOT, był zaangażowany też Zespół roboczy ds. LSR. Zebrane podczas konsultacji materiały zostały poddane analizie przez członków ww. Zespołu i zestawione z wynikami diagnozy obszaru oraz danymi statystycznymi.

2. Cele i przedsięwzięcia LSR – ich wybór został dokonany w oparciu o wyniki konsultacji społecznych. Identyfikacja głównych problemów obszaru, a następnie wybór pożądanych kierunków rozwoju i wytyczenie celów zostało dokonane z udziałem mieszkańców, przedstawicieli różnych podmiotów, w tym przedsiębiorców, organizacji społecznych, takich jak Ochotnicze Straże Pożarne, koła gospodyń wiejskich, rady sołeckie, młodzież oraz instytucji publicznych. Wykorzystanie zróżnicowanych metod partycypacji takich jak: otwarte spotkania informacyjno – konsultacyjne, informacje zebrane podczas dyżurów pracowników biura LGD (punkt informacyjno – konsultacyjny), wyniki badania ankietowego (ankiety udostępniono za pomocą strony internetowej LGD, na spotkaniach konsultacyjnych i w punkcie konsultacyjnym) pozwoliły na zebranie obszernego materiału na temat problemów, potrzeb i oczekiwań lokalnej społeczności oraz jego dogłębne przedyskutowanie z mieszkańcami. Zebrany materiał roboczy został ostatecznie przeanalizowany i uporządkowany przez członków Zespołu roboczego ds. LSR oraz skonfrontowany z diagnozą i analizą SWOT. W trakcie procesu konsultacji społecznych mieszkańcy wyrazili poparcie dla określonych w LSR celów. Efektem końcowym są określone w strategii cele i przedsięwzięcia. Wyniki konsultacji społecznych wskazują na kilka głównych problemów występujących na obszarze:

- a) niewystarczająca liczba miejsc pracy,
- b) ubóstwo i wykluczenie z życia społecznego mieszkańców obszarów wiejskich,
- c) słaba świadomość i wiedza mieszkańców z zakresu ochrony środowiska oraz niewystarczająca dbałość o stan środowiska naturalnego,
- d) słaba oferta spędzania czasu wolnego spowodowana niskim standardem lub brakami infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, kulturalnej,
- e) słabnąca integracja, aktywizacja i współpraca mieszkańców, niski poziom kapitału społecznego, słabnące więzi lokalne (efekt między innymi zamknięcia się mieszkańców w domach z powodu pandemii COVID – 19),

- f) niska jakość nauczania i słaba oferta zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży,
- g) starzejące się społeczeństwo (Rozwój regionalny Polski – raport analityczny 2020 sporządzony przez Główny Urząd Statystyczny przewiduje dla miasta Radziejów ponad 40% udział ludności w wieku powyżej 65 lat w 2050 r.),
- h) ponadto wyraźnie zauważalna i zgłaszana podczas konsultacji z mieszkańcami jest potrzeba nieustannego podtrzymywania zarówno lokalnej kultury, twórczości ludowej i rzemiosła artystycznego, celem ich przetrwania dla potomnych.

Powyższe problemy rodzą poważne konsekwencje w postaci:

1. wysokiego bezrobocia, dotyczącego szczególnie kobiety i ludzi młodych,
2. wyludnianie się obszaru, spowodowane głównie potrzebą znalezienia pracy w ogóle lub lepiej płatnej czy też dalszej edukacji,
3. spadkiem poczucia tożsamości i związania z obszarem wdrażania LSR (szczególnie osób młodych).

Odpowiedzią na powyższe problemy będzie realizacja w nowej perspektywie 2021 – 2027 celów i przedsięwzięć wskazanych i opisanych w dalszych częściach LSR.

Na podstawie przeprowadzonej analizy danych zastanych oraz wyników przeprowadzonych badań, rozmów i spotkań należy stwierdzić, że rozwój obszaru powinien zmierzać w dwóch głównych kierunkach: poprawy jakości życia mieszkańców poprzez wzrost atrakcyjności osadniczej obszaru i umacniania więzi z obszarem oraz w kierunku wzrostu konkurencyjności gospodarczej obszaru.

W związku z tym sformułowane zostały dwa cele rozwojowe:

Cel 1: Poprawa jakości życia, integracja i aktywizacja mieszkańców poprzez rozwój i wykorzystanie infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej.

Cel 2: Wzmacnianie konkurencyjności gospodarczej obszaru LGD.

3. Plan komunikacji. W celu włączenia mieszkańców/interesariuszy w dyskusje na temat zakresu planu komunikacji, zorganizowano punkt konsultacyjny w Biurze LGD, mobilny punkt konsultacyjny, spotkanie z młodzieżą, prowadzono otwarte spotkania informacyjno – konsultacyjne oraz spotkania z grupą roboczą. W trakcie konsultacji mieszkańcy (głównie młodzież) zgłaszali, aby informacje o działaniach aktywizacyjnych były rozpowszechniane przez facebook i inne media społecznościowe, ale również bezpośrednio poprzez newsletter. Strategiczne planowanie komunikacji to myślenie o niej w kategoriach celów i działań służących ich realizacji. Określono odbiorców komunikatów, czyli grupy docelowe, kanały jakimi można do nich dotrzeć, zasoby jakimi dysponuje LGD oraz horyzont czasowy.

Wypracowany Plan komunikacji zawiera:

- a) prezentację głównych celów i przesłanek leżących u podstaw jego opracowania,
- b) opis działań komunikacyjnych i grup docelowych oraz środków przekazu, w tym działań podejmowanych w przypadku problemów z realizacją LSR, niskim poparciem społecznym dla działań realizowanych przez LGD,
- c) opis zakładanych wskaźników realizacji działań komunikacyjnych oraz efektów działań komunikacyjnych,
- d) analizę efektywności działań komunikacyjnych i zastosowanych środków przekazu (w tym tryb korygowania planu komunikacji),
- e) budżet przewidziany na działania komunikacyjne.

4. Ogólna charakterystyka zasad prowadzenia monitoringu oraz ewaluacji, wskazująca na główne elementy podlegające badaniom oraz podmioty dokonujące monitorowania i ewaluacji. Zapisy były omawiane podczas

konsultacji w biurze LGD oraz podczas spotkań z grupą roboczą. Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych, pochodzące głównie od członków LGD, wskazywały na zaplanowanie ewaluacji realizacji LSR przez podmiot zewnętrzny, w celu zachowania bezstronności. Zwracano również uwagę na konieczność bieżącego monitorowania środków dostępnych w naborach.

5. **Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru.** Projekty zapisów były konsultowane w punkcie konsultacyjnym w biurze LGD, w trakcie otwartych spotkań informacyjno – konsultacyjnych oraz spotkań Zespołu roboczego ds. LSR. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru zostaną ostatecznie opracowane na podstawie m.in. obowiązujących dokumentów oraz doświadczeń w perspektywie finansowej na lata 2014 – 2020. Uwagi w niniejszym zakresie dotyczyły m.in. premiowania udziału w szkoleniach/doradztwie LGD, zwracano też uwagę, by działania wspierające, aktywizujące i szkoleniowe kierowane do grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, były dodatkowo punktowane.

Poniżej opisano podsumowanie poszczególnych prac ze społecznością lokalną i przedstawiano ich główne założenia.

Lokalna Strategia Rozwoju była budowana w trzech etapach:

ETAP I: przygotowanie diagnozy z wnioskami;

Etap II: analiza potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru z przełożeniem na zdefiniowanie celów;

Etap III: określenie przedsięwzięć/działań do realizacji na etapie wdrażania strategii oraz rezultatów jej wdrożenia

Opis metod angażowania społeczności lokalnej w przygotowanie LSR, z określeniem grup docelowych, do których metody te były skierowane.

I. Partycypacyjna diagnoza, czyli definiowanie zasobów, potrzeb i problemów

Zadbano o to, aby w pracach na tym etapie brali udział, na równych zasadach, przedstawiciele wszystkich grup interesów sektorów, na których oparte jest działanie LGD, tj. przedstawiciele sektora społecznego, publicznego, gospodarczego.

I.1. Badanie ankietowe. Opinie mieszkańców stanowią istotny element tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju. Doświadczenie zawodowe i życiowe mieszkańców, związane z obszarem LGD, jest kluczowym elementem stworzenia wartościowego programu rozwoju, który będzie odpowiadał potrzebom lokalnych społeczności i umożliwi pozyskiwanie środków europejskich na realizację najważniejszych przedsięwzięć. Za pomocą ankiety możliwe było poznanie opinii mieszkańców na temat głównych deficytów i atutów polityki rozwojowej prowadzonej w różnych sferach na zamieszkiwanym obszarze, kluczowych lokalnych problemów, potrzeb/oczekiwań w zakresie kierunków działań rozwojowych czy identyfikacji grup, które wymagają intensyfikacji wsparcia. Kwestionariusze przygotowane do badania potrzeb i problemów mieszkańców, a także kanałów i metod komunikacyjnych były dostępne na stronie internetowej LGD (www.lgd.com.pl), rozdawane w biurze LGD oraz na spotkaniach z mieszkańcami. Pytania ankietowe, które służyły konstruowaniu celów, były sformułowane w postaci wypunktowanego spisu problemów i propozycji ich rozwiązania, z którego respondent wybrał te, które jego zdaniem są najważniejsze. LGD mając świadomość pewnych problemów, z istnienia których często nie zdają sobie sprawy podmioty biorące udział w konsultacjach, opracowała kwestionariusz z pytaniami zamkniętymi i otwartymi, dotyczącymi potrzeb mieszkańców i ich problemów w rozwoju obszaru LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego”. Formularz ankiety dotyczącej komunikacji pomiędzy LGD a lokalną społecznością składał się z pytań zamkniętych i otwartych, z możliwością wskazania swoich propozycji przez respondentów.

łącznie wypełniono 209 ankiet dotyczących potrzeb i problemów oraz 200 ankiet dotyczących komunikacji. W badaniu brali udział przedsiębiorcy, mieszkańcy obszaru, w tym członkowie OSP, KGW, sołtysi oraz młodzież.

Termin: wrzesień 2022 r. – maj 2023 r.

I.2. Punkt konsultacyjny w biurze LGD – to kolejne miejsce, w którym osoby zainteresowane budowaniem LSR mogły zapoznać się z materiałami informacyjnymi, złożyć swoje opinie i uwagi, przedyskutować z osobami odpowiedzialnymi za budowę Strategii interesujące ich kwestie czy wypełnić ankiety. Mieszkańcy poprzez bezpośredni kontakt z pracownikiem biura LGD wskazywali na problemy istniejące na obszarze LGD, a zarazem wskazywali szanse jakie niosą za sobą środki finansowe możliwe do pozyskania w połączeniu z własnym pomysłem. Punkt konsultacyjny był dostosowany do potrzeb osób z dysfunkcją ruchową. Ponieważ punkt konsultacyjny znajdował się w sąsiedztwie Zespołu Szkół Mechanicznych, znaczącą grupą z niego korzystającą była młodzież ucząca się w placówce. Grupą, która w większości zdecydowała się na indywidualne konsultacje w biurze LGD byli również przedsiębiorcy.

Zrealizowano łącznie 17 konsultacji w biurze LGD.

Termin przeprowadzenia konsultacji: czerwiec 2022 r. – maj 2023 r.

I.3. Otwarte spotkania informacyjno – konsultacyjne. Spotkania informacyjno – konsultacyjne odbyły się w dwóch turach. Na zaproszenie LGD w spotkaniach wzięli udział zainteresowani mieszkańcy obszaru LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego”. Pierwsze spotkania odbyły się we wrześniu 2022 r. Mieszkańcy powiatu radziejowskiego mieli możliwość udziału w spotkaniach organizowanych na obszarze każdej gminy. Dla młodzieży zorganizowano osobne spotkanie na terenie szkoły. W trakcie spotkań przedstawione zostały efekty dotychczasowych działań LGD, a także założenia realizacji nowego okresu programowego oraz możliwości korzystania ze środków dostępnych za pośrednictwem LGD. Spotkania były otwarte dla przedstawicieli organizacji społecznych, instytucji publicznych, osób prowadzących działalność gospodarczą, rolników, mieszkańców, w tym seniorów i ludzi młodych. Czynny udział w spotkaniu pozwolił na określenie problemów, które są istotne i wymagają wsparcia przy ich rozwiązywaniu. Wynikiem konsultacji było przygotowanie propozycji celów i działań do ujęcia w LSR. W maju 2023 r. odbyły się kolejne otwarte spotkania z mieszkańcami obszaru objętego LSR. Służyły one zaprezentowaniu wniosków z przeprowadzonych do tej pory konsultacji oraz spotkań z lokalną społecznością prowadzonych we wrześniu 2022 r., wyników ankiet, propozycji celów i przedsięwzięć LSR, działań i kanałów komunikacyjnych, a także planowanego podziału budżetu LSR. Ponownie omówiono obszary tematyczne możliwe do wspierania przez LGD w nowym okresie finansowania oraz przeprowadzono wywiady pogłębione na temat potrzeb oraz potencjału sołectw, lokalnych KGW oraz organizacji w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych i realizacji lokalnych inicjatyw dofinansowanych z funduszy europejskich. Miejsca spotkań były dostosowane do potrzeb osób z dysfunkcją ruchową, a LGD otwarte i przygotowane na potrzeby osób z dysfunkcjami.

Termin: wrzesień 2022 r. (7 spotkań) oraz maj 2023 r. (9 spotkań)

W spotkaniach łącznie udział wzięło 350 osób.

I.4. Spotkania Zespołu Roboczego ds. LSR. Podstawowym celem spotkań była analiza aktualnych danych statystycznych i trendów obszaru LGD, bieżąca analiza wyników konsultacji społecznych, a także przeprowadzenie narady w zakresie określenia priorytetowych celów oraz kierunków rozwoju obszaru działania LGD, które powinny znaleźć się w nowej Strategii Rozwoju Lokalnego na lata 2024 – 2029.

Termin: czerwiec 2022 r. – maj 2023 r. (4 spotkania, w tym 1 dotyczące diagnozy obszaru). Zespół roboczy również na bieżąco monitorował postępy prac, planował dalsze działania.

W spotkaniach udział wzięło łącznie 8 osób.

Rezultat: zdefiniowano potrzeby i problemy obszaru LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego”.

II. Określanie celów i ustalania ich hierarchii oraz formułowania wskaźników realizacji LSR

II.1. Badanie ankietowe. Pytania ankietowe służące konstruowaniu celów były sformułowane w formie wypunktowanego spisu problemów i propozycji ich rozwiązania, z którego respondent wybierał te, które jego

zdaniem są najważniejsze, LGD opracowała kwestionariusz z pytaniami zamkniętymi i otwartymi dotyczącymi problemów, potencjału i kierunków rozwoju obszaru LGD. Ankiety można było wypełnić w formie papierowej oraz online.

Termin: czerwiec 2022 r. – maj 2023 r.

Łącznie wypełniono 209 ankiet.

II.2. Punkt konsultacyjny w biurze LGD – również na tym etapie osoby zainteresowane mogły zapoznać się w biurze LGD z materiałami informacyjnymi, złożyć swoje opinie i uwagi, przedyskutować z osobami odpowiedzialnymi za budowę Strategii interesujące ich kwestie odnośnie konstruowania celów i wskaźników LSR. W trakcie indywidualnych rozmów mieszkańcy wskazywali na kluczowe kwestie jakie należałoby rozwiązać na obszarze LGD. Wizyty w biurze były niejednokrotnie długimi rozmowami z mieszkańcami, z których wyciągano istotne wnioski służące do dalszych etapów prac przy opracowywaniu LSR.

Termin: czerwiec 2022 r. – maj 2023 r.

Zrealizowano łącznie 17 konsultacji.

II.3 Otwarte spotkania informacyjno – konsultacyjne, mające na celu skonsultowanie rozwiązań wypracowanych w ramach poprzedniego etapu prac tj. przeprowadzonej analizy SWOT, analizy celów i wskaźników LSR oraz tworzenia planu działania.

Termin: wrzesień 2022 r. (7 spotkań) oraz maj 2023 r. (9 spotkań)

W spotkaniach łącznie udział wzięło 350 osób.

Rezultat: określone zostały mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia obszaru, określano cele we właściwej hierarchii oraz sformułowano wskaźniki realizacji LSR.

II.4. Spotkania Zespołu Roboczego ds. LSR. Podstawowym celem spotkań była analiza aktualnych danych statystycznych i trendów obszaru LGD oraz bieżąca analiza wyników konsultacji społecznych, a także przeprowadzenie narady w zakresie określenia priorytetowych celów oraz kierunków rozwoju obszaru działania LGD, które powinny znaleźć się w nowej Strategii Rozwoju Lokalnego na lata 2024 – 2029.

Termin: czerwiec 2022 r. – maj 2023 r. (4 spotkania, w tym 1 dotyczące definiowania celów i wskaźników LSR). Zespół roboczy również na bieżąco monitorował postępy prac, planował dalsze działania.

W spotkaniach udział wzięło łącznie 8 osób.

Rezultat: określone zostały mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia obszaru, określano cele we właściwej hierarchii oraz sformułowano wskaźniki realizacji LSR.

III. Poszukiwanie rozwiązań, stanowiących sposoby realizacji Strategii, metod wdrażania operacji w ramach LSR (konkurs, projekty w partnerstwie, projekty grantowe)

Na tym etapie zweryfikowano adekwatność rozwiązań w kontekście faktycznych potrzeb społecznych poprzez:

III.1. Punkt konsultacyjny w biurze. Opisano w pkt. I.2.

Termin: czerwiec 2022 – maj 2023 r.,

Zrealizowano łącznie 17 konsultacji.

III.2. Otwarte spotkania informacyjno – konsultacyjne. Opisano w pkt. I.3.

Termin: wrzesień 2022 r. (7 spotkań) oraz maj 2023 r. (9 spotkań)

W spotkaniach łącznie udział wzięło 350 osób.

III.3. Spotkania Zespołu Roboczego ds LSR. Podstawowym celem spotkań była analiza aktualnych danych statystycznych i trendów obszaru LGD oraz bieżąca analiza wyników konsultacji społecznych, a także przeprowadzenie narady w zakresie określenia sposobów realizacji strategii.

Termin: czerwiec 2022 r. – maj 2023 r.

W spotkaniach udział wzięło łącznie 8 osób.

Rezultat: sformułowano rozwiązania stanowiące o sposobach realizacji Strategii

IV. Identyfikacja grup docelowych strategii

W trakcie spotkań informacyjno – konsultacyjnych oraz wizyt mieszkańców w punkcie konsultacyjnym, które zostały opisane powyżej, zdefiniowano grupy docelowe, co pozwoliło określić odbiorców działań pod poszczególne zakresy projektów ujętych w Strategii. Identyfikacja grup nastąpiła poprzez:

IV.1. Punkt konsultacyjny w biurze.

IV.2. Otwarte spotkania informacyjno – konsultacyjne.

IV.3. Spotkania Zespołu Roboczego ds. LSR

Rezultat: zidentyfikowano grupy docelowe dla działań ujętych w Strategii, w tym grupy osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

Metody angażowania społeczności lokalnej w proces realizacji Strategii z określeniem grup docelowych, do których metody te były skierowane.

1. **Opracowanie zasad i zmiany lokalnych kryteriów wyboru** konsultowano poprzez poniższe metody:

– W punkcie konsultacyjnym w biurze, gdzie od czerwca 2022 r. do maja 2023 r. osoby zainteresowane mogły zapoznać się z projektem treści zasad (17 osób).

– W trakcie otwartych spotkań informacyjno – konsultacyjnych, które odbyły się w maju 2023 r. (235 osób).

– Kwestie dotyczące opracowania zasad i zmiany lokalnych kryteriów wyboru omawiane były również w trakcie spotkań Zespołu Roboczego ds. LSR.

Dokument zostanie zatwierdzony przez Zarząd LGD po zawarciu umowy na realizację Lokalnej Strategii Rozwoju. Wcześniej jego zapisy zostaną poddane konsultacjom społecznym poprzez zamieszczenie na stronie www.lgd.com.pl wraz z formularzem uwag.

Grupy docelowe: mieszkańcy, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, jednostki samorządu terytorialnego.

2. **Monitoring i ocena (ewaluacja) realizacji Strategii oraz zasady aktualizacji Strategii** konsultowano poprzez poniższe metody:

– W punkcie konsultacyjnym w biurze, gdzie od czerwca 2022 r. do maja 2023 r. osoby zainteresowane mogły zapoznać się z treścią dotyczącą zasad monitorowania i ewaluacji LSR (17 osób).

– W trakcie otwartych spotkań informacyjno – konsultacyjnych, które odbyły się w maju 2023 r.

– Kwestie dotyczące zakresu monitoringu i ewaluacji LSR omawiane były również w trakcie spotkań Zespołu Roboczego ds. LSR (8 osób).

Grupy docelowe: mieszkańcy, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy, Zespół Roboczy ds. LSR składający się z pracowników biura LGD oraz reprezentantów trzech sektorów: społecznego, gospodarczego, publicznego.

3. **Przygotowanie planu komunikacji** w odniesieniu do realizacji LSR konsultowano poprzez poniższe metody:

– W punkcie konsultacyjnym w biurze, gdzie od czerwca 2022 r. do maja 2023 r. osoby zainteresowane mogły zapoznać się z propozycją treści planu komunikacji oraz zgłosić swoje uwagi co do sposobów komunikacji z lokalną społecznością (17 osób) oraz w mobilnym punkcie konsultacyjnym, zorganizowanym 20 kwietnia 2023 r. podczas lokalnego wydarzenia „Spotkanie z tradycją: rzemiosła, rękodzieła i zapomniane smaki.”

– W trakcie otwartych spotkań informacyjno – konsultacyjnych, które odbyły się we wrześniu 2022 r. oraz w maju 2023 r. Zarówno w punkcie konsultacyjnym, jak i podczas otwartych spotkań uczestnicy byli proszeni o wypełnienie ankiety dotyczącej preferowanych sposobów komunikacji.

– Kwestie dotyczące zakresu planu komunikacji, sposobów obustronnego dialogu z mieszkańcami omawiane były również w trakcie spotkań Zespołu Roboczego ds. LSR (z uwzględnieniem badania ankietowego oraz wyników ewaluacji wdrażania LSR na lata 2016 – 2023 r, które są zawarte w raporcie).

Plan komunikacji przewiduje zastosowanie różnorodnych form komunikacji, również nieformalne. Są one zależne od rodzaju informacji oraz grup, do których mają one dotrzeć.

Grupy docelowe: mieszkańcy, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, jednostki samorządu terytorialnego, Zespół Roboczy ds. LSR składający się z pracowników biura LGD oraz reprezentantów trzech sektorów: społecznego, gospodarczego, publicznego.

Tabela 2. Zestawie kluczowych etapów przygotowania LSR z użytymi metodami partycypacyjnymi

Kluczowe etapy przygotowania LSR	Użyte metody			
	Badanie ankietowe	Punkt konsultacyjny	Otwarte spotkania informacyjno – konsultacyjne	spotkania Zespołu roboczego
Diagnoza i analiza SWOT	TAK	TAK	TAK	TAK
Określanie celów i wskaźników w LSR oraz opracowanie planu działania	TAK	TAK	TAK	TAK
Opracowanie zasad wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru	X	TAK	TAK	TAK
Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	X	TAK	TAK	TAK
Przygotowanie planu komunikacji	TAK	TAK	TAK	TAK

Opracowanie własne

Przy wyborze właściwych metod współpracy z mieszkańcami i podmiotami działającymi na obszarze objętym LSR, korzystano z publikacji Elementy partycypacji, która powstała w ramach projektu „Decydujemy razem” oraz informacji zamieszczanych na stronie internetowej www.partycypacjaobywatelska.pl. Pracując nad LSR wykorzystano narzędzia, metody i techniki opisane na stronie, które posłużyły do prowadzenia działań partycypacyjnych na poszczególnych etapach prac nad strategią.

Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji

W proces tworzenia LSR były zaangażowane w pierwszej kolejności przede wszystkim te grupy, których wiedza, doświadczenie, bądź plany odnośnie przyszłego rozwoju, łączyły się z zakresem i tematyką Strategii. Były to różne grupy i organizacje z terenu LGD reprezentatywne dla lokalnej społeczności, w tym: przedstawiciele władz lokalnych oraz instytucji publicznych (m.in. urzędy gmin, ośrodki pomocy społecznej, szkoły, centra kultury, biblioteki), partnerzy gospodarczy i społeczni (m.in. mieszkańcy, przedsiębiorcy, sołtysi, rady sołeckie, koła gospodyń wiejskich), właściwe podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie – organizacje pozarządowe (stowarzyszenia sportowe – lokalne kluby sportowe, ochotnicze straże pożarne, podmioty odpowiedzialne za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób z niepełnosprawnościami, równouprawnienia płci i niedyskryminacji, działające na rzecz środowiska). Grupa osób biorących udział w działaniach partycypacyjnych była także zróżnicowana pod kątem wieku i płci uczestników (kobiety, mężczyźni, seniorzy, osoby młode – do 25 roku życia).

Mieszkańcy informowani byli o możliwości udziału partycypacyjnego poprzez informacje zamieszczane na stronach internetowych LGD, gmin, ogłoszenia na portalach społecznościowych oraz telefoniczny kontakt. Dodatkowo przed spotkaniami we wrześniu 2022 r. oraz maju 2023 r. rozdystrybuowano plakaty z informacją o spotkaniach w budynkach użyteczności publicznej oraz na tablicach ogłoszeń w miejscowościach poszczególnych gmin wchodzących w skład LGD, szkołach czy przystankach autobusowych. Ponadto kluczowe elementy Strategii konsultowane były drogą elektroniczną poprzez rozsyłanie informacji m.in. do członków Zespołu roboczego ds. LSR, członków Rady, Zarządu. Spotkania prowadzone były przez pracowników biura LGD, a udokumentowane zostały za pomocą m.in. dokumentacji zdjęciowej, list obecności, protokołów oraz w notatkach.

W trakcie spotkań Zespołu Roboczego ds. LSR prowadzono szczegółową analizę wszystkich zgłaszanych postulatów i wniosków na poszczególnych etapach budowania Strategii. Część z nich, z uwagi na nierealne zapisy lub wykraczające poza możliwości realizacyjne Strategii, zostały zebrane i zamieszczone w osobnym dokumencie. Pomysły i wskazówki z poszczególnych etapów prac nad Strategią analizowane były przez pracowników Biura LGD oraz członków Zarządu. Dokonano analizy przyjęcia bądź odrzucenia wniosków z konsultacji. Część tych wniosków została uwzględniona w LSR, natomiast pozostała część albo nie nadawała się do ujęcia w LSR, bądź była niezgodna z wytycznymi/przepisami prawa. Najczęściej pojawiające się problemy mieszkańców, które zostały odrzucone dotyczyły komunikacji publicznej, jej braku lub ubogiego rozkładu jazdy, słabej infrastruktury drogowej, gospodarki wodno-kanalizacyjnej, przydomowych oczyszczalni ścieków. Dołożono wszelkich starań, aby uspołeczniony proces opracowania Strategii przełożył się na zaplanowanie działania adekwatnie do potrzeb i wykorzystania szans rozwojowych oraz większego włączenia społecznego mieszkańców. Różnorodność zastosowanych metod partycypacyjnych i prowadzonych działań włączających mieszkańców obszaru LGD, stanowi istotny mocny fundament, dla określonych celów LSR. W trakcie prac uwzględniono wyniki badań własnych prowadzonych na potrzeby niniejszej LSR, głównie z zakresu danych zbieranych z terenu, ale także z innych źródeł. Ponadto istotnym źródłem niektórych wniosków/zapisów były wyniki ewaluacji prowadzonej w 2022 roku w LGD. Wnioski z ewaluacji i badań własnych zostały wykorzystane w opracowaniu diagnozy obszaru, analizy SWOT, celów i wskaźników, sposobu wyboru i oceny operacji oraz sposobu ustanawiania kryteriów wyboru, planu działania, planu komunikacji oraz zasad monitoringu i ewaluacji. Podstawową zaletą partycypacji społecznej w partnerstwie międzysektorowym jest zróżnicowanie perspektyw, uczenia się z doświadczeń różnych członków. Celem LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” jest otwarty charakter organizacji, tak by umożliwić korzystanie z tych różnorodnych zasobów, a jednocześnie na tyle określona by zapewnić spójność działań. Temu właśnie służy partycypacyjny charakter tworzenia LSR – a więc uczestnictwo różnorodnych grup społecznych na poszczególnych etapach budowania Strategii. Zaangażowanie społeczności lokalnej w procesie planowania strategicznego pozwoliło osiągnąć szereg korzyści, a także w odpowiedni sposób sprostać oczekiwaniom mieszkańców, co w konsekwencji pozwoli na większe ich zaangażowanie we wdrażanie LSR.

Najważniejsze wyniki działań konsultacyjnych, które zostały wykorzystane do opracowania LSR wskazywały na zapotrzebowanie w zakresie: zwiększania dostępności oferty czasu wolnego, w tym miejsc i inicjatyw służących integracji, zapewnienia wsparcia dla aktywności i oddolnych inicjatyw mieszkańców terenów wiejskich, także w aspekcie lokalnej przedsiębiorczości.

Do opracowania LSR posiłkowano się takimi wnioskami z konsultacji społecznych, które były zgodne z obszarami tematycznymi i zakresem działalności LGD oraz możliwe do realizacji w ramach podejścia LEADER. Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji zostały przytoczone w rozdziale 4 LSR (Analiza mocnych i słabych stron obszaru objętego LSR), a także zostały wykorzystane do konstruowania treści rozdziałów 6 – 8, w szczególności w zakresie celów i przedsięwzięć.

Dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR zostały wykorzystane do opracowania LSR. W szczególności wykorzystano dane dotyczące: potrzeb i oczekiwań społecznych w zakresie rozwoju obszaru LGD, pomysłów związanych z możliwymi do realizacji projektami/zadaniami, priorytetów dla kierunków działań LGD na najbliższe lata, grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR.

Planowane działania w zakresie utrzymania zaangażowania i informowania społeczności lokalnej, mobilizacji interesariuszy oraz wzmocnienia partnerskiej współpracy na etapie wdrażania LSR

LGD planuje wspierać słabszych członków społeczności w procesie rozwoju lokalnego poprzez analizę sytuacji lokalnej, identyfikację i rozwój potencjalnych projektów, stymulowanie potencjalnych beneficjentów oraz pomoc lokalnym koordynatorom projektów w rozwijaniu własnych pomysłów w projekty kwalifikujące się do wsparcia finansowego, poprzez organizację spotkań i szkoleń prowadzonych przez doradców i/lub ekspertów z dziedziny pisania i rozliczania projektów unijnych, doradztwo grupowe i indywidualne oraz szeroką kampanię informacyjną.

Ponadto planuje się wdrożenie działań aktywizujących lokalne społeczeństwo poprzez zaproszenie do udziału w różnego rodzaju działaniach animacyjnych takich jak np.: warsztaty, wyjazdy studyjne, wydarzenia plenerowe, rajdy rowerowe, kino plenerowe czy wydarzenia promujące produkty i dziedzictwo lokalne. Działania takie mają na celu zaangażowanie mieszkańców w realizację Lokalnej Strategii Rozwoju, ich aktywizację, wsparcie w realizacji ich pomysłów na animację lokalną, pomoc w nawiązaniu i umocnieniu więzi lokalnych oraz docenienie pracy lokalnych liderów na rzecz społeczeństwa.

W celu wyboru najbardziej pożądanego przez społeczeństwo form aktywizacji lokalnej społeczności, LGD planuje przeprowadzić nabór fiszek z koncepcjami pomysłów. Formularze będą zamieszczone na stronie internetowej LGD, natomiast konsultacje i wybór pomysłów odbędzie się m.in. poprzez głosowanie na najbardziej pożądane projekty. Ponadto LGD planuje organizację pierwszego w powiecie radziejowskim pikniku organizacji pozarządowych, którego celem będzie promocja działań podejmowanych przez lokalne organizacje pozarządowe, integrowanie społeczności lokalnej, wymiana doświadczeń i dobrych praktyk ale przede wszystkim kojarzenie partnerów oraz zachęcanie do współpracy organizacji z sektora pozarządowego.

W celu podtrzymania zaangażowania lokalnej społeczności na etapie wdrażania LSR planowane są m.in. okresowe spotkania w gminach członkowskich na wzór tych, które służyły jako spotkania konsultacyjne na etapie przygotowania niniejszej Strategii. W ramach informowania na temat bieżącej realizacji LSR oraz przyszłych kroków, cykliczne spotkania pozwolą na dalsze, a nie tylko jednorazowe, zaangażowanie osób uczestniczących na etapie koncepcji. W ten sposób LGD uzyska efekt konsekwentnego udziału osób uczestniczących w spotkaniach przygotowujących LSR na lata 2024 – 2029. W ramach planowanych spotkań uczestnicy będą mieli możliwość walidacji wdrażania LSR.

W trakcie realizacji, wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju, LGD będzie mobilizowała biernych dotychczas interesariuszy poprzez kampanie informacyjne zarówno drogą tradycyjną – spotkania w terenie, media lokalne, plakaty, jak też poprzez kanały cyfrowe – w szczególności poprzez ogólnodostępne media społecznościowe, w których również funkcjonują docelowi interesariusze. Dodatkowo, aby nie wykluczać żadnych grup, konieczne jest dostosowanie dróg komunikacji tak, aby w spotkaniach mogły brać udział osoby mające problemy z przemieszczaniem się (np. seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami) lub ograniczenia czasowe (rodzice małych dzieci, młode matki). Spotkania mogą odbywać się w formule zdalnej przy użyciu popularnych komunikatorów lub platform, ale również z zapewnieniem opieki czy zajęć dla dzieci, w czasie gdy rodzic korzysta ze wsparcia bezpośredniego.

Na etapie tworzenia oraz realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju kluczowe jest przestrzeganie zasad horyzontalnych, dlatego zadaniem LGD będzie zweryfikowanie, czy projekty są zgodne z prawem krajowym i unijnym, w tym z:

a) Kartą praw podstawowych Unii Europejskiej i Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych (oświadczenie, że sposób realizacji oraz zakres projektu nie będzie naruszać postanowień Karty praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 6 czerwca 2016 r. (Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, str. 3890) oraz Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169, z późn. zm.);

b) zasadą równości kobiet i mężczyzn (weryfikacja, czy projekt ma wpływ na równość kobiet i mężczyzn). Zgodność projektu zostanie uznana jeśli projekt ma pozytywny bądź neutralny wpływ na równość kobiet

i mężczyźni uwzględniając zapisy Wytycznych dotyczących zasad równościowych w funduszach unijnych na lata 2021 – 2027 odnośnie neutralnego charakteru wobec zasady równości w przypadku wydatków z projektu;

c) zasadą niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, a wnioskodawca przestrzega przepisy art. 9 (3) rozporządzenia ramowego (weryfikacja, czy projekt ma wpływ na zasadę niedyskryminacji). Zgodność projektu zostanie uznana jeśli realizacja projektu ma pozytywny wpływ na ww. zasadę poprzez zapewnienie dostępności produktów lub usług dla wszystkich ich użytkowników/użytkowniczek. Zgodnie z Wytycznymi dotyczącymi zasad równościowych w funduszach unijnych na lata 2021 – 2027 możliwy jest neutralny charakter wobec zasady niedyskryminacji w przypadku niektórych wydatków z pomocy technicznej. Dlatego dopuszczalne jest uznanie neutralności poszczególnych produktów/usług projektu w stosunku do ww. zasady, o ile wnioskodawca wykaże, że produkty/usługi nie mają swoich bezpośrednich użytkowników/użytkowniczek. W takiej sytuacji również uznaje się, że projekt ma pozytywny wpływ na ww. zasadę. W przypadku neutralnego wpływu – Wnioskodawca przedłoży oświadczenie, że projekt obejmuje m.in. produkty/usługi nie mające swoich bezpośrednich użytkowników/użytkowniczek.

d) zasadą zrównoważonego rozwoju i zasadą „nie czyń poważnych szkód” (DNSH), a wnioskodawca przestrzega rozporządzenia ramowego art. 9 ust. 4. (oświadczenie o tym, że sposób realizacji oraz zakres projektu będzie zgodny z zasadą zrównoważonego rozwoju i zasadą „nie czyń poważnych szkód” (DNSH) wraz z uzasadnieniem).

Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR

Potencjał demograficzny

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju na dzień 31 grudnia 2020 roku zamieszkiwały 39 082 osoby (w tym 19 296 mężczyzn oraz 19 786 kobiet). Najwięcej mieszkańców liczy Miasto i Gmina Piotrków Kujawski – 8 897 oraz Gmina Osiećciny – 7 467, najmniej zaś Gmina Bytoń – 3 434. Na wsi mieszka 29 492 osób tj., 75,46% ludności całego obszaru objętego LSR, natomiast w miastach 9 590 osób, co stanowi 24,54% ogółu mieszkańców.

Liczba ludności w powiecie radziejowskim rokrocznie spada. W 2016 r. powiat zamieszkiwało 41 169 osób, co oznacza, że w przeciągu zaledwie 5 lat (2016 – 2020) nastąpił spadek o 2 087 mieszkańców. Zjawisko to jest widoczne w każdej gminie obszaru LSR. Procentowy ubytek liczby mieszkańców (o 5,06%) był ponad 2 – krotnie większy niż przeciętnie w regionie (– 2,51%). Niepokojący jest fakt, że według prognozy GUS ma się on jeszcze bardziej pogłębić. Prognozy GUS wskazują, że w 2050 roku, w Powiecie Radziejowskim będzie zamieszkiwało 31 090 osób (spadek o 7 992 osoby w porównaniu do 2020 r.; liczba porównywalna z liczbą mieszkańców gminy Osiećciny).

Tabela 3. Zmiany liczby ludności w powiecie radziejowskim w latach 2016 – 2020.

Jednostka terytorialna	Liczba ludności ogółem w latach					Zmiana liczby ludności w latach 2016 – 2020 [osoby]	% zmiana liczby ludności w latach 2016 – 2020 [%]
	2016	2017	2018	2019	2020		
Bytoń	3552	3485	3484	3456	3434	– 118	– 3,32
Dobre	5456	5429	5409	5352	5068	– 388	– 7
Osiećciny	7778	7710	7654	7595	7467	– 311	– 4
Piotrków Kujawski	9393	9334	9321	9234	8897	– 496	– 5,28
Radziejów (gm. wiejska)	4453	4422	4395	4375	4319	– 134	– 3
Radziejów (gm. miejska)	5634	5638	5602	5516	5288	– 346	– 6,14
Topólka	4903	4880	4849	4793	4609	– 294	– 6
Razem	41 169	40 898	40 714	40321	39082	– 2 087	– 5,06

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Głównymi czynnikami wpływającymi na utrzymujący się spadek liczby ludności w powiecie radziejowskim są ujemny przyrost naturalny oraz ruchy migracyjne. W analizowanych latach wskaźnik przyrostu naturalnego w całym powiecie radziejowskim był ujemny, co oznacza, że liczba zgonów w każdym roku była większa od liczby urodzeń. W 2020 roku każda z gmin powiatu radziejowskiego odnotowała ujemny przyrost naturalny na 1000 mieszkańców. Na przestrzeni lat 2016 – 2020 ujemny wskaźnik dla powiatu wzrósł niemal trzykrotnie (z – 1,82 w 2016 r. do – 5,12 w 2020 r.). Ujemny przyrost naturalny obserwuje się dla całego województwa kujawsko – pomorskiego, jednak dane dotyczące Powiatu Radziejowskiego znacząco przewyższają średnią wojewódzką.

Saldo migracji, czyli różnica między napływem (imigracja), a odpływem (emigracja) osób z obszaru powiatu radziejowskiego na przestrzeni analizowanych lat również jest ujemne, co potwierdza

i wzmacnia negatywne procesy demograficzne występujące na obszarze wdrażania LSR. Odptyw ludności z obszaru LSR jest niewątpliwie związany z niezadowalającym poziomem życia ludności obszaru LGD, a co za tym idzie niską tożsamością lokalną oraz z chęcią poprawy sytuacji życiowej, zwłaszcza znalezienia pracy w ogóle lub znalezienia lepiej płatnej pracy czy też względami edukacyjnymi.

Analiza płci migrantów wskazuje, że kobiety, w latach 2016 – 2020 stanowiły liczniejszą grupę opuszczającą powiat. Natomiast analiza wieku migrantów wskazuje, że najliczniejszą grupę stanowiły osoby młode, w wieku produkcyjnym. W tej grupie wiekowej powiat notował największą stratę migracyjną, co jest o tyle niekorzystne, że emigracja osób młodych często powiązana jest, w przypadku rodzin, z emigracją dzieci.

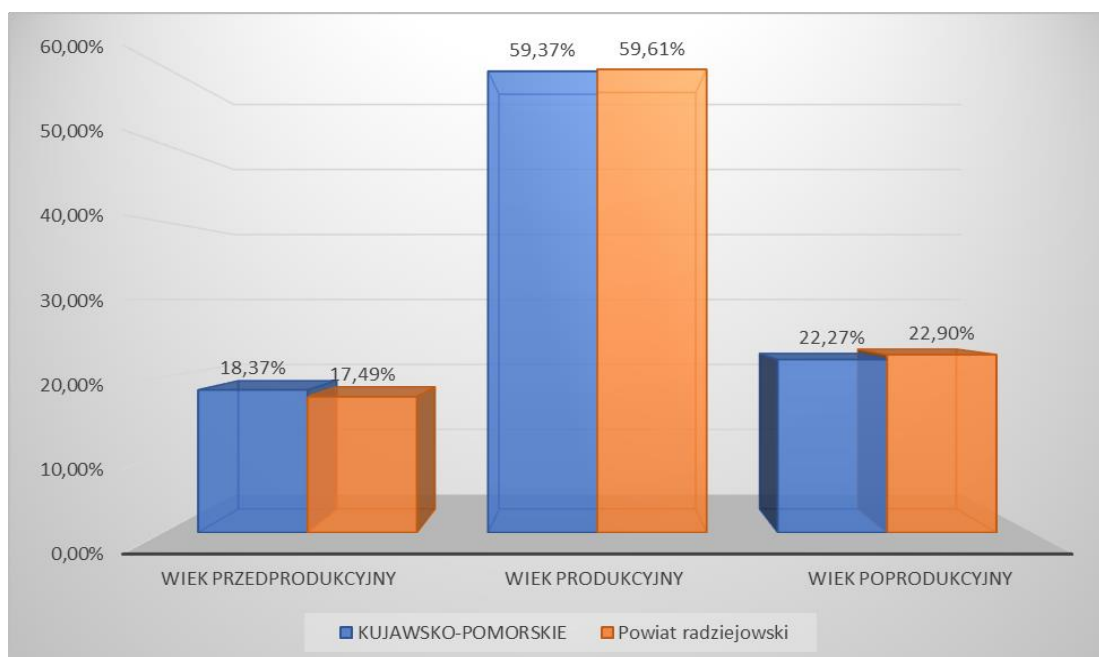
Tabela 4. Przyrost naturalny i saldo migracji na 1 tys. mieszkańców w powiecie radziejowskim.

Jednostka terytorialna	przyrost naturalny na 1000 mieszkańców					saldo migracji na 1000 mieszkańców				
	2016	2017	2018	2019	2020	2016	2017	2018	2019	2020
Bytoń	- 6,71	- 2,84	- 1,15	- 1,73	- 9,55	- 7,83	-11,96	- 5,77	-10,08	-6,37
Dobre	- 0,73	- 1,29	- 2,22	- 4,10	- 4,52	- 4,03	- 5,52	- 0,92	- 8,00	-6,88
Osiężyny	- 1,80	- 1,80	- 4,03	- 2,10	- 2,93	- 4,24	- 4,51	- 2,60	- 8,01	-5,33
Piotrków Kujawski	0,43	- 5,13	- 4,30	- 2,90	- 5,27	- 1,50	- 1,71	- 0,54	- 3,54	-0,56
Radziejów (gm. wiejska)	- 1,79	- 3,60	- 2,94	0,23	- 3,00	- 0,89	0,22	- 4,08	- 0,69	-2,08
Radziejów (gm. miejska)	- 1,06	- 2,49	- 2,49	- 1,25	- 4,33	- 8,99	- 6,74	- 5,69	-10,94	-2,64
Topółka	- 4,66	- 2,25	- 2,88	- 2,07	- 8,60	- 3,24	- 3,73	- 3,29	- 5,39	-2,36
Razem Powiat Radziejowski	- 1,82	- 2,92	- 3,14	- 2,15	- 5,12	- 4,07	- 4,29	- 2,84	- 6,46	-3,46
Województwo kujawsko pomorskie	- 0,33	- 0,17	- 1,33	- 1,33	- 3,65	- 0,78	- 0,63	- 1,18	- 1,29	-0,99

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Odnosząc się do struktury ludności, w każdej z gmin powiatu radziejowskiego obserwuje się stopniowe starzenie społeczeństwa. Jest to sytuacja spójna z tendencją kraju, typowa dla wielu powiatów w Polsce. W roku 2020 udział osób w wieku senioralnym w ludności całego powiatu radziejowskiego był na poziomie 22,90% (wzrost o ponad 3 p.p. w porównaniu do 2016 r.) i był nieznacznie wyższy niż w województwie kujawsko – pomorskim, gdzie w 2020 r. wynosił 22,27%). Sporządzony przez Główny Urząd Statystyczny dokument pn. Rozwój regionalny Polski – raport analityczny 2020, przewiduje dla miasta Radziejów ponad 40% udział ludności w wieku powyżej 65 lat w 2050 r. (w 2020 r. udział ten wynosił 26,10%). Zmieniająca się sytuacja demograficzna będzie w przyszłości skutkowała zmianą popytu na usługi publiczne związane z opieką i potrzebami osób starszych, zatem z punktu widzenia rozpatrywania przyszłych działań i kierunków rozwoju istotne jest rozważenie sytuacji występujących w poszczególnych grupach wiekowych ludności powiatu.

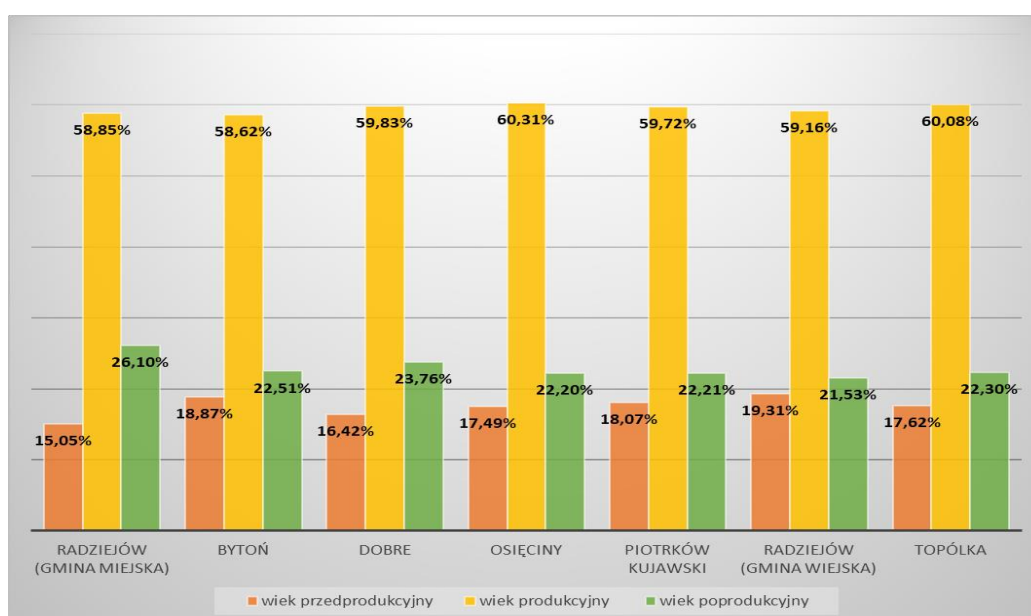
Wykres 2 Struktura ludności powiatu radziejowskiego według klasyfikacji ekonomicznej w roku 2020 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Obserwowany w latach 2016 – 2020 rosnący wskaźnik udziału osób w wieku poprodukcyjnym w zestawieniu z malejącym udziałem osób w wieku produkcyjnym w odniesieniu do ogólnej liczby mieszkańców powiatu radziejowskiego, oznacza tendencję niekorzystną. Udział ludności w wieku produkcyjnym w ludności powiatu ogółem w 2020 roku był niższy o ponad 3 punkty procentowe od odnotowanego w 2016 roku (spadek z 63,09% do 59,61%). Spadek udziału mieszkańców w wieku kreatywnym jest informacją negatywną, ponieważ wskazuje, że coraz mniej mieszkańców stanowi główną siłę napędową rozwoju ekonomicznego na obszarze wdrażania LSR.

Wykres 3. Struktura ludności powiatu radziejowskiego z podziałem na gminy powiatu radziejowskiego według klasyfikacji ekonomicznej w roku 2020 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Na obszarze LGD, według stanu na 2020 rok, mieszkało 1 086 dzieci w wieku żłobkowym (0 – 2 lat), 1 436 dzieci w wieku przedszkolnym (3 – 6 lat) oraz 3 558 dzieci w wieku szkolnym (7 – 15 lat). W okresie 2016 – 2020, we wszystkich tych grupach nastąpił spadek liczby dzieci (odpowiednio o – 1%, – 6%, – 1%), co może wskazywać, że potrzeby w zakresie wszelkich działań opiekuńczo – edukacyjnych dedykowanych tym grupom nie powinny wykraczać poza obecnie diagnozowane. Jednocześnie opieką żłobkową w 2020 roku było objętych 3,9% dzieci do lat 3 (średnia dla województwa 11,0%). Z przeprowadzonych konsultacji społecznych, w tym z podmiotami prowadzącymi żłobki i kluby dziecięce wynika, że liczba dostępnych miejsc w tego typu placówkach jest adekwatna do zgłaszanego zapotrzebowania. Mieszkańcy gmin, w których brak jest żłobka/klubu dziecięcego, korzystają z punktów opieki w pobliskich gminach. Typowo rolniczy charakter obszaru i wciąż znaczna liczba wielopokoleniowych gospodarstw domowych sprawia, że rodziny nie korzystają z opieki żłobkowej.

W 2020 r. zamieszkująca powiat radziejowski młodzież w wieku 16 – 19 lat liczyła 1 492 osoby, natomiast młode osoby dorosłe w wieku 20 – 24 lat liczyły 2 111 osób. W obydwu grupach nastąpił duży spadek liczby osób (odpowiednio – 3% i – 31% w porównaniu danych z 2016 r. i 2020 r.). Udział młodych mieszkańców wśród ogólnej populacji powiatu radziejowskiego systematycznie spada. Działania skierowane do grupy osób w wieku produkcyjnym, młodzieży i dzieci, zarówno w zakresie tworzenia warunków sprzyjających powstawaniu miejsc pracy, jak i dostępu do wysokiej jakości oferty edukacyjnej, kulturalnej czy spędzania czasu wolnego mogą mieć wpływ na zatrzymanie wskazanych grup na obszarze wdrażania LSR. Jednocześnie należy się zmierzyć z opisaną powyżej sytuacją starzejącego się społeczeństwa i podjąć działania w kierunku rozwoju szeroko rozumianej „srebrnej gospodarki”, tak aby zapewnić seniorom dostęp do nowoczesnych usług spełniających ich oczekiwania.

Migracje są zjawiskiem nieodłącznie związanym z życiem w warunkach globalizacji. Młodzi ludzie opuszczają wieś nie tylko w powiecie radziejowskim, ale na całym świecie. Możliwość opuszczenia obszarów wiejskich i osiedlenia się w wybranym miejscu jest bardzo często kwestią powiązaną z realizacją jednostkowych aspiracji. Równe traktowanie młodych mieszkańców obszaru wdrażania LSR powinno oznaczać, że mają oni swobodę podejmowania tego typu decyzji i nie powinno się ograniczać ich wyborów życiowych. Należy natomiast zadbać o to, aby warunki życia w powiecie radziejowskim były na tyle dobre, by opuszczanie tego obszaru nie było przymusem. Najbardziej oczywiste kroki zaradcze można podjąć w kierunku poprawy sytuacji tych mieszkańców obszaru wdrażania LSR, którzy opuszczają go ze względu na niską jakość życia.

Zagospodarowanie przestrzenne obszaru

Południowa część obszaru (gm. Piotrków Kuj., Bytoń, Topólka) charakteryzuje się dość licznie występującymi zagłębieniami i rynnami polodowcowymi, rozmieszczonymi południkowo, z których największe wypełniają jeziora oraz mniejsze ciek wodne. Wokół jezior znajdują się pokryte lasami atrakcyjne tereny wypoczynkowo – rekreacyjne. Największe jeziora to: Głuszyńskie, Gopło, Czarny Bród, Chalno, Kamieniec. Z Jeziora Głuszyńskiego wypływa rzeka Zgłowiączka, będąca lewym dopływem Wisły. Największe kompleksy leśne znajdziemy na terenie gmin Piotrków Kujawski (856 ha) i Topólka (1 053 ha). Ogółem w powiecie jest 3 096 hektarów lasów. Lesistość w powiecie kształtuje się na poziomie 5,1%. Użytki rolne stanowią 87% powierzchni powiatu radziejowskiego (ponad 54 tys. ha).

Powiat radziejowski jest dość ważnym węzłem komunikacyjnym. Przez powiat przechodzi droga krajowa nr 62 umożliwiająca połączenie z Poznaniem i Warszawą. Drogi wojewódzkie: droga nr 266 (Ciechocinek – Dobrze – Radziejów – Piotrków Kuj. – Konin), droga nr 267 (Osięciny – Bytoń – Piotrków Kuj.) oraz droga nr 301 (Osięciny – Bądkowo – Lubanie). Drogami wojewódzkimi połączone są ze sobą wszystkie (poza Topólką) miejscowości gminne oraz Radziejów. Ważnym elementem infrastruktury transportowej jest przebiegająca przez powiat magistrała kolejowa biegnąca ze Śląska aż do Gdańska i Gdyni, z przystankiem osobowym w Piotrkowie Kujawskim. Ważnym elementem komunikacji zbiorowej na terenie powiatu są połączenia autobusowe, które obsługiwane są przede wszystkim przez Kujawsko – Pomorski Transport Samochodowy.

Położenie powiatu w sieci komunikacyjnej kraju jest stosunkowo korzystne: w pobliżu autostrad A1 i A2 i w niedużej odległości od wiodących ośrodków rozwoju kraju – Warszawy, Poznania, Łodzi, Bydgoszczy i Torunia.

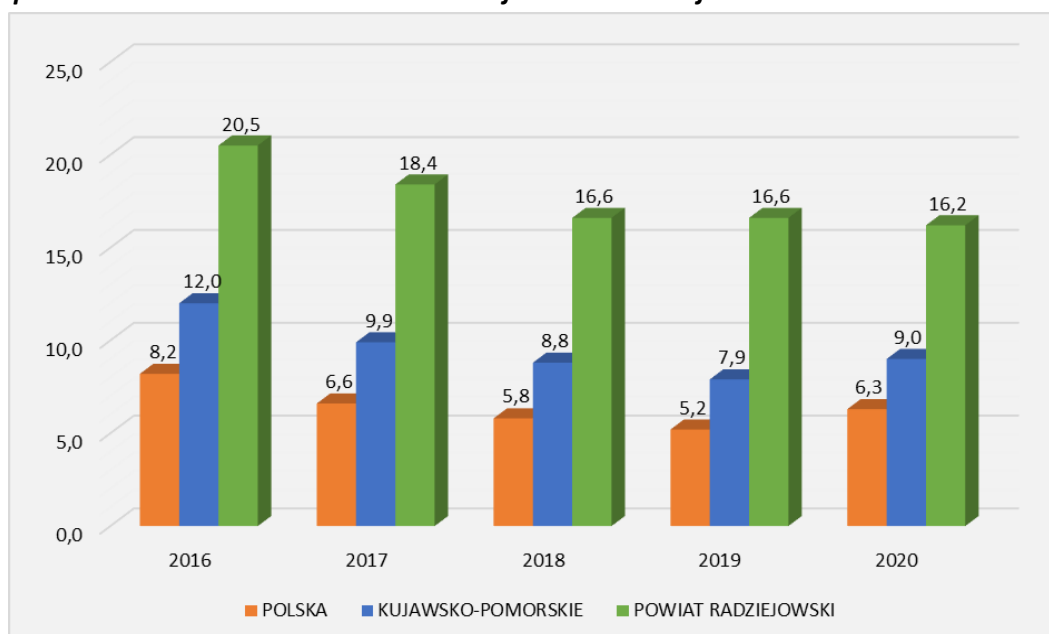
Stan techniczny dróg, pomimo ciągłej modernizacji, jest niezadowalający. Istnieje konieczność zwiększenia liczby chodników dla pieszych, łączących sąsiednie miejscowości oraz wpływających na poprawę bezpieczeństwa mieszkańców. Na terenie Powiatu Radziejowskiego, szczególnie w gminach Dobre i Radziejów, coraz bardziej widoczne są natomiast inwestycje w ścieżki rowerowe. Działania ukierunkowane na poprawę dostępu do infrastruktury rowerowej były często wskazywane przez lokalną społeczność jako priorytetowe dla zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców. Mogłyby one wpłynąć korzystnie również na poprawę zdrowia czy rozwój sposobów aktywnego spędzania czasu przez mieszkańców.

Głównym ośrodkiem miejskim jest Radziejów. Na jego terenie mieszczą się siedziby władz lokalnych – starostwa powiatowego, ale też miasta i gminy Radziejów, funkcjonuje szpital powiatowy, komenda powiatowa policji, Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej, basen, szkoły podstawowe oraz ponadpodstawowe, w których kontynuuje naukę znaczna część młodzieży zamieszkującej obszar LSR. Lokalizacja miasta w obszarze rolniczej przestrzeni produkcyjnej stanowi o korzystnych uwarunkowaniach dla rozwoju przetwórstwa rolno – spożywczego.

Opis rynku pracy

W roku 2020 na terenie LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 2 567 osób. W grupie tej przeważa liczba kobiet (1509), które stanowiły 59% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych. Wynika to głównie z prac domowych przez nie wykonywanych, które nie są rejestrowane jako zatrudnienie, opieką nad dziećmi – po urodzeniu dziecka kobietom trudniej powrócić na rynek pracy. Większe bezrobocie wśród kobiet jest spowodowane typowo rolniczym charakterem obszaru i w konsekwencji małą liczbą ofert pracy dla kobiet, a także stereotypami określającymi tradycyjny model rodziny – mężczyzna pracuje i utrzymuje rodzinę, a kobieta wychowuje dzieci. Takie myślenie powoduje nierówności w życiu zawodowym. Analizując dane dotyczące liczby osób bezrobotnych należy na to nałożyć wskaźnik, który pokazuje procentowy udział bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym. W powiecie radziejowskim stopa bezrobocia była najwyższa wśród wszystkich powiatów województwa kujawsko – pomorskiego i wyniosła 16,2%. Obszar LGD cechuje się zatem najwyższym udziałem zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w województwie. Jest on znacznie wyższy zarówno w stosunku do średniej wojewódzkiej (9,0%), jak i średniej krajowej (6,3%). Niekorzystnie przedstawia się również bardzo słabe tempo spadku wartości wskaźnika bezrobocia.

Wykres 4 Stopa bezrobocia na obszarze LSR na tle województwa i kraju w latach 2016 – 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Obszar wdrażania LSR cechuje się ponadto najwyższym poziomem bezrobocia wśród kobiet na tle wszystkich powiatów województwa kujawsko – pomorskiego – udział bezrobotnych kobiet w liczbie kobiet w wieku produkcyjnym w 2020 roku wynosił 9,4% i był prawie trzykrotnie wyższy od średniej wojewódzkiej (3,8%).

Tabela 5 Bezrobotni zarejestrowani wg płci (liczba osób) wg stanu na dzień 31.12.2020 na obszarze LGD

Jednostka terytorialna	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Gmina Miasto Radziejów	348	171	177
Gmina Bytoń	196	80	116
Gmina Dobrze	419	170	249
Gmina Osiećciny	533	204	329
Miasto i Gmina Piotrków Kujawski	609	253	356
Gmina Radziejów	204	66	138
Gmina Topólka	258	114	144
Powiat radziejowski	2 567	1 058	1 509
KUJAWSKO – POMORSKIE	73 482	30 593	42 889

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Bezrobocie wśród osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Według ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy osobami będącymi w szczególnej sytuacji na rynku pracy są: bezrobotni do 30 roku życia, bezrobotni długotrwale, bezrobotni powyżej 50 roku życia, bezrobotni korzystający ze świadczeń z pomocy społecznej, bezrobotni posiadający co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia lub co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia, bezrobotni niepełnosprawni.

Na dzień 31.12.2020 roku na obszarze objętym LSR w szczególności trudnej sytuacji na rynku pracy były 2 322 osoby.

Najliczniejszą grupę stanowiły osoby **długotrwale bezrobotne** (pozostające bez pracy dłużej niż 1 rok) – 1 523 os., co stanowi 59,3% ogółu osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie radziejowskim. Trend długości pozostawania bez pracy wygląda bardzo niekorzystnie na tle województwa kujawsko – pomorskiego, gdzie wskaźnik ten wynosi 43,78%. Długotrwale pozostawanie bez pracy często stanowi ogromne obciążenie psychiczne, prowadząc do obniżenia poczucia własnej wartości i samooceny. Z upływem czasu zazwyczaj też jest coraz trudniej znaleźć i utrzymać zatrudnienie.

Wyraźnie zauważalną grupą znajdującą się w szczególnie niekorzystnej sytuacji, liczącą 717 os. są **osoby młode (do 35 roku życia)**, które stanowią drugą najliczniejszą grupę osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji. Bezrobocie obejmujące młodych ludzi często wynika z braku odpowiedniego wykształcenia oraz doświadczenia zawodowego, wymaganego przez pracodawców.

Powyższe dane potwierdzają, że kobiety, osoby młode oraz osoby z niepełnosprawnością powinni uzyskać preferencje w obszarze tworzenia nowych miejsc pracy.

Wykres 5 Struktura osób bezrobotnych wg wykształcenia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

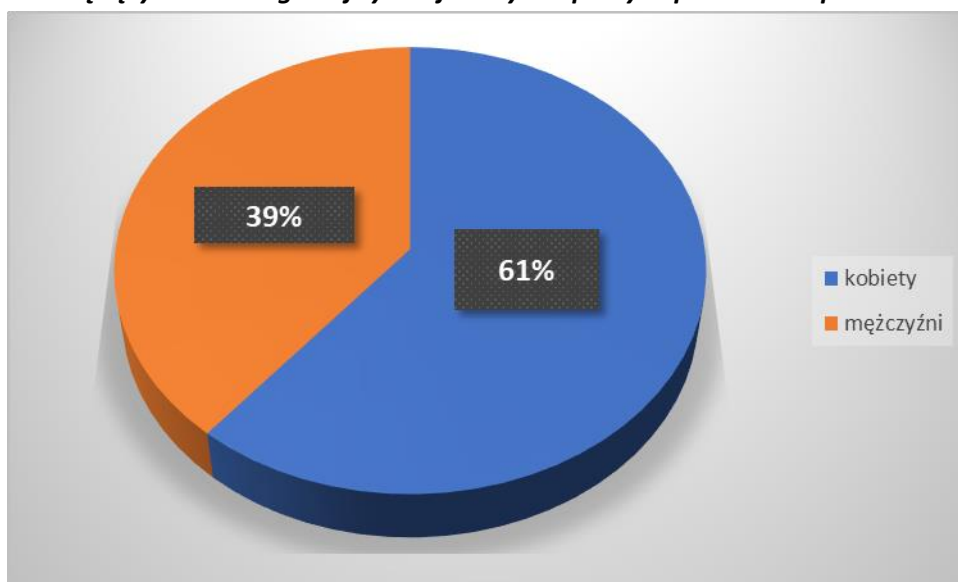
Analiza danych zawartych na wykresie umożliwia wnioskowanie o niekorzystnej sytuacji osób z niskim wykształceniem na rynku pracy, bowiem bezrobotni posiadający wykształcenie na poziomie zasadniczym zawodowym, podstawowym / gimnazjalnym w 2020 roku stanowili najliczniejszą grupę osób poszukujących pracy. Najmniejszą grupę stanowią osoby w wykształceniu wyższym. Podobna sytuacja jest w województwie kujawsko – pomorskim, gdzie największy udział wśród bezrobotnych stanowią osoby z najniższym wykształceniem.

Powiatowy Urząd Pracy w Radziejowie prowadzi aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu m.in. kierowanie bezrobotnych na staże, prace interwencyjne oraz roboty publiczne, realizowanie projektów unijnych na aktywizację m.in. poprzez jednorazowe dotacje na podejmowanie działalności gospodarczej, refundowanie pracodawcom kosztów wyposażenia stanowiska pracy, przyznawanie dodatków aktywizacyjnych, kierowanie na szkolenia i kursy zawodowe. Obecny system oświaty w Polsce nie przystaje jednak do potrzeb rynku pracy. Nadal brakuje wykwalifikowanych pracowników specjalizujących się w określonych dziedzinach. Takie problemy sygnalizowali w konsultacjach i badaniach także lokalni przedsiębiorcy.

Struktura powyżej opisanych grup z podziałem na kobiety i mężczyzn wygląda bardzo niekorzystnie dla kobiet. Wpływ na sytuację kobiet i mężczyzn na rynku pracy mają m.in.: rozwiązania systemowe w zakresie polityki rodzinnej, dominujący w Polsce model rodziny i postrzeganie kobiet przez potencjalnych pracodawców oraz różnice w zatrudnianiu kobiet i mężczyzn w poszczególnych grupach zawodów i sekcjach gospodarki narodowej.

Wykres 6 Struktura osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w podziale na płeć

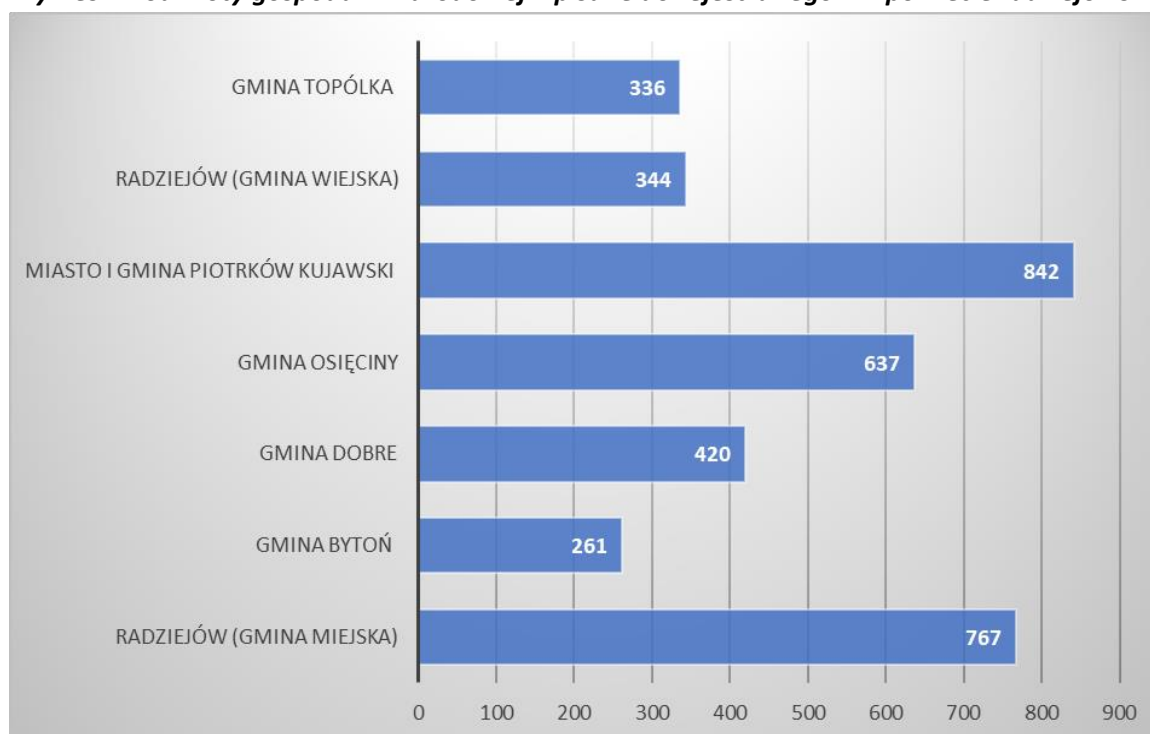

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Gospodarka / Przedsiębiorczość I spójność ekonomiczna obszaru

W 2020 r. w powiecie radziejowskim było zarejestrowanych 3 607 firm. Analiza danych z lat 2016 – 2020 pokazuje, że z roku na rok rośnie liczba podmiotów gospodarczych na obszarze LGD (wzrost o 13% w latach 2016 – 2020). Na obszarze LSR dominuje sektor prywatny (95%), a w nim osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (89%), których jest 2 947 na 3 607 podmiotów ogółem. Z kolei w sektorze publicznym w 2020 r. zarejestrowane były 133 podmioty.

Wykres 7 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru regon w powiecie radziejowskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Tabela 6 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON – sektor prywatny – stan na 31.12.2020 r.

Jednostka terytorialna	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	spółki handlowe	spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	spółdzielnie	fundacje	stowarzyszenia i organizacje społeczne
Radziejów (gmina miejska)	554	36	0	2	0	24
Gmina Bytoń	216	6	0	2	1	12
Gmina Dobrze	330	7	0	1	1	15
Gmina Osiećciny	554	9	0	3	1	19
Miasto i Gmina Piotrków Kujawski	724	22	2	6	0	22
Radziejów (gmina wiejska)	284	6	1	2	1	8
Gmina Topółka	285	4	0	2	0	12
Powiat Radziejowski	2 947	90	3	18	4	112

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

W 2020 roku podmioty gospodarcze z obszaru LSR stanowiły 1,6% wszystkich podmiotów województwa kujawsko – pomorskiego. Z kolei udział podmiotów województwa w ogólnej liczbie podmiotów w kraju wynosi 4,7%. Niski udział podmiotów z powiatu radziejowskiego w ich ogólnej liczbie w województwie kujawsko – pomorskim świadczy o deficytach przedsiębiorczości powiatu. Wynika to z wysokich kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, utrzymania miejsc pracy, wysokich podatków (zdiagnozowane m.in. w wywiadach z przedsiębiorcami). Mała liczba przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze powiatu radziejowskiego jest również pochodną typowo rolniczego charakteru obszaru. Należy jednak zauważyć, że w analizowanym okresie 2016 – 2020 można zaobserwować powolny wzrost liczby podmiotów gospodarczych, co korzystnie wpływa na kondycję gospodarczą regionu. Najwięcej podmiotów gospodarczych przybyło w Gminie Bytoń (wzrost o 18%), najmniej w gminie miejskiej Radziejów (wzrost o 7%).

Tabela 7 Zmiana liczby podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON

Jednostka terytorialna	Podmioty gospodarki narodowej ogółem					Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON na 1000 mieszkańców
	2016 rok	2017 rok	2018 rok	2019 rok	2020 rok	2020 r.
Radziejów (gmina miejska)	717	724	728	736	767	139,5
Gmina Bytoń	222	223	234	255	261	76,5
Gmina Dobrze	361	365	395	407	420	79,3
Gmina Osiećciny	574	587	605	623	637	84,6
Miasto i Gmina Piotrków Kujawski	728	750	788	796	842	91,6
Radziejów (gmina wiejska)	301	304	323	334	344	78,9
Gmina Topólka	287	302	306	323	336	70,9
Powiat Radziejowski	3 190	3 255	3 379	3 474	3 607	90,1
KUJAWSKO – POMORSKIE	194 099	195 717	197 657	203 548	209 750	101,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Na obszarze wdrażania LSR w latach 2016 – 2020 odnotowano coroczne wahania liczby wyrejestrowywanych podmiotów gospodarczych z systemu REGON w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców. W powyższym okresie liczba wyrejestrowanych z rejestru REGON podmiotów spadała (z 215 w 2017 r. do 145 w 2020 r.) Po 2020 roku, podobnie jak w całym województwie i kraju, zauważalny był natomiast większy wzrost liczby wyrejestrowywanych podmiotów, co miało związek z pandemią COVID – 19, rosnącą inflacją oraz wysokimi kosztami cen energii. Są to problemy występujące nie tylko na obszarze LSR, ale też województwa i całego kraju. Na obszarze LGD nie ma instytucji zajmujących się wspieraniem osób chcących założyć własną działalność gospodarczą. Również dane z ankiet oraz spotkań z mieszkańcami potwierdzają, że sytuacja gospodarcza w powiecie radziejowskim rodzi niezadowolenie lokalnej społeczności (ponad 60% ankietowanych wskazało wśród najważniejszych problemów obszaru niski poziom przedsiębiorczości oraz wysoki poziom bezrobocia).

Spośród działających na obszarze powiatu przedsiębiorstw najliczniejszą grupę stanowią mikroprzedsiębiorstwa (zatrudniające do 9 pracowników), jest ich 3 503, co stanowi 97% wszystkich przedsiębiorstw. Małe przedsiębiorstwa (zatrudniające do 249 pracowników) stanowią 2,9 % ogółu zarejestrowanych podmiotów gospodarki. W powiecie jest zarejestrowane jedno duże przedsiębiorstwo (zatrudniające od 250 do 999 pracowników). Poza Przedsiębiorstwem Handlu Zagranicznego Spółdzielni Mleczarskich „Lacpol” Sp. z o.o. w Warszawie Zakład Mleczarski w Piotrkowie Kujawskim, na terenie powiatu brakuje dużych zakładów przemysłowych. Ważnym zakładem jest też Ośrodek Hodowli Zarodowej w Osiećcinach. Istniejące mniejsze firmy działają głównie w sektorze handlowo – usługowym.

Tabela 8 Wykaz podmiotów gospodarki zarejestrowanych w rejestrze REGON wg sekcji działalności

Sekcje wg PKD 2007	Powiat radziejowski	
	Liczba podmiotów	%
Sekcja A	112	3,80%
Sekcja B	3	0,10%
Sekcja C	369	12,52%
Sekcja D	14	0,48%
Sekcja E	8	0,27%
Sekcja F	633	21,48%
Sekcja G	829	28,13%
Sekcja H	252	8,55%
Sekcja I	67	2,27%
Sekcja J	45	1,53%
Sekcja K	64	2,17%
Sekcja L	11	0,37%
Sekcja M	132	4,48%
Sekcja N	59	2,00%
Sekcja O	0	0,00%
Sekcja P	50	1,70%
Sekcja Q	140	4,75%
Sekcja R	28	0,95%
Sekcje S i T, U	131	4,45%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Na obszarze LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” najwięcej podmiotów funkcjonuje w ramach Sekcji G – handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle. Stanowią one 28,13 % ogółu przedsiębiorstw. Drugą najliczniejszą grupą podmiotów są przedsiębiorstwa działające w budownictwie (sekcja F) – 21,48 % ogółu. Trzecią grupę podmiotów najczęściej występujących na obszarze LSR to przedsiębiorstwa zajmujące się przetwórstwem przemysłowym – 12,52 %. 8,55 % to transport i gospodarka magazynowa. Pozostałe sekcje działalności stanowią mniej niż 5% wszystkich podmiotów każda. Działające we wskazanych sekcjach podmioty, to przede wszystkim firmy zajmujące się działalnością remontowo – budowlaną, różnorodną sprzedażą detaliczną i hurtową oraz drobnymi usługami. Firmy te w zdecydowanej większości są działalnościami gospodarczymi osób fizycznych, bardzo często o charakterze jednoosobowym lub rodzinnym. Stanowią one poważny element samozatrudnienia, ale także źródło ofert pracy dla mieszkańców regionu.

Niestety z racji specyfiki zawodu budownictwa, jak i naprawy pojazdów zatrudnienie w tych działach gospodarki znajdują w większości mężczyźni.

W perspektywie finansowej 2014 – 2020 LGD podjęła działania zmierzające do utworzenia na obszarze powiatu radziejowskiego instytucji otoczenia biznesu. Jest to działanie innowacyjne na obszarze LSR, gdyż w Powiecie Radziejowskim nie ma tego typu organizacji. Ze środków LSR, w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego został dofinansowany projekt, w ramach którego w Radziejowie powstanie pierwszy w powiecie inkubator przedsiębiorczości. Jego zadaniem będzie wspieranie nowych przedsiębiorstw pod względem prawno – organizacyjnym.

Pandemia oraz skutki gospodarcze nią wywołane negatywnie wpłynęły na sytuację wielu lokalnych przedsiębiorców. Naprzemienne otwieranie i zamykanie gospodarki, ograniczanie swobody działalności firm z poszczególnych branż, uderzyły w sytuację finansową większości przedsiębiorstw.

Zebrane informacje nie dają wyraźnego sygnału, do wskazania branż ze szczególnym potencjałem rozwojowym. Położenie powiatu radziejowskiego, odległość od dużych aglomeracji miejskich, położona w sąsiadującej z powiatem Gminie Brześć Kujawski specjalna strefa ekonomiczna powodują, że niezmiernie trudno prognozować z jakich branż firmy rozpoczną działalność na obszarze objętym LSR. Problem z tym mają nie tylko lokalne grupy działania, ale samorządy oraz inne instytucje publiczne. Z badań w zakresie potrzeb i problemów mieszkańców obszaru LSR oraz przeprowadzonych konsultacji wynika natomiast, że w niewystarczającym stopniu zaspokojone są potrzeby mieszkańców w zakresie dostępu do usług dla ludności (w tym m.in. związanych z kulturą, rozrywką i rekreacją, edukacją, zakwaterowaniem, gastronomią czy opieką zdrowotną). W bardzo trudnym dla całego sektora usługowego czasie pandemii, firmy reagowały na nową sytuację przede wszystkim redukcją kosztów, w tym rekordowym cięciem planów inwestycyjnych, co ma wpływ na zahamowanie rozwoju gospodarczego powiatu. Epidemia miała wyraźny wpływ na wyniki firm w wielu branżach. W zasadzie wszystkie sektory usługowe zanotowały bardzo mocne spadki wskaźników ogólnego klimatu koniunktury, dlatego niezbędne wydaje się wsparcie właśnie dla sektora usług skierowanych do ludności. W ramach wspierania rozwoju działalności gospodarczych LGD postawiła na innowacyjność tych działalności wychodząc z założenia, że mają one realną szansę utrzymania się na rynku. Preferencje te zostaną uwzględnione na poziomie kryteriów wyboru. O wsparcie będą mogły ubiegać się osoby fizyczne planujące podjęcie działalności oraz już funkcjonujące podmioty gospodarcze. Ustalono również preferencje dla grup w szczególnej sytuacji. W odniesieniu do działań dotyczących podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej premiowane będą operacje, w których wnioskodawcą lub bezpośrednim beneficjentem (planowanym do zatrudnienia pracownikiem) będzie kobieta, osoba poszukująca pracy lub osoba z niepełnosprawnością. Zaproponowanie mieszkańcom powiatu radziejowskiego możliwości pozyskania dofinansowania na podjęcie lub rozwój działalności gospodarczej wpłynie na poprawę dostępności usług dla lokalnej społeczności.

Rolnictwo

Współczesny powiat radziejowski ma typowo rolniczy charakter, użytki rolne stanowią 87% jego powierzchni (ponad 54 tys. ha). Równinny teren leżący na północy powiatu (gm. Dobrze, Osiecin, Radziejów) to przede wszystkim pola uprawne położone na najbardziej urodzajnych glebach – czarnych ziemiach kujawskich. Stąd używana jest czasem nazwa „Czarne Kujawy”.

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego 86% powierzchni wszystkich gospodarstw rolnych na obszarze LSR zajmowały grunty pod zasiewami, z dominacją zbóż (59,65%), buraków cukrowych oraz warzyw gruntowych. W 2020 r. w powiecie funkcjonowało 3 037 gospodarstw rolnych, w tym wiele gospodarstw specjalizujących się w hodowli bydła (najwięcej na obszarze Gminy Piotrków Kujawski), drobiu oraz trzody chlewnej (najwięcej gospodarstw w Gminie Topólka). W 2020 r. 6 133 osoby pracowały w rolnictwie (w tym 3 732 mężczyzn oraz 2 401 kobiet). Średnia wielkość gospodarstwa rolnego w powiecie radziejowskim w 2020 r. wynosiła 17,27 ha. Najwięcej gospodarstw ma powierzchnię 15 ha i więcej (1 012), w dalszej kolejności 1 – 5 ha (746) oraz 5 – 10 ha (736).

W ostatnich latach na obszarze Powiatu Radziejowskiego coraz częściej występują klęski suszy, spowodowane nie tylko brakiem opadów, ale także działaniem kopalni odkrywkowej. Może to stanowić zagrożenie dla produkcji rolnej.

Działalność sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Organizacje pozarządowe podejmujące działania na rzecz społeczności lokalnej są ważnym ogniwem wspólnoty lokalnej. Działania podejmowane przez organizacje pozarządowe sprawiają, że rośnie ich rola w kreowaniu pozytywnych zmian w środowisku lokalnym, co ma również wpływ na rozwój i promocję obszaru wdrażania LSR. Organizacje pobudzają aktywność obywatelską, uczą dialogu społecznego, są łącznikiem pomiędzy obywatelami, a władzą.

Na obszarze LSR działają organizacje społeczne zarówno w postaci grup formalnych, jak i nieformalnych. Na koniec 2022 roku w Rejestrze Stowarzyszeń Powiatu Radziejowskiego odnotowano: 61 stowarzyszeń rejestrowych, 17 stowarzyszeń kultury fizycznej nieprowadzących działalności gospodarczej, znajdujących się w rejestrze starosty oraz 2 stowarzyszenia kultury fizycznej zarejestrowane w KRS, 16 uczniowskich klubów sportowych, 16 stowarzyszeń zwykłych, 4 fundacje. Są to m.in.: fundacje, stowarzyszenia, w tym 2 działające na rzecz osób niepełnosprawnych, Ochotnicze Straże Pożarne i ich związki, kluby sportowe, związki zawodowe, kluby seniora, kółka rolnicze i organizacje producentów rolnych. Sytuacja demograficzna (duży udział seniorów) skłoniła mieszkańców do tworzenia klubów seniora. Funkcjonują one w każdej gminie powiatu radziejowskiego i skupiają średnio 30 osób w każdym klubie. Najczęściej ze względów finansowych oraz organizacyjnych (słaby dostęp do przystosowanych do potrzeb seniorów, nowoczesnych obiektów infrastruktury oraz brak lokalnych liderów) klubowicze nie mają możliwości ciekawego, zgodnego ich aspiracjami spędzania czasu wolnego. Stworzenie możliwości uczestnictwa w życiu społecznym, prowadzenie działań aktywizacyjnych i integrujących, służących przede wszystkim włączeniu społecznemu oraz ciekawemu spędzaniu wolnego czasu wpłynie pozytywnie na poprawę jakości życia opisanych grup.

Wskazaną powyżej liczbę organizacji społecznych rejestrowych powiększają organizacje takie jak Koła Gospodyń Wiejskich (23 KGW wpisane do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich), które prężnie działają na obszarze LGD integrując lokalną społeczność. W powiecie radziejowskim bardzo aktywnie działa Kujawsko – Dobrzyński Uniwersytet Trzeciego Wieku Oddział w Radziejowie, który od początku istnienia ściśle współpracuje z LGD.

Mimo, że na obszarze wdrażania LSR mamy do czynienia z dość dużą liczbą NGO, wiele z nich nie prowadzi aktywnej działalności. Natomiast te, które są aktywne, borykają się z wieloma zgłoszonymi podczas spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami barierami: głównie finansowymi i związanymi z zawiłościami przepisów czy zasad aplikowania o środki zewnętrzne na swoją działalność, ale także niewystarczającą liczbą lokalnych liderów (związaną z „wypaleniem się” i wiekiem dotychczasowych działaczy lokalnych), słabą integracją mieszkańców i współpracą pomiędzy mieszkańcami oraz podmiotami. Wszystko to niewątpliwie ogranicza możliwości oddolnego zaangażowania się sektora społecznego w szeroko rozumiany rozwój regionu. Organizacje na spotkaniach konsultacyjnych wyraźnie zgłaszały potrzebę wsparcia merytorycznego w aplikowaniu o środki finansowe, umożliwiające im realizację celów statutowych. Nowy okres programowania UE i dostępność środków zewnętrznych dają realne szanse na przełamanie powyższych barier. Oceniając aktywność obywatelską społeczeństwa obszaru LGD możemy posłużyć się także przejawianą frekwencją wyborczą podczas wyborów samorządowych np. w 2018 r. Dla całego obszaru LGD wyniosła średnio 64,81 %, co było wielkością najwyższą wśród wartości frekwencji innych powiatów w województwie kujawsko – pomorskim.

Ważną funkcję kulturalną pełnią w powiecie radziejowskim jednostki oświatowe, świetlice wiejskie oraz remizy OSP, które są uzupełniającym miejscem spotkań mieszkańców oraz życia kulturalnego na obszarze gmin powiatu radziejowskiego. Samorządy gminne inwestowały w powstawanie, modernizowanie i doposażanie ze środków publicznych obiektów rekreacyjnych, sportowych i kulturalnych. Świetlice nie są jednak w pełni wykorzystywane ze względu na brak osób, które mogłyby zająć się animacją lokalnej społeczności, organizacją

czasu wolnego mieszkańców. Koszty utrzymania tego typu infrastruktury są często bardzo wysokie, jednocześnie część obiektów wymaga remontu lub doposażenia, jak również przystosowania dla osób niepełnosprawnych – likwidacji barier architektonicznych oraz zapewnienia dróg dojazdowych do tych miejsc. W każdej gminie obszaru LSR działają ośrodki kultury: Wiejskie Centrum Kultury i Biblioteka Publiczna w Bytoniu, Gminny Ośrodek Kultury w Dobrem, Osiecinach, Topólce, Gminny Ośrodek Kulturalno – Biblioteczny w Skibinie, Biblioteka i Ośrodek Kultury w Piotrkowie Kujawskim, Radziejowski Dom Kultury w Radziejowie. Czynny udział w imprezach i uroczystościach biorą Koła Gospodyń Wiejskich. Na organizowanych na obszarze LSR lokalnych i gminnych imprezach – dożynkach, festynach, prezentują lokalne produkty, przygotowane przez siebie potrawy tradycyjnej kuchni kujawskiej. Inwestycje w poprawę stanu technicznego, wyposażenia istniejących obiektów kultury, zagospodarowanie terenów wokół nich oraz zapewnienie atrakcyjnej oferty spędzania czasu, zwiększą dostępność placówek i pozwolą na pełne wykorzystanie ich potencjału. Modernizacja, dostosowanie bazy lokalnych obiektów kultury do potrzeb mieszkańców powiatu radziejowskiego wpłynie na podniesienie jakości ich życia. Działania te przyczynią się do zwiększenia aktywności lokalnej społeczności oraz jej zaangażowania w rozwój obszaru.

W imprezach organizowanych na obszarze LSR uczestniczą także zespoły muzyczne. Są to m.in.: Zespół Folklorystyczny "Kujawy Bachorne Stare", Zespół Folklorystyczny "Kujawy Bachorne Nowe", Kujawioki z Osiecin, Kujawioki od Dobrego, Bronisławianki, Zespół Pieśni i Tańca "Kujawy", Chór męski „Osiecin”, Zespół Folklorystyczny „Piotrkowianie” z Piotrkowa Kujawskiego. Zespoły biorą udział w przeglądach i konkursach piosenek, swoimi występami uświetniają również imprezy okolicznościowe, tj. dożynki, festyny. Wykonują utwory ludowe, patriotyczne, biesiadne. Grupy artystyczne działają przy wsparciu lokalnych samorządów oraz instytucji kultury.

Wskazanie problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk

Na obszarze LSR działa jeden miejski, jeden miejsko – wiejski oraz pięć wiejskich ośrodków pomocy społecznej, które mają za zadanie zapobiegać problemom bezrobocia, ubóstwa i patologiom. Funkcjonują ośrodki wsparcia dla osób niepełnosprawnych: Środowiskowy Dom Samopomocy – dzienny ośrodek wsparcia o charakterze terapeutycznym, przeznaczony dla osób z niepełnosprawnością umysłową, ruchową i dla osób z zaburzeniami psychicznymi, Zakład Aktywności Zawodowej – stwarza określone możliwości rozwoju zawodowego i społecznego osób niepełnosprawnych, przeciwdziałania marginalizacji i wykluczeniu społecznemu tych osób oraz Warsztaty Terapii Zajęciowej – realizują zadania w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej zmierzającej do ogólnego rozwoju i poprawy sprawności każdego uczestnika niezbędnych do możliwie niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia w środowisku. Działa także jeden Dom Pomocy Społecznej w Piotrkowie Kujawskim, Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy dla dzieci i młodzieży w Radziejowie, Dzienny Dom Pomocy w Dobrem oraz kluby i świetlice dla seniorów. Nadal jest to jednak niewiele w stosunku do potrzeb mieszkańców obszaru LSR.

Zgodnie z danymi GUS w 2020 r. na obszarze LGD ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej korzystały 1 322 gospodarstwa domowe (około 3,2 tys. osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej). W tej grupie 50% stanowiły osoby znajdujące się poniżej kryterium dochodowego. Według danych Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Toruniu, w 2020 r. około 2 tys. mieszkańców powiatu radziejowskiego długotrwale korzystało z pomocy społecznej. Do najczęstszych powodów przyznawania świadczeń na obszarze wdrażania LSR w 2020 r. należały bezrobocie (1,8 tys. osób) oraz ubóstwo (1,5 tys. osób), następnie długotrwała lub ciężka choroba (1,1 tys. osób) i niepełnosprawność (0,8 tys. osób), a także bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych (0,5 tys. osób). Najmniej osób korzystało ze świadczeń z powodu alkoholizmu (około 160 osób) i narkomanii (pojedyncze osoby).

Udział liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w latach 2016 – 2020 utrzymywał się powyżej wartości średniej dla województwa – w 2020 r. wynosił 8,0%, co stanowiło 133% średniej wojewódzkiej. Na szczególnie wysokim poziomie utrzymuje się udział liczby osób korzystających ze

środowiskowej pomocy społecznej w liczbie osób ogółem w gminie wiejskiej Radziejów. W 2020 r. wartość ta znacznie przekracza średnią wojewódzką. Najniższe wartości występują w gminach Dobrze, Osięciny i Radziejów (gmina miejska).

Wsparcia potrzebują zarówno osoby długotrwale bezrobotne, jak również osoby starsze, niepełnosprawne, przewlekle chore, rodziny wielodzietne. Problem ubóstwa na obszarze LGD dotyka nie tylko pojedyncze osoby, ale całe gospodarstwa domowe. Ubóstwo, rozumiane jako brak środków materialnych do życia, bieda, niedostatek, wiąże się z problemami osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych, długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, osób starszych, którzy nie rozwiązują swoich problemów ze względu na ubóstwo (brak środków na zakup leków, żywności, opłaty mieszkaniowe).

W gminach wiejskich najczęstszymi powodami przyznania pomocy społecznej są: ubóstwo, bezrobocie oraz na porównywalnym poziomie – niepełnosprawność i długotrwała lub ciężka choroba. Wyjątkiem jest Gmina Radziejów, gdzie na pierwszym miejscu plasuje się bezrobocie, na drugim ubóstwo. W gminie miejsko – wiejskiej Piotrków Kujawski oraz miejskiej Gminie Miasto Radziejów na pierwszym miejscu plasuje się bezrobocie.

Według danych narodowego Spisu Powszechnego 2021 na obszarze LSR zamieszkiwało 6 tys. osób niepełnosprawnych (2,8 tys. mężczyzn i 3,2 tys. kobiet), co stanowiło 15 % ogółu mieszkańców. Osoby niepełnosprawne traktowane są najczęściej jako niezdolne do pełnego udziału w życiu społecznym, słabe, potrzebujące pomocy, mniej wydajni pracownicy. Znaczącymi przeszkodami dla podjęcia pracy przez osobę niepełnosprawną jest nie tylko brak ofert pracy, ale też często niskie kwalifikacje zawodowe czy brak wykształcenia. Coraz więcej obiektów, budynków jest przystosowanych dla osób z niepełnosprawnościami ruchowymi, jednak nadal wiele wymaga usunięcia barier architektonicznych. Konieczne jest zatem podejmowanie działań zmierzających do zwiększenia aktywności społecznej osób niepełnosprawnych oraz usuwania barier.

Na terenie Miasta Radziejów działa jadłodajnia dla najuboższych. Dziennie jest wydawane ok. 75 posiłków wraz ze świeżym pieczywem. Jadłodajnię obsługują Siostry z Trzeciego Zakonu Franciszkańskiego.

Dalsze postępujące rozwarstwienie społeczne i obniżanie stopy życiowej, a także bierność społeczeństwa stanowi zagrożenie dla rozwoju społecznego i obszaru wdrażania LSR. Jednocześnie szansą może stać się wprowadzenie przepisów prawnych wspierających postawy prorodzinne oraz zintegrowana i kompleksowa współpraca międzysektorowa na rzecz przeciwdziałania bezrobociu, ubóstwu, uzależnieniom, wykluczeniu społecznemu.

Edukacja

Obszar LSR posiada dobrą bazę edukacyjną. Na terenie powiatu radziejowskiego działa 16 szkół podstawowych (w tym jedna niepubliczna oraz jedna szkoła specjalna zlokalizowana w Radziejowie), w których w 2020 r. uczyło się łącznie 2 995 uczniów. W każdej z gmin występuje od 1 do 3 szkół. Analiza poziomu nauczania wyrażona wynikami egzaminów kończących szkołę podstawową wskazuje na jej stosunkowo niską jakość. Według danych OKE w ostatnich 3 latach wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego, matematyki i języka angielskiego kształtowały się tu na niższym poziomie niż średnio w kraju, a w przypadku matematyki i języka angielskiego także niższym niż średnio w województwie. Dane te wskazują, że wsparcie skierowane do dzieci i młodzieży uczącej się jest zasadne. Realizowane na rzecz osób młodych projekty przyczynią się bowiem do poszerzenia ich wiedzy, umiejętności, zdobywania nowych doświadczeń, a więc do ich szeroko rozumianego rozwoju.

Na obszarze działania LGD działają szkoły ponadpodstawowe:

1. Zespół Szkół Rolnicze Centrum Kształcenia Ustawicznego w Przemystce – prowadzący edukację uczniów w zawodach: technik ekonomista, technik hotelarstwa, technik żywienia i usług gastronomicznych, technik mechanizacji rolnictwa i agrotroniki, technik spedytor. Ponadto szkoła prowadzi kształcenie ogólne w liceum ogólnokształcącym z innowacją pedagogiczną – pożarnictwo.
2. Zespół Szkół i Placówek – prowadzący edukację uczniów w szkołach specjalnych – szkoła prowadzi liceum ogólnokształcące, szkołę podstawową specjalną oraz szkołę specjalną przysposabiającą do pracy.

3. Zespół Szkół Mechanicznych w Radziejowie – edukujący w zawodach:
  - a) Technika – technik programista, technik reklamy, technik spawalnictwa, technik informatyk, technik mechanik, technik logistyki z innowacją pedagogiczną – policja i wojsko.
  - b) Branżowa szkoła wielozawodowa – cukiernik, elektryk, fryzjer, kucharz, sprzedawca, stolarz, ślusarz, mechanik pojazdów samochodowych, monter sieci i instalacji sanitarnych, monter zabudowy i robót wykończeniowych, operator obrabiarek skrawających.
4. Szkoła Muzyczna I Stopnia w Radziejowie.

Szkolnictwo, zarówno w powiecie jak i w całym kraju, nie nadąża jednak za zmianami jakie ciągle pojawiają się na rynku pracy. Kończąc szkołę, uczniowie nie są przygotowani do praktycznego wykonywania zawodu, co wskazała diagnoza bezrobocia w powiecie radziejowskim. Nadal brakuje zajęć typowo przygotowujących do wykonywania pracy, praktyk, przygotowania zawodowego. Szansą na lepsze przygotowanie do pracy i wykorzystanie zdobytej w szkole wiedzy mogą być staże, praktyki, kursy organizowane nie tylko przez szkoły, ale również przez potencjalnych pracodawców, we współpracy z nimi, aby programy nauczania zostały lepiej dostosowane do rzeczywistych potrzeb rynku pracy.

Na terenie LSR w 2020 roku funkcjonował 1 żłobek (w Piotrkowie Kujawskim) oraz dwa kluby dziecięce (w gminach Bytoń oraz Osiecinie). Placówki te są ważnym czynnikiem umożliwiającym kobietom powrót na rynek pracy po urodzeniu dziecka. W każdej gminie działają zarówno publiczne, jak i niepubliczne przedszkola lub punkty przedszkolne.

Dziedzictwo kulturowe i historyczne

W powiecie radziejowskim już od XIII wieku istniał ośrodek władzy – funkcjonowała kasztelania. Jako jednostka administracyjna, powiat radziejowski istniał już od drugiej połowy XIV w. i nieprzerwanie aż do 1870 r. Na skutek represji carskich po powstaniu styczniowym powiat został zlikwidowany. Powiat radziejowski istniał także w latach 1955 – 1975. W obecnym kształcie powiat funkcjonuje od 1 stycznia 1999 r. Warto zaznaczyć, że w XVII wieku Starostą Radziejowskim był Stefan Czarnecki, hetman Polski, pogromca Szwedów w wojnie 1655 – 1660. Gminy tworzące LGD znajdują się w sercu historycznych Kujaw, stanowiących kolebkę polskiej państwowości. Jest to rejon, gdzie osadnictwo datuje się od wielu stuleci, a jego najstarsze ślady sięgają okresu sprzed 5000 – 7000 lat.

Miasto Radziejów – siedziba gminy miejskiej i wiejskiej, a także siedziba Starostwa Powiatowego, jako największy ośrodek na terenie powiatu radziejowskiego zabezpiecza większość potrzeb ludności na tym terenie. Dotyczy to przede wszystkim usług w zakresie zdrowia i opieki socjalnej, obsługi administracyjnej, szkolnictwa, także handlu, transportu czy kultury. Do rejestru zabytków wpisane są: historyczne założenie urbanistyczne miasta, kościół par. pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny z XIV w., zespół klasztorny OO. franciszkanów: kościół pw. Znalezienia Krzyża z końca XIV w., klasztor z 1743 r., drewniana dzwonnica.

Gmina Piotrków Kujawski położona jest na historycznym szlaku piastowskim do Kruszwicy i Inowrocławia.

Na terenie Miasta i Gminy Piotrków Kujawski do najciekawszych zabytków należą:

- murowany kościół p.w. św. Jakuba Apostoła z I poł. XIX w.,
- park dworski z poł. XIX w.,
- zespół pałacowo – dworski z poł. XIX w. w Gradowie,
- zespół parkowo – dworski z II poł. XIX w. w Jerzycach,
- kościół św. Trójcy z II poł. XIX w. w Połajewie.

Pierwsze wzmianki dotyczące wsi Bytoń występują w źródłach pisanych już w roku 1163. Należała ona wówczas do Klasztoru Norbertanek w Strzelnie. Na terenie Gminy Bytoń znajduje się zabytkowy dworek szlachecki w Świeszcu, zespół dworsko – parkowy z drugiej połowy XIX w., kościół parafialny pw. św. Andrzeja Apostoła wraz z cmentarzem kościelnym oraz cmentarz rzymsko – katolicki z kaplicą z drugiej połowy XIX w.

Dzieje Dobrego sięgają XIV w. W okresie od XIV do XVI w. wieś należała do dóbr królewskich. W późniejszym okresie Dobre było własnością prywatną ziemian. Na terenie gminy leży stara wieś Krzywosądz, gdzie archeologowie odkryli osadę bagiennej i wczesnośredniowieczne groby. W okresie zaborów, po roku 1815, teren gminy Dobre znajdował się pod panowaniem rosyjskim na pograniczu z zaborem pruskim. Powstanie styczniowe w 1863 r. na Kujawach wiązało się z tym terenem. Tu, do wsi Krzywosądz, wkroczył pierwszy dyktator powstania styczniowego Ludwik Mierosławski. W okolicach Krzywosądz i Dobrego rozegrała się w tym okresie krwawa bitwa w wyniku, której oddział powstańczy Mierosławskiego został rozbity, a powstańcy, jak wynika z zachowanych relacji, wpędzeni do jeziora w Dobrem i zastrzeleni.

Na terenie gminy znajdują się zabytkowe kościoły:

- w Byczynie z II poł. XIX w. pw. św. Jadwigi i Najświętszej Marii Królowej Polski,
- w Krzywosądz z II poł. XIX w. pw. Najświętszej Marii Panny, drewniany,
- w Bronisławiu z II poł. XIX w. pw. św. Bartłomieja.

Warto również obejrzeć w Krzywosądz dwór szlachecki rodziny Modlińskich z połowy XIX w., zabytkowe wiatraki w Byczynie oraz nagrobek Heleny Modlińskiej, wnuczki Adama Mickiewicza w Krzywosądz.

Pierwsze wzmianki o Osiecinach pochodzą z 1295 r., kiedy to właścicielem Osiecin i okolicy był Przeclaw z Osiecin zwany Bachorzą. O przeszłości Gminy Osiecin świadczą zabytki:

- zespół dworski z I poł. XIX w. wraz z parkiem krajobrazowym z pocz. XX w. w Osiecinach,
- kościół parafialny w Osiecinach pw. Opieki Matki Boskiej z II poł. XIX w.,
- kościół parafialny w Kościelnej Wsi pw. św. Wawrzyńca z II poł. XII w.,
- zespoły dworskie w Borucinie, Borucinku, Jarantowicach, Kościelnej Wsi przełomu XIX i XX w.,
- parki dworskie w Krotoszynie, Poczernynie, Szalonych – XIX w. i Latkowie – XVIII – XIX w.

Na terenie Gminy Radziejów leży historyczna wieś – Płowce. Na jej polach stoczona została 27 września 1331 r. bitwa między wojskami króla Władysława Łokietka i Zakonu Krzyżackiego. W roku 1931 w 600. rocznicę zwycięskiej bitwy nad krzyżakami wzniesiony został pamiątkowy kopiec o wysokości 20 m, rozebrany w okresie II wojny światowej. W 630. rocznicę bitwy, w 1961 r. odsłonięto w Płowcach pomnik upamiętniający miejsce stoczonej bitwy. W Płowcach zachowały się zabytki:

- dwór szlachecki z 1759 r.,
- park krajobrazowy z końca XVIII w.,

Od kilku lat w Płowcach odbywa się inscenizacja Bitwy pod Płowcami. Jest to impreza, na którą przybywają mieszkańcy powiatu i województwa, ale też turyści z różnych regionów Polski.

Na terenie gminy Radziejów można również obejrzeć:

- kościół parafialny w Broniewie z II połowa XIX w.
- dwór szlachecki murowany z poł. XIX w. w Biskupicach oraz budynek gospodarczy murowany z końca XIX w.,
- park krajobrazowy z II połowa XIX w.
- w miejscowości Opatowice znajduje się wzgórze, zwane Wzgórzem Prokopiaka, na którym odkryto datowany na lata 3000 do 2000 p.n.e. unikatowy w skali Europy kompleks osad najstarszej autochtonicznej ludności agrarnej, która zamieszkiwała te tereny w okresach różnych kultur.

Na obszarze gminy Topólka spotyka się liczne ślady osadnictwa pradziejowego począwszy od okresu mezolitu (lata 8000 – 4500 p.n.e.), po średniowieczne i nowożytne obiekty archeologiczne. Największe skupiska stanowisk archeologicznych znajdują się w dolinach rzeki Zgłowiączka oraz jeziora Głuszyńskiego i Chalno. Zabytkowe zespoły parkowo – dworskie położone są we wsiach: Świerczyn i Kamieniec oraz park podworski z końca XIX w. w Czamaninie. Pozostałe obiekty zabytkowe związane są z funkcjami sakralnymi a są nimi: kościoły drewniane z XVIII w. w Orlu i Czamaninku murowany z XIX w. w Świerczynie i cmentarz poewangelicki w Topólce. Inny obiekt godny uwagi to wiatrak w Orlu z końca XIX w.

Wspólnym elementem dziedzictwa kulturowego obszaru LGD są, oprócz ww., liczne obiekty materialne o wartościach kulturowych oraz niematerialne. Są to m.in. małe formy architektury sakralnej, czyli kapliczki, krzyże i figury przydrożne, które zajmują ważne miejsce w krajobrazie wsi kujawskiej. Usytuowane zazwyczaj przy

drogach, w przydomowych ogrodach, często także w szczerym polu, na granicy wsi, pochodzą z różnych okresów od XIV do XX wieku. Występują do dzisiaj w każdej prawie wsi na terenach naszych gmin. Na całym obszarze wdrażania LSR odbywają się imprezy cykliczne mające na celu aktywizację lokalnej społeczności, kultywowanie lokalnych tradycji i obrzędów oraz tradycyjnej kuchni kujawskiej.

Turystyka

Rozwój turystyki, obok rolnictwa, stanowi szansę zarówno dla zachowania przyrody w całym powiecie radziejowskim, jak również ogólnego rozwoju społeczno – gospodarczego tego obszaru. Poszczególne segmenty funkcjonującej obecnie gospodarki turystycznej wymagają istotnego przekształcenia. Zmiany te i dalszy rozwój turystyki powinny zdecydowanie nawiązywać do uwarunkowań przyrodniczych, ochrony podstawowych procesów ekologicznych i ochrony wartości kulturowych.

Ważną rolę w obsłudze turystów na terenie działania LGD pełnią szlaki i trasy turystyczne stanowiące jedną z podstawowych form turystyki aktywnej. Są to szlaki piesze, wodne i motorowe tworzące historyczne szlaki komunikacyjne, a mianowicie:

- szlak Łokietka,
- szlak Powstania Styczniowego,
- szlak I Armii Wojska Polskiego.

Na terenie powiatu występuje jeden szlak pieszy prowadzący z Osiecin przez Płowce do Radziejowa.

Ważną rolę w obsłudze aktywnych form wypoczynku powinien odgrywać szlak wodny przebiegający drogą wodną Noteć – jez. Gopło – Kanał Warta – Gopło. Z terenu powiatu radziejowskiego jest możliwość płynięcia tzw. „Pętli Wielkopolską”. Szlak ten o łącznej długości prawie 670 km składa się z odcinka północnego i południowego. Odcinek północny przebiega następującymi drogami wodnymi: Brda – Kanał Bydgoski – Noteć Dolna skanalizowana – Noteć Dolna swobodnie płynąca – Warta swobodnie płynąca z 22 śluzami. Odcinek południowy odchodzi od odcinka północnego na 23,2 km Kanałem Górnonoteckim i po opłynięciu Kujaw i Wielkopolski łączy się z odcinkiem północnym w Santoku przy ujściu Noteci do Warty. Jest to szlak wodny przeznaczony dla turystyki kajakowej oraz średniej wielkości jednostek żaglowych. Należy podkreślić, że istotną przeszkodą na rzece Warcie jest stopień wodny Jeziorsko, gdzie nie ma śluzy lub pochylni do przerzutu jednostek przez tamę. Głównymi jednostkami obsługi i węzłami wodnymi są na omawianej pętli: Kruszwica, Konin, Poznań i Santok. Szczególnie ważną rolę pełni Santok, bowiem zbiegają się tu drogi wodne Warty, Noteci i tędy prowadzi trasa wodna wschód – zachód z Berlina na Mazury, na Wisłę i do Gdańska, Malborka i na Zalew Wiślany (z możliwością płynięcia do Królewca) a także na Pojezierze Ławskie. W przeciwnym kierunku – na zachód biegną drogi wodne do Kostrzyna nad Odrą, skąd Odrą w górę na Śląsk i w dół do Szczecina i na wody Zalewu Szczecińskiego, zaś przez śluzę Hohensaaten na kanał Odra – Hawela na kanały niemieckie i całą europejską sieć dróg wodnych.

W ostatnim czasie obserwuje się zjawisko powiększania się liczby ogólnodostępnych miejsc i urządzeń sportowo – rekreacyjnych. Moda na zdrowy styl życia i aktywność fizyczną sprawia, że mieszkańcy oraz turyści wykazują coraz większe zainteresowanie tego typu infrastrukturą. W ostatnich latach, również dzięki wsparciu środków europejskich, na obszarze LSR powstały obiekty sportowe i rekreacyjne, które były odpowiedzią na zapotrzebowanie zgłaszane przez mieszkańców. Wzmacnianie postrzegania wsi jako miejsca atrakcyjnego do życia, pracy i wypoczynku z wykorzystaniem istniejącego trendu – mody na zdrowy styl życia i aktywność fizyczną oraz rosnące zainteresowanie turystyką wiejską stwarza szansę rozwoju obszaru LSR i regionu.

Przy Zespole Szkół Mechanicznych w Radziejowie powstała kryta pływalnia, dzięki której zwiększyła się atrakcyjność turystyczna obszaru LSR oraz wpływa na poprawę stanu zdrowotności mieszkańców. Powstanie pływalni pozwoliło na rozwój rekreacji i sportu oraz umożliwia prowadzenie rehabilitacji osób niepełnosprawnych. W pobliżu miejsca lokalizacji pływalni, znajduje się las komunalny ze ścieżkami rekreacyjnymi oraz stadion miejski. Pływalnia jest dopełnieniem istniejącego kompleksu rekreacyjno – sportowego. Przyczynia się do poszerzenia oferty sportowej i rekreacyjnej dla mieszkańców powiatu i turystów. Przy Liceum Ogólnokształcącym im. Władysława Łokietka w Radziejowie działa Astro baza Kopernik, którą odwiedzają nie tylko uczniowie szkół z terenu Powiatu, ale również rodziny z dziećmi, dorośli pasjonaci astronomii, a nawet goście z różnych zakątków Polski i świata – chociażby pracownicy NASA.

Miasto Radziejów usytuowane w niewielkiej odległości od Rejonu Przyjezierza i Jeziora Gopło, a także przy Szlaku Piastowskim prowadzącym do Płowiec, Brześcia Kujawskiego i Włocławka, w niewielkiej odległości od

Jeziorko Głuszyńskiego – obszar predestynowany do rozwoju funkcji krajoznawczej, posiada możliwości aktywnego włączenia się w rozwój turystyczny tego obszaru. Tereny gminy Piotrków Kujawski przylegają bezpośrednio do dwóch jezior: Głuszyńskiego i Gopła. Jezioro Gopło wraz z otoczeniem tworzy Nadgoplański Park Tysiąclecia. Wokół jezior są wyznaczone tereny pod budownictwo rekreacyjne. Największą atrakcją turystyczną Gminy Bytoń jest jezioro Głuszyńskie (obszar chronionego krajobrazu) o pow. 608,5 ha i jezioro Świesz o pow. 18,5 ha. Nad jeziorami znajduje się kilka gospodarstw agroturystycznych. Unikalny klimat, lasy, zarybione stawy, pasieki są doskonałą ofertą dla ceniących spokój i ciszę. Gospodarze proponują całodienne wyżywienie w oparciu o produkty z gospodarstwa – kuchnia regionalna.

Wiele atrakcyjnych turystycznie miejsc posiada potencjał, który nie został w pełni wykorzystany i pozostawia pole do dalszej pracy.

Lokalne produkty

Na przestrzeni ostatnich lat koła gospodyń wiejskich zauważalnie zintensyfikowały swoje działania. Powstały nowe organizacje, angażujące do pracy na rzecz pielęgnowania lokalnego dziedzictwa coraz młodszych mieszkańców. Koła Gospodyń Wiejskich, na stoiskach potraw tradycyjnych wystawianych na lokalnych imprezach, prezentują lokalne produkty wpisane na Listę produktów tradycyjnych prowadzoną przez Ministerstwo Rolnictwa. Na 97 produktów tradycyjnych w województwie kujawsko – pomorskim, ponad 30% pochodziło z powiatu radziejowskiego. LGD dąży do nawiązywania współpracy z jak największą liczbą kół gospodyń, dzięki czemu mieszkańcy mogliby poznać potrawy, kulturę, tradycję i historię Kujaw. LGD w ramach projektu współpracy „Apetyt na Kujawską Tradycję” tworzy Centrum Produktu Lokalnego, które będzie miejscem spotkań, nauki, przekazywania doświadczeń i wiedzy o lokalnym dziedzictwie młodemu pokoleniu. Zostanie również wydana publikacja promująca potrawy wpisane na Listę produktów tradycyjnych. Wszystkie te zadania mają na celu podtrzymywanie aktywności kół gospodyń wiejskich, promocję lokalnego dziedzictwa oraz angażowanie lokalnej społeczności w działania na obszarze LGD. Mogą one również stanowić pierwszy krok do zbudowania silnej marki lokalnej opartej właśnie na produktach tradycyjnych.

Określenie grup docelowych szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, w tym grup w niekorzystnej sytuacji, oraz problemów odnoszących się do tych grup

Na podstawie diagnozy przeprowadzonej na potrzeby opracowania LSR, wykorzystując wnioski płynące z technik partycypacyjnych towarzyszących pracom nad Strategią oraz w wyniku przeprowadzonej analizy faktograficznej, potwierdzającej, że identyfikowane przez interesariuszy potencjały i problemy wynikają z obiektywnych przesłanek, uznano, że grupami docelowymi, które są szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR, są: osoby do 25 r.ż. (w tej grupie istotni są nie tylko młodzi dorośli/absolwenci, ale też osoby niepełnoletnie: dzieci i młodzież) oraz seniorzy. Dodatkowo dla obszaru LGD określono następujące grupy w niekorzystnej sytuacji: kobiety, osoby z niepełnosprawnościami oraz osoby poszukujące zatrudnienia. Poniżej zamieszczono krótką charakterystykę każdej z tych grup uwzględniającą odnoszące się do nich problemy. Również zaplanowana interwencja była wynikiem dokonanej analizy faktograficznej.

Ludzie młodzi (do 25 r.ż.) – istotna grupa społeczna, której problemy i potrzeby należy rozpatrywać pod kątem dwóch grup wiekowych: osób niepełnoletnich (dzieci i młodzież) oraz młodych dorosłych (osób uczących się, absolwentów). Na obszarze LGD, według stanu na 2020 rok, mieszkało 1 086 dzieci w wieku żłobkowym (0 – 2 lat), 1 436 dzieci w wieku przedszkolnym (3 – 6 lat) oraz 3 558 dzieci w wieku szkolnym (7 – 15 lat), zamieszkująca powiat radziejowski młodzież w wieku 16 – 19 lat liczyła 1 492 osoby, natomiast młode osoby dorosłe w wieku 20 – 24 lat liczyły 2 111 osób. Problemy zidentyfikowane w przypadku niepełnoletnich mieszkańców (dzieci i młodzież) dotyczą niewystarczającej oferty oraz infrastruktury edukacyjno – rekreacyjnej, m.in. niedobór miejsc

zabaw i integracji dla dzieci i ich rodziców, mała liczba miejsc do spotkań dla młodzieży (niezobowiązującego spędzania czasu wolnego w gronie rówieśniczym), niewystarczający zakres dostępnych cenowo zajęć edukacyjnych (zajęcia pozalekcyjne, dodatkowe) dla dzieci i młodzieży szkolnej. Wiejskie obszary nie oferują wystarczająco szerokiego wachlarza oferty spędzania czasu wolnego, brakuje także punktów realizujących usługi związane z podstawowymi potrzebami rodzin (np. klub młodzieżowy, świetlica). Należy podkreślić, że wspomniana oferta kulturalno – rekreacyjna istnieje na terenie LGD, jednak jest silnie odbiegająca od zapotrzebowania. W LSR przewidziano zatem wsparcie ukierunkowane zarówno na rozwój przestrzeni do rodzinnego spędzania czasu wolnego (np. modernizacje, wyposażenie małej infrastruktury społecznej, aranżacja niewielkich terenów urządzonych – zieleń, urządzenia do rekreacji), jak i rozwój oferty edukacyjno – kulturalnej. Z kolei w przypadku młodych dorosłych zauważa się odpływ tej grupy z obszaru LGD – w poszukiwaniu edukacji na wyższych szczeblach, atrakcyjnych ofert pracy, ale też inspirującej oferty czasu wolnego. W tym kontekście jako istotne wskazywano tworzenie w gminach warunków do życia, które prowadziłyby do zwiększenia udziału ludzi młodych w życiu społecznym, kulturalnym i gospodarczym obszaru LGD, przyczyniały się do wzmocnienia lokalnej tożsamości i więzi z obszarem (m.in. poprzez angażowanie w sprawy lokalne, kulturę i tradycję). W związku z tym w LSR uwzględniono przedsięwzięcia, które mają na celu zaktywizowanie i zatrzymanie tej grupy mieszkańców – poprzez zapewnienie włączającej oferty czasu wolnego, wsparcia dla oddolnych inicjatyw mieszkańców, możliwości w zakresie rozwoju zawodowego (wsparcie dla tworzenia/rozwijania działalności gospodarczych).

Seniorzy – grupa jest szczególnie istotna z punktu widzenia realizacji LSR, gdyż na obszarze LGD wyraźnie zauważalny jest proces starzenia się społeczeństwa (na przestrzeni lat rośnie udział osób w wieku 60+, wydłuża średnia wieku życia itp.). Problemy tej grupy obejmują takie kwestie jak pogorszenie kondycji psychofizycznej (często związane z ograniczoną mobilnością/problemami z przemieszczaniem się), samotność (seniorzy mieszkający samotnie, których dzieci/wnuki żyją w innym mieście), wykluczenie komunikacyjne i bariery architektoniczne. W przypadku seniorów zidentyfikowano potrzeby w zakresie podniesienia dostępu do infrastruktury społecznej, oferty rekreacyjno – kulturalnej, i szerszej oferty aktywizującej, przeciwdziałającej osamotnieniu. Założone w LSR przedsięwzięcia będą przyczyniały się do rozwoju oferty oraz infrastruktury czasu wolnego, tym samym tworząc miejsca i możliwości do integracji osób starszych. Promowane będą inicjatywy, w ramach których zostaną przewidziane działania ułatwiające korzystanie z oferty, np. skuteczne informowanie, mobilizacja do udziału, pomoc w dotarciu na miejsce. W roku 2020 udział osób w wieku senioralnym w ludności całego powiatu radziejowskiego był na poziomie 22,90%.

Kobiety – stanowią 50,63 % mieszkańców obszaru LGD, jest to także grupa, która liczebnością dominuje wśród zarejestrowanych osób bezrobotnych (61 %). W szczególnie trudnej sytuacji znajdują się kobiety, które odbyły urlop macierzyński lub wychowawczy i planują powrót na rynek pracy posiadając dziecko do lat 3, jednak nie mają zatrudnienia. Dodatkową trudność może stanowić specyfika lokalnego rynku pracy, w którym duży udział mają podmioty związane z handlem i naprawą pojazdów oraz budownictwem (sekcja G i F). W kontekście aktywizacji społecznej i zawodowej kobiet posiadających małe dzieci, należy zwrócić uwagę na potrzeby dotyczące dostępności oferty opiekuńczej/edukacyjnej dla dzieci, a także wsparcia/tworzenia możliwości w zakresie powrotu/włączenia się na rynek pracy. W LSR przewidziano zadania wspierające tę grupę m.in. w podjęciu aktywności zawodowej, są to przedsięwzięcia w ramach celu 2, które zakładają wsparcie dla tworzenia nowych działalności gospodarczych, a także realizację programów ukierunkowanych na wspieranie rozwoju już istniejących przedsiębiorstw, umożliwiając tym samym znalezienie pracy bez konieczności podejmowania samozatrudnienia. Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju na dzień 31 grudnia 2020 roku zamieszkiwały 39 082 osoby (w tym 19 296 mężczyzn oraz 19 786 kobiet).

- Pośrednia interwencja w ramach realizowanych ze środków PS WPR projektów objętych grantami, polegająca na premiowaniu grantów zapewniających zaangażowanie kobiet.
- Pośrednia interwencja polegająca na możliwości korzystania z ogólnodostępnej infrastruktury objętej wsparciem w ramach PS WPR 2023 – 2027.

- Bezpośrednia interwencja polegająca na skierowaniu wsparcia na podejmowanie działalności gospodarczej z preferencjami dla kobiet.
- Pośrednia interwencja polegająca na skierowaniu wsparcia na rozwój mikro i małych przedsiębiorstw, z preferencją dla przedsiębiorców, którzy planują utworzenie miejsca pracy dla kobiety.

Osoby z niepełnosprawnościami – osoby z niepełnosprawnościami zamieszkujące obszar LGD to grupa, która ze względu na różnego rodzaju ograniczenia i bariery (architektoniczne, komunikacyjne, cyfrowe) ma trudności z włączaniem się w życie społeczne, kulturalne i gospodarcze obszaru. Zidentyfikowano potrzeby w zakresie zwiększania aktywności społecznej osób z niepełnosprawnościami (m.in. poprzez integrację wykraczającą poza środowisko osób z niepełnosprawnościami, podnoszenie dostępności oferty czasu wolnego), jak i zawodowej. Dla osób z niepełnosprawnościami w LSR planuje się wspieranie działań ukierunkowanych na zagospodarowanie czasu wolnego poprzez stworzenie/modernizację infrastruktury służącej aktywizacji osób z obszaru LGD i zapobieganiu negatywnym zjawiskom w sferze społecznej, inicjatywy oddolne skierowane do osób z niepełnosprawnościami oraz działania w postaci szkoleń/warsztatów/wydarzeń, w których będą brały one udział. Według danych narodowego Spisu Powszechnego 2021 na obszarze LSR zamieszkiwało 6 tys. osób niepełnosprawnych (2,8 tys. mężczyzn i 3,2 tys. kobiet), co stanowiło 15 % ogółu mieszkańców.

- Pośrednia interwencja w ramach realizowanych ze środków PS WPR oraz EFS+ projektów grantowych polegająca na premiowaniu grantów zapewniających zaangażowanie osób z niepełnosprawnościami.
- Pośrednia interwencja polegająca na preferencji projektów inwestycyjnych uwzględniających dostosowanie infrastruktury lub/i wyposażenia do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- Interwencja polegająca na aktywizacji społecznej poprzez możliwość udziału w projektach z EFS +.
- Bezpośrednia interwencja polegająca na skierowaniu wsparcia na podejmowanie działalności gospodarczej z preferencjami dla osób z niepełnosprawnościami.
- Pośrednia interwencja polegająca na skierowaniu wsparcia na rozwój mikro i małych przedsiębiorstw, z preferencją dla przedsiębiorców, którzy będą tworzyć miejsca pracy lub kierować swoje usługi do osób z niepełnosprawnościami.

Osoby poszukujące zatrudnienia – odczuwają niedostatek doświadczenia lub kwalifikacji, mają problemy z wykorzystywaniem zaawansowanych technologii, wykazują nieznaną języków obcych, mają też inne deficyty kompetencyjne. Najliczniejszą grupę wśród osób poszukujących pracy w 2020 roku w powiecie radziejowskim stanowiły osoby bezrobotne posiadające wykształcenie na poziomie zasadniczym zawodowym oraz podstawowym / gimnazjalnym (58%), co jednoznacznie wskazuje na niedostosowanie lub niewystarczający poziom wykształcenia osób poszukujących pracy. Jednocześnie liczba ofert pracy na lokalnym rynku dla osób z niepełnosprawnościami jest niewystarczająca dla zaspokojenia ich potrzeb (z danych PUP w Radziejowie wynika, że w 2020 r. w Powiatowym Urzędzie Pracy w Radziejowie było 50 ofert pracy dla osób z niepełnosprawnościami). Powyższe czynniki powodują pogłębianie marginalizacji społecznej i zaawansowanej bierności zawodowej mieszkańców powiatu radziejowskiego.

- Działania ukierunkowane na zagospodarowanie czasu wolnego poprzez stworzenie/modernizację infrastruktury służącej aktywizacji osób z obszaru LGD i zapobieganiu negatywnym zjawiskom w sferze społecznej, inicjatywy oddolne skierowane do osób poszukujących zatrudnienia oraz działania w postaci szkoleń/warsztatów/wydarzeń w których będą brały one udział.
- Pośrednia interwencja polegająca na możliwości korzystania z ogólnodostępnej infrastruktury objętej wsparciem w ramach PS WPR 2023 – 2027.
- Bezpośrednia interwencja polegająca na skierowaniu wsparcia na podejmowanie działalności gospodarczej z preferencjami dla osób poszukujących zatrudnienia.
- Pośrednia interwencja polegająca na skierowaniu wsparcia na rozwój mikro i małych przedsiębiorstw, z preferencją dla przedsiębiorców, którzy planują utworzenie miejsca pracy dla osoby poszukującej pracy.

Jednym z założeń LSR jest wykorzystanie wewnętrznego potencjału przy współdziałaniu lokalnej społeczności – na podstawie jej możliwości, ambicji, poziomu przedsiębiorczości. Przy wyborze projektów do dofinansowania w ramach środków PS WPR 2023 – 2027 LGD będzie kierowała się innowacyjnym w kontekście lokalnym podejściem do rozwiązywania problemów lokalnej społeczności. Z dotychczasowych doświadczeń LGD wynika, że innowacje na obszarze powiatu radziejowskiego w największym stopniu mogą dotyczyć rozwiązań organizacyjnych, społecznych oraz instytucjonalnych. Dotyczą one przede wszystkim nowych inicjatyw podejmowanych przez lokalne społeczeństwo. Niewykorzystywane wcześniej sposoby aktywizacji lokalnych zasobów przez nowe formy współpracy czy też organizacji procesu ich wykorzystania wzmacniają efektywność działania poszczególnych podmiotów zwiększając efektywność podejmowanych działań. Ponadto, innowacje o charakterze organizacyjnym czy instytucjonalnym z założenia prowadzą do tworzenia nowych, bardziej wydajnych form funkcjonowania społeczeństwa, co w efekcie podnosi poziom kapitału społecznego i przyczynia się do szybszego i trwalszego rozwoju terytorium. Najmniej liczną grupą działań o innowacyjnym charakterze, głównie ze względu na ograniczone możliwości finansowe, będą prawdopodobnie nowoczesne rozwiązania technologiczne.

Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia

Lokalna Strategia Rozwoju charakteryzuje się spójnością i komplementarnością z innymi dokumentami planistycznymi i strategicznymi, które dotyczą obszaru objętego LGD. Podczas tworzenia LSR zwracano uwagę, aby zapewnić spójność zaplanowanych przedsięwzięć, zarówno ze sobą, jak i w kontekście zidentyfikowanych lokalnych potrzeb, problemów i potencjałów. LSR została tak skonstruowana, aby umożliwić jak najbardziej efektywne łączenie i wykorzystanie dostępnych zasobów społecznych, merytorycznych i finansowych w procesie realizacji działań. Wysoki stopień komplementarności w wykorzystaniu funduszy EFSI, pozwalających na wdrożenia LSR, wyraża się w celowym, efektywnym połączeniu funduszy wspierających rozwój infrastruktury z rozwijaniem kapitału społecznego, w tym aktywności gospodarczej, mieszkańców LGD. Dzięki komplementarności na poziomie działań oraz źródeł finansowania, będzie możliwy efekt synergii między wszystkimi unijnymi funduszami przewidzianych do realizacji LSR, co przełoży się na jakość i znaczenie efektu wdrożeniowego LSR – zarówno dla obszaru LGD (osiągnięcie większego wpływu na rozwój lokalny), ale też dla regionu czy kraju.

Działania na rzecz osiągnięcia wspólnych i komplementarnych celów obejmują koordynację projektów finansowanych z różnych funduszy, aby uniknąć dublowania wysiłków i maksymalizować korzyści. W tym kontekście ważnym elementem jest rozwijanie partnerstw między różnymi grupami interesu, takimi jak samorządy lokalne, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa czy grupy społeczne, w celu wspólnej realizacji celów LSR (kryteria wyboru operacji będą preferowały projekty realizowane w partnerstwie, w tym w szczególności zakładające współpracę podmiotów z różnych sektorów).

LSR może osiągnąć dodatkowe korzyści dzięki działaniom innych podmiotów, które są komplementarne wobec LSR – przykładowo działania organizacji pozarządowych, przedsiębiorstw czy innych instytucji mogą przyczynić się do realizacji celów LSR, dostarczając dodatkowych zasobów, ekspertyz czy sieci kontaktów. Wyznaczone w LSR cele i przedsięwzięcia cechuje wysoki poziom spójności i komplementarności względem dokumentów strategicznych wyższego rzędu z poziomu ponadlokalnego i terytorialnego, województwa (Strategii rozwoju województwa kujawsko – pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+”), kraju (Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030), jak i programów operacyjnych, w ramach których zostanie sfinansowane wdrożenie LSR (Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027 – PS WPR; Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021 – 2027). Tym samym należy uznać, iż założenia rozwojowe zawarte w LSR wzmacniają czy uzupełniają politykę rozwoju województwa kujawsko – pomorskiego, obszaru funkcjonalnego i samego obszaru LGD, przyczyniając się do wzmocnienia efektu rozwojowego tego obszaru. Poniżej wskazano bezpośrednie powiązania celów LSR z celami przeanalizowanych dokumentów strategicznych wyższego rzędu. W przypadku programów operacyjnych (Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027 – PS WPR; Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021 – 2027) oprócz spójności na poziomie celów zachodzi także spójność na poziomie wskaźników produktu i/lub rezultatu.

Strategia rozwoju województwa kujawsko – pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+

Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego do 2030 roku jest elementem systemu programowania przygotowywanego na różnych poziomach. Jej treść uwzględnia ustalenia dokumentów wyższego rzędu, w szczególności zapisy dokumentów wspólnotowych dotyczących polityki spójności po 2020 roku, strategii krajowych, takich jak: Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 czy koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. W Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego do 2030 roku wyznaczono następujące cele strategiczne:

1. Skuteczna edukacja.
2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo.
3. Konkurencyjna gospodarka.
4. Dostępna przestrzeń i czyste środowisko.

5. Spójne i bezpieczne województwo.

Zgodnie z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+ wszystkie gminy powiatu radziejowskiego zostały zakwalifikowane do obszaru negatywnej sytuacji społeczno – gospodarczej o identyfikacji w zakresie niskiego poziomu rozwoju społecznego oraz ponadprzeciętnego natężenia starzenia się społeczeństwa. Obszar powiatu radziejowskiego z wyłączeniem Gminy Radziejów oraz Miasta Radziejów, należy ponadto do obszaru zagrożonego trwałą marginalizacją na poziomie krajowym (źródło: („Zaktualizowana lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, programowanie 2021 – 2027” oraz „Zaktualizowana imienna lista 139 miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze”). Dodatkowo, zgodnie z zapisami Strategii Przyspieszenia 2030+, Gmina Topólka została zakwalifikowana (na poziomie regionalnym) do obszarów negatywnej sytuacji społeczno – gospodarczej ze względu na niski poziom przedsiębiorczości. Aby wyznaczyć obszary charakteryzujące się negatywną sytuacją społeczno – gospodarczą w województwie przeprowadzono analizę wskaźnikową na poziomie gmin. W analizie tej jako obszar o negatywnej sytuacji rozumie się gminę, która wykazuje gorsze (niż przeciętnie lub wg obiektywnie wyznaczonej granicy) wartości wskaźników, a tym samym cechuje się niższym poziomem rozwoju w zakresie danej cechy. Zagadnienia problemowe z zakresu społeczno – gospodarczego, w ramach, których przeprowadzono analizę wskaźników statystycznych to m.in.: niski poziom rozwoju społecznego, niski poziom przedsiębiorczości oraz zaawansowanie procesów starzenia się społeczeństwa. Określone cele oraz działania realizowane w ramach lokalnej strategii rozwoju na lata 2024 – 2029 pozwolą na przeciwdziałanie negatywnym trendom zdiagnozowanych w Strategii Przyspieszenia 2030+.

Spójność LSR z innymi dokumentami planistycznymi

Cele LSR są spójne z celami/priorytetami/osiami zawartymi w następujących dokumentach programowych i planistycznych wyższego rzędu:

Tabela 9 Powiązanie LSR z dokumentami planistycznymi i programowymi

Dokument strategiczny	Cele z dokumentów strategicznych	Komplementarne przedsięwzięcia z LSR
Cel 1. Poprawa jakości życia, integracja i aktywizacja mieszkańców poprzez rozwój i wykorzystanie infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej.		
Strategia rozwoju województwa kujawsko – pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+	1. Skuteczna edukacja. 2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo. 3. Konkurencyjna gospodarka. 4. Dostępna przestrzeń i czyste środowisko.	P.1.1. P.1.2. P.1.3.
Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030	Cel szczegółowy II. Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska	P.1.1. P.1.2. P.1.3.
Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027	COOP (77) Współpraca – I 13.1. LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – CS 8.P 10 Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich – CS 8.P 11. Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego. – CS 8.P 12. Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczność – CS 8.P 4. Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej.	P.1.1. P.1.2. P.1.3.
FUNDUSZE EUROPEJSKIE DLA KUJAW I POMORZA 2021 – 2027	CEL SZCZEGÓŁOWY 4(F) wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwienie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami CEL SZCZEGÓŁOWY 4(L) Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci	P.1.2. P.1.3.
STRATEGIA ORSG POWIATU	CEL ROZWOJOWY 1 – POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI INFRASTRUKTURALNEJ I GOSPODARCZEJ	P.1.1.

RADZIEJOWSKIEGO NA LATA 2014 – 2020	POWIATU CEL ROZWOJOWY 2 – PODNIESIENIE POZIOMU KAPITAŁU SPOŁECZNEGO CEL ROZWOJOWY 4 – POPRAWA EFEKTYWNOŚCI ENERGETYCZNEJ BUDYNKÓW ZLOKALIZOWANYCH NA TERENIE POWIATU CEL ROZWOJOWY 5 – OCHRONA ZABYTKÓW ORAZ KREOWANIE NOWYCH ROZWIĄZAŃ KULTURALNO – REKREACYJNYCH CEL ROZWOJOWY 6 – POPRAWA ŚWIADOMOŚCI ZDROWOTNEJ MIESZKAŃCÓW ORAZ MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY MEDYCZNEJ	P.1.2. P.1.3.
Cel 2. Wzmacnianie konkurencyjności gospodarczej obszaru LGD.		
Strategia rozwoju województwa kujawsko – pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+	3. Konkurencyjna gospodarka	P.2.1
Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030	– Cel szczegółowy III. Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa	P.2.1
Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027	COOP (77) Współpraca – I 13.1. LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – CS 8.P 9. Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów.	P.2.1
STRATEGIA ORSG POWIATU RADZIEJOWSKIEGO NA LATA 2014 – 2020	CEL ROZWOJOWY 1 – POPRAWA ATRAKCYJNOŚCI INFRASTRUKTURALNEJ I GOSPODARCZEJ POWIATU	P.2.1

Integracja partnerów z różnych sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego:

W ramach LSR zapewniono integrację partnerów z różnych sektorów. Miała ona miejsce już na etapie tworzenia Strategii, gdzie w prace na temat wyzwań rozwojowych LGD włączono szereg podmiotów reprezentujących różne sektory i organizacje. Byli to przedstawiciele samorządu terytorialnego (gminy, powiat), organizacji społecznych, kulturalnych, sportowych działających na terenie LGD, przedsiębiorcy oraz mieszkańcy (grupy nieformalne i formalne). Zaplanowane cele i przedsięwzięcia, również na etapie realizacji LSR, będą pozwalały na współdziałanie i realizację zamierzeń przez przedstawicieli różnych sektorów. Przykładowo w ramach celu 1 zachodzi integracja sektora publicznego – JSFP (realizacja projektów dotyczących infrastruktury rekreacyjnej, kultury) oraz organizacji społecznych i kulturalnych (wspieranie organizacji przedsięwzięć z zakresu oferty czasu wolnego). Ponadto, na etapie wdrożenia LSR, integrowanie różnych sektorów w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć będzie wzmacniane dzięki kryteriom wyboru operacji, w ramach których zostało uwzględnione partnerstwo (preferowane będą projekty realizowane w partnerstwie, w tym w szczególności zakładające współpracę podmiotów z różnych sektorów – publiczny, społeczny, gospodarczy).

Komplementarność

W każdym z obszarów LSR zakłada zintegrowane i komplementarne działania dla podmiotów z różnych sektorów, wpływające na wybrane aspekty życia lokalnych społeczności.

Ważnym działaniem będą operacje inwestycyjne, które zrealizują samorządy terytorialne lub jednostki im podległe poprzez budowę, przebudowę lub modernizację, a także wyposażenie niekomercyjnych obiektów infrastruktury publicznej, jak i małej architektury centrów miejscowości. Dopuszcza się także operacje inwestycyjne, których części przyczynią się do obniżenia kosztów funkcjonowania obiektów infrastrukturalnych polegające na instalacji odnawialnych źródeł energii elektrycznej lub ciepłej. Ten zakres będzie finansowany ze środków PS WPR. Wszystkie inwestycje mają w jak najmniejszym stopniu wpływać na stan środowiska naturalnego i klimatu.

Atrakcyjna, rozbudowana, otwarta i niekomercyjna infrastruktura ma ułatwić podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej w szeroko rozumianym zakresie usług czasu wolnego. To działanie finansowane będzie ze środków PS WPR, a jego beneficjentami będą mieszkańcy i firmy z obszaru wdrażania LSR.

Bardziej dostępna, także o niższych kosztach eksploatacji, infrastruktura będzie mogła być wykorzystana do organizacji wydarzeń kulturalnych lub rekreacyjnych w postaci szkoleń, warsztatów, koncertów i spektakli adekwatnych do potrzeb mieszkańców. Będzie mogła też służyć do nawiązywania współpracy i partnerstw pomiędzy podmiotami. Źródłem finansowania aktywności zarówno podmiotów publicznych, jak i organizacji pozarządowych będzie zarówno PS WPR, jak i EFS +. Obiekty infrastruktury będą bowiem mogły służyć jako baza lub pomocniczo do realizacji projektów wspierających mieszkańców powiatu radziejowskiego, w tym dzieci, młodzież, jak i seniorów.

W pierwszej kolejności, zgodnie z Planem wykorzystania budżetu LSR, zostaną zrealizowane operacje inwestycyjne, które pozwolą na dostosowanie obiektów infrastruktury publicznej do świadczenia nowych usług z zakresu „miękkiego” wsparcia lokalnej społeczności. Będą one zlokalizowane w lokalizacjach ustalonych poprzez analizę potrzeb i możliwości. Obiekty będą mogły służyć realizacji działań miękkich finansowanych zarówno z budżetu LSR, jak i planowanych do pozyskania innych źródeł zewnętrznych.

Uzupełnieniem będzie wsparcie ze środków PS WPR na projekty z zakresu rozwoju przedsiębiorczości (w tym usług czasu wolnego).

Planowane w LSR działania wzajemnie się uzupełniają. Niekomercyjna infrastruktura publiczna, której stan odpowiada oczekiwaniom mieszkańców i niższe koszty ich utrzymania, zwiększy ich dostępność i zachęcać będzie do prowadzenia w nich różnorodnej aktywności, zarówno przez podmioty publiczne, jak i organizacje pozarządowe, ale także przez mieszkańców. Wszyscy oni będą mogli realizować swoje pasje i zainteresowania związane z zasobami przyrodniczymi i kulturowymi. Poprawa estetyki centrów miejscowości zachęcać będzie do

spędzania czasu w przestrzeni publicznej, a więc przyczyniać się do wzmocnienia więzi społecznych. Z kolei zwiększone zainteresowanie mieszkańców aktywnością kulturalną bądź rekreacyjną może zachęcić do podejmowania działalności gospodarczej odpowiadającej na takie potrzeby.

Wartość dodana podejścia LEADER

Jednym z zadań LGD jest systematyczne rozwijanie potencjału społeczności lokalnych w celu świadomego osiągania celów Strategii poprzez tworzenie warunków do aktywnego, ciągłego i szeroko rozumianego uczestnictwa społeczności lokalnych w jej bieżącym wdrażaniu oraz kreowanie lokalnych liderów wywodzących się tak z rdzennej, jak i napływowej ludności, która dzięki swojemu zaangażowaniu i prowadzonej działalności zawodowej może przyczyniać się do rozwoju całego obszaru i osiągania założonych celów. Bieżące włączanie społeczności lokalnych w realizację strategii może przynosić nie tylko efekty edukacyjne, ale także może znacząco polepszać jakość operacji zgłaszanych do LGD przez wnioskodawców (dotyczy to zarówno operacji indywidualnych, przynoszących korzyści głównie poszczególnym beneficjentom z obszaru działań LGD, jak i przedsięwzięć wspólnych, wzmacniających powiązania partnerskie, niosących potencjalnie większą wartość dodaną.

Wyboru zakresów wsparcia dokonano w oparciu o przeprowadzoną i opisaną w Rozdziale IV LSR analizę potrzeb i potencjału obszaru objętego LSR. Odbiło się to z wykorzystaniem różnych metod i technik badawczych opisanych w Rozdziale III. Dane z ankiet, spotkań, konsultacji opracowane potem przez pracowników biura LGD, były podstawą do poznania preferencji i wskazań mieszkańców. Tak zebrane informacje zostały przedstawione Zespołowi robocznemu ds. LSR, którego członkowie, wykorzystując swoje wieloletnie doświadczenie w realizacji LSR, sformułowali główne cele/obszary wsparcia oraz pulę przypisanych im środków.

Budżet Strategii jest wypadkową potrzeb wynikających z diagnozy i zapisów programów, z których finansowana jest LSR. Zaproponowany podział środków jest wyrazem kompromisu w wymiarze tak podmiotowym, jak i przedmiotowym, co także jest wartością dodaną podejścia Leader. Dowodzi, że lokalna wspólnota potrafi realizować cele uwzględniając wszystkie grupy interesów.

Opisany wyżej zakres operacji, jak i alokacja środków finansowych dedykowanych jednostkom sektora finansów publicznych dowodzi, że są one ważnym, lecz niedominującym podmiotem.

Część operacji jest dedykowana wyłącznie osobom fizycznym lub podmiotom gospodarczym, inna część jest skierowana do sektora organizacji pozarządowych, a w części mogą uczestniczyć zainteresowane podmioty ze wszystkich sektorów. Finansowa alokacja środków dedykowanych podmiotom publicznym, wykorzystujących fundusze PS WPR jest mniejsza od wartości granicznej opisanej w programie strategicznym. Wybór form realizacji także jest efektem dyskusji i uzgodnień.

Mieszkańcy i zrzeszające ich organizacje oraz działające w ich imieniu samorządy i podległe im jednostki, a także uczestniczący w tym procesie przedsiębiorcy wypracowali Strategię odpowiadającą na najważniejsze potrzeby i optymalnie wykorzystującą posiadane zasoby, tak przyrodnicze, jak i kulturowe, a także wskazali grupy osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji.

Kolejną istotną, choć trudną do wyrażenia w liczbach, wartością prac nad opracowaniem Strategii jest wzrost kapitału społecznego lokalnych społeczności. Poprzez otwarte spotkania mieszkańcy reprezentujący wszystkie grupy wiekowe oraz wszystkie sektory partnerskie podnieśli swoje kompetencje pozyskując wiedzę o możliwościach wsparcia ich inicjatyw poprzez programy europejskie, rządowe i samorządowe. Nie mniej ważne są kompetencje społeczne, podniesione przez poznanie innych osób, organizacji i instytucji zainteresowanych i zaangażowanych w rozwiązywanie miejscowych problemów. Podobny proces rozwoju społecznego będzie następował na etapie wdrażania LSR.

Poprzez działania promocyjne, aktywizujące i integrujące LGD zadba o podnoszenie poziomu wiedzy zarówno członków organów Stowarzyszenia, jak i zainteresowanych członków oraz sympatyków, poprzez organizowanie szkoleń i warsztatów – ich tematy, terminy i miejsca będą w miarę możliwości konsultowane

uprzednio z zainteresowanymi. Planowane są też działania integrujące i sieciujące, których forma, temat i miejsce będą konsultowane z potencjalnymi uczestnikami.

LGD będzie stymulowała podobne działania beneficjentów poprzez stosowanie kryteriów wyboru preferujących projekty realizowane w partnerstwie. LGD już od lat, poprzez lokalne kryteria wyboru, premiuje projekty zakładające zintegrowanie co najmniej trzech branż działalności gospodarczej: np. edukacyjną, związaną z ochroną środowiska, produkcyjną, rolniczą oraz operacje realizowane: w partnerstwie podmiotów z różnych sektorów oraz wykorzystujące lokalne zasoby. Takie preferencje „wymuszają” szersze uspołecznienie operacji. Podobne zasady polegające na premiowaniu projektów partnerskich będą wdrażane w latach 2024 – 2029.

Wszystko to razem składa się na wartość dodaną programu Leader, bowiem uczestnicy prac nad Strategią na co dzień widzą problemy i trudności w życiu ich samych oraz osób z najbliższego otoczenia. Z bliska widzą też potencjał, znają możliwości własne i otoczenia, a przez to wiedzą najlepiej jakie działania są potrzebne, a zarazem jakie można najefektywniej zrealizować. Wspólna praca nad Strategią zbliżyła ludzi, a wpisanie niektórych propozycji do LSR z pewnością będzie motywować ich autorów do współuczestnictwa w ich urzeczywistnieniu. Czas poświęcony przez uczestników prac nad Strategią oraz refleksje nad stanem „małej ojczyzny” mogą zaowocować zmianą postaw na bardziej aktywne, rozumiejące potrzeby innych ludzi i środowiska. Poprzez uczestnictwo w procesie opracowania Strategii mieszkańcy poczuli się jej współautorami, a więc można zakładać, że tak samo włączą się w proces jej realizacji.

Wybór zakresów wsparcia w LSR wynikał z analizy potrzeb i możliwości obszaru LGD, w połączeniu z dostępnością różnych źródeł finansowania. Cele i przedsięwzięcia założone w LSR wpisują się w następujące zakresy wsparcia określone dla interwencji LEADER/RLKS w PS WPR:

- 1. Rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki w szczególności:
  - a. podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne,
  - b. rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej,
  - c. rozwijanie przedsiębiorstw społecznych
- 4. Poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności, z wyłączeniem inwestycji produkcyjnych oraz operacji w zakresach wymienionych punktach 1 – 2.
- 6. Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej.
- 7. Kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno – spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego.
- 8. Włączenie społeczne osób w niekorzystnej sytuacji.

Wybór poszczególnych źródeł finansowania był podyktowany konkretnymi celami LSR i wpisywaniem się przedsięwzięć w cele określone w programach operacyjnych. Przedsięwzięcia przewidziane w LSR odpowiadające na zidentyfikowane potrzeby i nakierowane na: podniesienie jakości życia mieszkańców obszaru LGD – poprzez poprawę dostępności usług, infrastruktury, jakości przestrzeni, w tym w oparciu o lokalne dziedzictwo przyrodniczo – kulturowe, podnoszenie aktywności gospodarczej i włączenie grup w niekorzystnej sytuacji, wzmacnianie aktywności społecznej, w tym szczególnie w zakresie budowania świadomości obywatelskiej, wspierania oddolnych inicjatyw, są możliwe do realizacji w ramach podejścia LEADER. Poszczególne projekty będą finansowane także z Europejskiego Funduszu Społecznego+. Ponadto wybór tych źródeł jest uzasadniony potrzebą wsparcia działań na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, tworzenia miejsc pracy, ochrony środowiska czy promowania innowacji.

Sposób wdrażania LSR będzie uwzględniał partycypację społeczną i oddolność, a jednocześnie, poprzez kryteria wyboru operacji, promował projekty realizowane w partnerstwie, wpływające na ochronę środowiska lub przeciwdziałania zmianom klimatu, wykorzystujące lokalne potencjały, wpierające grupy osób w niekorzystnej sytuacji. Głównymi metodami wdrażania operacji w ramach LSR będą projekty grantowe oraz konkursy. Formuła konkursowa umożliwi wybranie beneficjentów o odpowiednim potencjale organizacyjnym z różnych sektorów. Ponadto umożliwi transparentny i sprawiedliwy wybór najbardziej wartościowych i efektywnych projektów, które najlepiej odpowiadają na lokalne potrzeby i wyzwania. Konkursy to jednocześnie skuteczne narzędzie

promowania innowacyjności i kreatywności, mobilizowania lokalnych zasobów i zaangażowania społeczności. Z kolei zastosowanie projektów grantowych jako wdrażania operacji w ramach LSR sprawdza się dla wybrania przedsięwzięć oddolnych, wynikających z potrzeb środowisk lokalnych, w tym daje różnym grupom/podmiotom możliwość startowania w konkursowej procedurze wyboru beneficjenta. Dodatkowo formuła grantów pozwala na wybór większej liczby inicjatyw, które w większym stopniu mogą przyczynić się do realizacji założonych celów. To formuła, która ma pozytywny wpływ na wzrost stopnia aktywności społeczności lokalnej, motywuje lokalną społeczność do działania, umożliwia podmiotom wykorzystanie ich dotychczasowych doświadczeń i kompetencji, a przy tym jest dość przystępna dla grantobiorców.

Podejście LEADER umożliwia wprowadzenie trwałej zmiany rozwojowej obszaru LGD, poprzez zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnej przy jednoczesnym kształtowaniu lokalnej tożsamości w oparciu o aktywizację społeczną i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów. Postawienie akcentu na oddolność interwencji oraz promowanie partycypacji społecznej od etapu tworzenia poprzez wdrażanie LSR przekłada się na wzrost zaangażowania mieszkańców w sprawy lokalne oraz rozwoju potencjału społeczności. Działania prowadzone przez LGD wynikające z zastosowania podejścia LEADER – w zakresie zapewnienia różnych form włączenia mieszkańców i podmiotów z obszaru LGD podczas prac nad założeniami dokumentu Strategii, przez zaplanowanie przedsięwzięć w LSR oraz zapewnienie sposobów wdrażania LSR, w tym kryteriów wyboru, wspierających zaangażowanie, partnerstwo i oddolność inicjatyw po informowanie o postępach we wdrażaniu LSR wynikające z procesów monitoringu i ewaluacji – stanowią istotny element w procesie upowszechniania wiedzy o lokalnym środowisku i jego specyfice (kulturowej, społecznej, gospodarczej), a tym samym wzmacniania postaw zaangażowanych i tożsamości lokalnej u mieszkańców obszaru LGD.

Rozdział VI Cele i wskaźniki

Idea konstrukcji LSR opiera się o zasadę zintegrowania i strategicznego wyboru, czyli wprost odpowiada na zdiagnozowane wcześniej potrzeby oraz rozwija określone (także na etapie diagnostycznym) potencjały, równocześnie koncentrując działania wokół zagadnień mających największe szanse na przyczynienie się do pożądanej zmiany lokalnej. W Rozdziale IV opisano, głównie za pomocą liczb, sytuację społeczno – gospodarczą obszaru. Jednakże w badaniach prowadzonych za pomocą ankiet i spotkań zbadano także postrzeganie jej przez mieszkańców. Połączenie tych dwóch źródeł informacji pozwoliło na formułowanie celów odpowiadających ich potrzebom. Formułowanie celów oraz przedsięwzięć zawartych w LSR przebiegało w sposób partycypacyjny, stanowiąc wiodący temat rozmów z uczestnikami I tury i II tury gminnych spotkań informacyjno – konsultacyjnych. Kwestie te poruszano także w badaniach społecznych (badania ankietowe) prowadzonych w ramach procesu opracowania LSR. Przy konstruowaniu celów wykorzystano ponadto wnioski z raportu z ewaluacji LSR. Wstępem do określenia celów LSR było sformułowanie tzw. głównej aspiracji rozwojowej dla obszaru LGD, która w sposób całościowy ujmuje priorytety, jakie stawia przed sobą LGD na okres realizacji LSR. Celem nadrzędnym Lokalnej Grupy Działania jest budowa więzi lokalnych, poczucia wspólnoty i sąsiedztwa, w szczególności na obszarach wiejskich. Ważnym elementem rozwoju jest wspieranie i promowanie lokalnych tradycji, kultury i folkloru poprzez wzmacnianie działania lokalnych organizacji, grup mieszkańców, indywidualnych twórców, ale także animacja życia lokalnego w obszarze oferty czasu wolnego. LGD koncentruje działania również na przedsięwzięciach rozwijających lokalną infrastrukturę – m.in. kreowanie zaaranżowanych przestrzeni publicznych, enklaw zieleni, urządzeń sportowo – rekreacyjnych oraz infrastruktury, która w naturalny sposób łączy sąsiadów – sieci ścieżek rowerowych i szlaków spacerowych. Dla LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” każdy mieszkaniec jest ważny, dlatego ze swymi działaniami dociera do każdej gminy powiatu radziejowskiego. W najbliższych latach szczególna uwaga zostanie poświęcona ludziom młodym oraz seniorom, aby efektywnie włączać ich w życie kulturalne, sportowo – rekreacyjne i obywatelskie. W odpowiedzi na zmiany w ekosystemie przyrodniczym oraz zmiany klimatu, LGD będzie aktywnie wspierać działania zakładające wzmacnianie świadomości ekologicznej mieszkańców oraz tworzenie rozwiązań proekologicznych.

Ostatecznie LSR budują 2 cele, a w ich ramach przewidziano 4 przedsięwzięcia zwymiarowane przez wskaźniki produktu oraz wskaźniki rezultatu. Część przedsięwzięć nawiązuje bądź stanowi kontynuację działań realizowanych w poprzednim okresie programowania.

Cele LSR:

- Cel 1 – Poprawa jakości życia, integracja i aktywizacja mieszkańców poprzez rozwój i wykorzystanie infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej.
- Cel 2 – Wzmacnianie konkurencyjności gospodarczej obszaru LGD.

Cel 1. Poprawa jakości życia, integracja i aktywizacja mieszkańców poprzez rozwój i wykorzystanie infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej

Przeprowadzony na etapie diagnostycznym szeroki proces konsultacji społecznych (odpowiadający partycypacyjnemu podejściu do wypracowania LSR) m.in. złożony z cyklu spotkań informacyjno – konsultacyjnych zrealizowanych w każdej z gmin LGD, czy badania społeczne (ankieta badawcza), pokazał, iż aspekt rozwoju szeroko rozumianej oferty czasu wolnego na obszarze LGD oraz rozwoju turystycznego powinien być jednym z wiodących kierunków dalszych działań. Osoby, które zaangażowały się w proces tworzenia LSR wśród potrzeb wymieniali infrastrukturę czasu wolnego, w tym rekreacyjną oraz brak miejsc do spotkań. Seniorzy, nawet częściej niż młodzież, wskazywali na niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę rekreacyjną, brak ławek i koszy w centrach miejscowości oraz potrzebę uatrakcyjnienia otoczenia świetlic wiejskich. Wskazywano również (szczególnie w gminach Bytoń i Topólka) na potrzebę poprawy atrakcyjności turystycznej obszaru (rozbudowa infrastruktury turystycznej – szlaki rowerowe, kajakowe wraz zapleczem, kąpieliska, itp.)”. Mieszkańcy trafnie postrzegają, że tego typu inwestycje służyć będą zarówno turystom, jak i mieszkańcom. Turysty to szansa na dodatkowy dochód i nowe miejsca pracy, a obiekty posłużą także mieszkańcom poprawiając jakość ich życia, pozwalając na aktywny wypoczynek. W dyskusjach pojawił się też aktualny problem – cen opału i energii elektrycznej. Uczestnicy trafnie wskazywali, że nie jest to zagrożenie chwilowe, bowiem oceniali, że ceny węgla, gazu i energii elektrycznej nie powrócą do wcześniejszych poziomów. Spora część mieszkańców oczekuje też działań skutkujących „poprawą jakości i dostępności do usług czasu wolnego, w tym aktywności seniorów i klubów młodzieżowych”. Jest to oczekiwanie zasadne i logiczne, ze strategicznego punktu widzenia. Rozbudowana i lepiej dostosowana do potrzeb mieszkańców infrastruktura publiczna, będzie bardziej dostępna. Pozwoli to na lepsze wykorzystanie ważnego zasobu jakim wg mieszkańców jest „rozwinięta infrastruktura (biblioteki, ośrodki kultury, świetlice)”. Jako przykłady wspominano m.in. kursy komputerowe, zajęcia ruchowe, wyjazdy na basen, a część młodzieży zgłaszała jako zapotrzebowanie na tworzenie kółek zainteresowań, zajęcia regionalne, sportowe czy wyjazdy integracyjne.

Należy przyjąć, że problemem na obszarze LGD jest nieadekwatny do oczekiwań mieszkańców standard życia, natomiast wśród przyczyn należy wymienić:

- niedostosowanie obiektów infrastruktury do wysokich cen energii, niezadawalające wyposażenie obiektów infrastruktury, niezadawalający poziom zagospodarowania i estetyki miejsc publicznych,
- niewystarczająco rozwinięta infrastruktura turystyczna, niewystarczająca liczba miejsc do aktywnego wypoczynku,
- brak animatorów i organizatorów zajęć w obiektach publicznych, w tym w świetlicach wiejskich,
- niewystarczająca liczba i jakość działań w sferze czasu wolnego adresowana do ludzi młodych., brak animatorów i organizatorów zajęć w obiektach publicznych,
- niezadawalająca aktywność i zintegrowanie mieszkańców,
- niski potencjał organizacyjno – finansowy większości organizacji społecznych z obszaru LSR i słaba współpraca sektorów publicznego i społecznego, niezadawalający poziom przepływu informacji między podmiotami z różnych sektorów.

Mieszkańcy obszaru wdrażania LSR oczekują podniesienia standardu życia w różnych wymiarach. Wraz z upływem czasu i postępem rosną też ich aspiracje. Coraz szybszy przepływ informacji, w tym możliwość porównania z innymi miejscami powoduje, że mieszkańcy oczekują coraz to nowych form usług publicznych,

adekwatnych do ich wykształcenia, statusu materialnego i zainteresowań. Rosnąca świadomość powoduje, że oczekują też efektywnego wykorzystania znajdujących się w ich zasięgu zasobów. Mieszkańcy jako szansę rozwojową postrzegają postęp technologiczny, w tym jego składową dotyczącą technologii cyfrowych. Rozumieją też, że ich efektywne wykorzystanie zależy od kompetencji potencjalnych odbiorców. Mieszkańcy rozumieją również, że czyste środowisko, funkcjonalna i estetyczna zabudowa i infrastruktura oraz interesujące wydarzenia kulturalne lub rekreacyjne są zachętą do odwiedzin obszaru przez przyjezdnych, a tym samym okazją do rozwoju gospodarczego. W ramach tego celu skoncentrowano się na szeroko rozumianym czasie wolnym oraz integracji oraz aktywizacji mieszkańców. To ważny problem dla ogółu mieszkańców, w tym i seniorów, i ludzi młodych. Zaplanowano tu różne typy działań realizowanych przez różne grupy beneficjentów. Pogrupowano je w kilka przedsięwzięć.

Przedsięwzięcie P.I.1 Poprawa i rozwój małej infrastruktury publicznej na obszarze LSR ma za zadanie usunąć ogólną przyczynę problemu jaką jest niezgodny z oczekiwaniami mieszkańców stan infrastruktury publicznej, na który składają się: niedostosowanie obiektów infrastruktury do wysokich cen energii, niezadawalające wyposażenie obiektów infrastruktury w nowoczesne urządzenia i niezadawalający poziom zagospodarowania i estetyka centrów miejscowości. Poprzez realizację operacji można ograniczyć wpływ infrastruktury na środowisko naturalne, obniżyć koszty jej funkcjonowania oraz w większym stopniu wykorzystywać w działalności nowe technologie, a także poprawić estetykę i funkcjonalność przestrzeni publicznej. Po pierwsze, przez modernizację obiektów, w tym wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, po drugie, przez wyposażenie obiektów w nowoczesne urządzenia, w tym wykorzystujące technologie cyfrowe.

Przedsięwzięcie łączy harmonijnie zaspokajanie potrzeb mieszkańców i w pewnym stopniu potencjalnych turystów, z szansą na rozwój gospodarczy. Zmodernizowane obiekty i zbudowana mała architektura powinny opierać się o wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych i kulturowych lub wiązać się z już istniejącą albo planowaną infrastrukturą publiczną oraz uwzględniać potrzeby osób z niepełnosprawnościami. Wskazaniem może być też wkomponowanie w zakres operacji elementów klimatycznych i środowiskowych. Przedsięwzięcie dotyczy inwestycji o większej wartości i obiektów publicznych więc jest dedykowane samorządom lokalnym i ich jednostkom. Odbiorcami interwencji będą natomiast mieszkańcy obszaru objętego lokalną strategią rozwoju, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji (kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, osoby poszukujące zatrudnienia), ludzie młodzi, seniorzy, turyści, organizacje pozarządowe.

Ze względu na charakter operacji, ich wartość oraz własność obiektów i gruntów zaplanowaną formą wsparcia jest konkurs dedykowany podmiotom publicznym, a źródłem finansowania PS WPR. Wartości docelowe wskaźnika zostały ustalone w trakcie konsultacji z sektorem publicznym oraz poprzez odniesienie do średniej wartości operacji infrastrukturalnych zrealizowanych w poprzednim okresie programowania.

Przedsięwzięcie P.I.2. Włączenie społeczne mieszkańców obszaru wdrażania LSR (w tym seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji) ma być odpowiedzią na zidentyfikowane przyczyny niepełnego zadowolenia z aktualnego standardu życia takie jak: niezadawalająca liczba i jakość działań niekomercyjnych w obiektach publicznych, niezadawalająca aktywność i zintegrowanie mieszkańców i nieefektywne wykorzystanie obiektów niekomercyjnej infrastruktury kulturalnej i rekreacyjnej.

Wskazanie takich przyczyn nie jest wyrazem krytyki pod adresem prowadzących działalność instytucji publicznych, a pokazaniem, że mieszkańcy oczekują nowych form zajęć i aktywności. Apetyt, aspiracje i potrzeby mieszkańców stale rosną. Mieszkańcy rozumieją, że powodem ograniczeń jest między innymi brak środków finansowych w samorządach lokalnych. Wsparcie ze strony LGD może owe problemy, choćby w części, złagodzić. Dowodem racjonalnego podejścia jest opisana w poprzednich rozdziałach ocena liczby istniejących obiektów (przede wszystkim ośrodków kultury, bibliotek i świetlic) jako wystarczającej, choć nie zawsze odpowiednio wyposażonej i zmodernizowanej, a zwłaszcza wykorzystywanej. W ramach tego przedsięwzięcia będą wspierane różnorodne działania, których celem jest aktywizacja i integracja mieszkańców. Wspieranie aktywności i integracji to mały, ale konieczny krok na drodze budowy społeczeństwa obywatelskiego, co jest szczególnie ważne. Dla tego przedsięwzięcia nie określono obszarów tematycznych ani form działania wychodząc z założenia, że mają one odpowiadać na potrzeby danego miejsca i chwili. Wskazano jednak na warunek, by w odniesieniu do osób

starszych uwzględniały podnoszenie ich kompetencji w zakresie nowych technologii (cyfrowych). Preferowane będą operacje wykorzystujące infrastrukturę obiektów publicznych oraz lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe, lokalne dziedzictwo, a także skierowane do zdiagnozowanych na obszarze LSR grup osób w szczególnej sytuacji. Aby podnieść jakość realizowanych projektów, LGD będzie również w ramach przedsięwzięcia premiowała projekty realizowane w partnerstwie, w tym organizacji pozarządowych i instytucji publicznych.

W przedsięwzięciu I.2. będą wspierane podmioty z sektora finansów publicznych i organizacje pozarządowe. Odbiorcami (uczestnikami) interwencji będą natomiast mieszkańcy obszaru objętego lokalną strategią rozwoju, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji (kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, osoby poszukujące zatrudnienia), ludzie młodzi, seniorzy, turyści, organizacje pozarządowe. Planowaną formą wsparcia jest projekt grantowy, a źródłem finansowania PS WPR.

Przedsięwzięcie P.1.3. Wzmacnianie kapitału społecznego, pobudzanie aktywności i integracji mieszkańców podobnie jak przedsięwzięcie P.1.2. jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy, z którymi spotykają się seniorzy oraz dzieci i młodzież ucząca się.

Wsparcie będzie skierowane do dwóch grup:

- **mieszkańców powiatu radziejowskiego po 60 roku życia.** Realizowane będą działania na rzecz integracji seniorów, pozwalające uchronić tę grupę społeczną przed izolacją i wykluczeniem społecznym poprzez np. tworzenie i funkcjonowanie klubów seniora, zajęcia aktywizacyjne prowadzone przez uniwersytety trzeciego wieku, zajęcia aktywizacyjne w gospodarstwach opiekuńczych lub inne działania mające na celu wsparcie i integrację osób starszych, uwzględniające udział rodziny i całego środowiska w tworzeniu lokalnych sieci integracji i samopomocy. Zakłada się szeroki katalog wsparcia w ramach działań (np. organizacja dnia sąsiada, pikników i wigilii sąsiedzkich, spotkań o charakterze międzypokoleniowym, spotkań klubów wolontariackich, akcje proekologiczne itp.);
- **dzieci i młodzieży uczącej się w wieku od 6 do 24 lat.** Realizowane będą np. rozwijanie umiejętności społecznych i obywatelskich, zwłaszcza uczniów i uczennic zagrożonych wypadnięciem z systemu szkolnego, poprzez utworzenie i wsparcie na rzecz tworzenia i funkcjonowania edukacyjnych klubów młodzieżowych. W ramach klubów możliwa jest realizacja różnorodnego obszaru tematycznego, uwzględniającego zainteresowania, zdolności, potrzeby oraz predyspozycje dzieci i młodzieży np. zajęcia filmowe, muzyczne, artystyczne, sportowe, z robotyki, programowania, nt. lokalnej tożsamości i kultury realizację spotkań, warsztatów i wizyt studyjnych; Grantobiorcy będą mogli również ubiegać się o wsparcie na rozwijanie uzdolnień dzieci oraz młodzieży i ukierunkowanych na osiągnięcie konkretnego celu edukacyjnego (np. przygotowanie i udział w krajowym lub międzynarodowym konkursie naukowym przy czym za konkurs naukowy nie będą uznawane konkursy wiedzy np. konkurs wiedzy z języka angielskiego czy konkurs wiedzy o wielkich Polakach) lub projekty przyczyniające się do wzrostu wiedzy i nabywania umiejętności przydatnych w wyborze ścieżek kształcenia i w przyszłym życiu zawodowym, np. poprzez warsztaty w obszarze ginących zawodów i związane z tradycją regionu. Planowaną formą wsparcia jest projekt grantowy, a źródłem finansowania FEEdKP.

Cel 2. Wzmacnianie konkurencyjności gospodarczej obszaru LGD

Cel ten stanowi odpowiedź na oczekiwania wyrażane przez uczestników spotkań, badań ankietowych, a także wnioski z raportu ewaluacyjnego, podkreślające zapotrzebowanie na kontynuowanie działań wspierających rozwój lokalnej przedsiębiorczości (działania w zakresie przedsiębiorczości cieszyły się w poprzednim okresie programowania największym zainteresowaniem społeczności lokalnej). Nawiązuje on też wprost do trendów i słabości, charakterystycznych dla lokalnej gospodarki i rynku pracy, przejawiających się z jednej strony niższym niż średnia wojewódzka wskaźniku przedsiębiorczości (liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców), wysoką stopą bezrobocia (16,2% w 2020 r. – wykres nr 7) oraz stosunkowo niskim zadowoleniem badanych mieszkańców obszaru LGD z sytuacji na lokalnym rynku pracy. Z drugiej strony odpowiada on utrzymującej się tendencji wzrostu przedsiębiorczości wśród mieszkańców – skala zakładanych

własnych firm. W ramach jednego przedsięwzięcia określonego w celu 2 zaplanowano wsparcie na podjęcie oraz rozwój działalności gospodarczej.

Przedsięwzięcie II.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości opartej o lokalne zasoby – wsparcie dla rozwoju istniejących i nowych działalności gospodarczych z zakresu świadczenia usług dla lokalnej społeczności (mieszkańcy wskazywali między innymi usługi dotyczące organizacji czasu wolnego, oferty edukacyjnej i kulturalnej, przewozu osób, opieki medycznej, ale również usługi remontowe, budowlane czy mechaniczne). Zgłoszone w trakcie konsultacji spectrum rodzajów usług dla lokalnej społeczności jest bardzo szerokie, bowiem opiera się ono o bardzo zróżnicowane i indywidualne potrzeby grup mieszkańców. Dlatego LGD nie zdecydowała się na ściślejsze ograniczenie do wybranych kodów PKD. Postawiła jednak na innowacyjność tych działalności wychodząc z założenia, że takie mają realną szansę utrzymania się na rynku. Preferencje te zostaną uwzględnione na poziomie kryteriów wyboru. W ramach tego przedsięwzięcia o wsparcie będą mogły ubiegać się i osoby fizyczne planujące podjęcie działalności, jak i już funkcjonujące podmioty gospodarcze. Dla przedsięwzięcia ustalono preferencje dla grup w szczególnej sytuacji. W odniesieniu do działań dotyczących podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej premiowane będą operacje, w których wnioskodawcą lub bezpośrednim beneficjentem (planowanym do zatrudnienia pracownikiem) będzie **kobieta, osoba poszukująca pracy lub osoba z niepełnosprawnością**.

Planowaną formą wsparcia jest konkurs, a źródłem finansowania PS WPR.

Wskaźniki produktów i rezultatów są ściśle powiązane z odpowiadającymi im przedsięwzięciami i celami. Do wszystkich wskazanych w LSR przedsięwzięć przypisano zestaw wskaźników produktu i rezultatu zachowując zasadę doboru wskaźnika produktu i rezultatu z list przypisanych finansowaniu ze środków EFS+ w ramach Funduszy Europejskich dla Kujaw i Pomorza na lata 2021 – 2027.

W przypadku przedsięwzięć przewidzianych do finansowania ze środków EFRROW w ramach PS WPR na lata 2023 – 2027, Interwencja 13.1. Leader/Rozwój lokalny kierowany przez społeczność określono miarodajne wskaźniki produktu pozwalające na monitorowanie przedsięwzięć typowych dla zidentyfikowanych w tym zakresie potrzeb Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego”. Wskaźniki konstruowano w taki sposób, by proces ich monitorowania wymagał możliwie niewielkich nakładów finansowych i czasowych, przy czym pokazywał faktyczny postęp, zaplanowane zmiany i skutki podejmowanych interwencji.

W przypadku wskaźników rezultatu każdorazowo posłużono się listą zalecanych wskaźników stosownie odnoszących się do źródeł finansowania im przypisanych (EFS+ lub EFRROW w ramach PS WPR). Źródła pozyskania danych do pomiaru oraz sposób dokonywania pomiaru został szczegółowo zaprezentowany w tabeli poniżej. Dokumentacja konkursowa oraz umowy pomiędzy LGD a beneficjentami lub grantobiorcami będą nakładały na nich konieczność monitorowania i osiągania wskaźników rezultatu/produktu proporcjonalnie do zakresu i funduszy, o jakie aplikują. Wskaźniki i ich stany docelowe opierają się na szacunkach wynikających z konsultacji z mieszkańcami i przedstawicielami sektora publicznego, społecznego i gospodarczego w trakcie gminnych spotkań informacyjno – konsultacyjnych z uwzględnieniem doświadczenia LGD z poprzedniej perspektywy finansowej.

Tabela 10 Cele i wskaźniki

CEL I		Poprawa jakości życia, integracja i aktywizacja mieszkańców poprzez rozwój i wykorzystanie infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej.			
Wskaźniki rezultatu		Jednostka miary	stan początkowy 2024 rok	Plan 2029 rok	Źródło danych/ sposób pomiaru
w I.1.1	Odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	os.	0	300	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
w.I.2.1.	Liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami.	os.	0	150	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
w.I.2.2.	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	os.	0	241	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
w. I.3.1.	Liczba objętych wsparciem klubów seniora, gospodarstw opiekuńczych i Uniwersytetów Trzeciego Wieku	os.	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
	Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	os.	0	200	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy)	Wskaźnik produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/ sposób pomiaru
						początkowa 2024 rok	końcowa 2029 rok	
P.I.1.	Poprawa i rozwój małej infrastruktury publicznej na obszarze LSR	mieszkańcy obszaru objętego lokalną strategią rozwoju, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji (kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, osoby poszukujące zatrudnienia), ludzie młodzi, seniorzy, turyści, organizacje pozarządowe.	konkurs	Liczba operacji w zakresie rozwoju małej infrastruktury publicznej oraz/lub doposażenia obiektów	szt.	0	8	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
P.I.2.	Włączenie społeczne mieszkańców obszaru wdrażania LSR (w tym seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji)	-mieszkańcy obszaru objętego lokalną strategią rozwoju, w tym osoby w niekorzystnej sytuacji (kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, osoby poszukujące zatrudnienia), ludzie młodzi, seniorzy, turyści, organizacje	Projekty grantowe	Liczba operacji w zakresie pielęgnowania lokalnego dziedzictwa, kulturowego, historycznego i przyrodniczego obszaru, podnoszenie wiedzy i świadomości społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska oraz promowanie rozwiązań proekologicznych, włączenia społecznego	szt.	0	12	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD

		pozarządowe.		seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji					
P.I.3.	Wzmacnianie społecznego, aktywności i mieszkańców	kapitału pobudzenie i integracji	dzieci i młodzież uczące się, w wieku od 6 do 24 lat, z obszaru objętego lokalną strategią rozwoju	Projektów grantowe	Liczba osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, objętych wsparciem w ramach edukacji pozaformalnej	os.	0	601	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
				Projektów grantowe	Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	os.	0	501	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
				Projektów grantowe	Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem (osoby)	os.	0	100	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD
		Projektów grantowe	osoby po 60 roku życia zamieszkujące na obszarze objętym lokalną strategią rozwoju	Liczba osób starszych objętych wsparciem w klubach seniora, gospodarstwach opiekuńczych i Uniwersytetach Trzeciego Wieku	os.	0	400	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD	
				Całkowita liczba osób objętych wsparciem	os.	0	400	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD	

CEL II		Wzmacnianie konkurencyjności gospodarczej obszaru LGD						
Wskaźniki rezultatu			Jednostka miary	stan początkowy 2024 rok	Plan na 2029 rok	Źródło danych/ sposób pomiaru		
w II.1.1	Liczba utworzonych miejsc pracy		osoba	0	13	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD		
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy)	Wskaźnik produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/ sposób pomiaru
początkowa 2024 rok	końcowa 2029 rok							
P.II.1	Rozwój lokalnej przedsiębiorczości opartej o lokalne zasoby	mieszkańcy obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju, w tym osoby ze zdiagnozowanych grup w niekorzystnej sytuacji przedsiębiorcy	konkurs	Liczba operacji polegających na utworzeniu lub rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	0	21	Sprawozdania beneficjentów, dane LGD, dane otrzymane z ZW

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno – instytucjonalnych wraz ze zwięzłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.

Podstawy prawne rozwiązań proceduralnych

Jednym z najważniejszych zadań LGD związanych z wdrażaniem LSR jest ocena i wybór operacji w ramach ogłoszonych konkursów lub projektów grantowych. Zadanie to jest realizowane zgodnie z powszechnie obowiązującymi przepisami prawa europejskiego i krajowego.

Przyjęte rozwiązania proceduralne oparto o następujące akty prawne:

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury;
- Ustawę z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności

Przy opracowywaniu procedury oceny i wyboru operacji, a także kryteriów wyboru uwzględnione zostaną zasady horyzontalne odnoszące się do równości szans i braku dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, orientację seksualną, światopogląd bądź religię, a także zasadę zrównoważonego rozwoju. Uwzględnione zostaną też zapisy Wytycznych szczegółowych w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie LSR oraz wymagania wytycznych każdego z funduszy, z których finansowana jest LSR. Wymogi formalne połączono z kilkunastoletnim doświadczeniem członków organów LGD (Zarządu i Rady LGD) oraz pracowników Biura, a także z wiedzą i doświadczeniem członków Zespołu roboczego ds. LSR.

Lokalna Grupa Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” działa jako stowarzyszenie specjalne, które w swej strukturze ma wydzielony organ decyzyjny – „Rada”, do którego wyłącznej kompetencji należy ocena i wybór operacji w ramach LSR oraz ustalanie kwot wsparcia. Skład Rady, zasady wyboru członków oraz zakres kompetencji reguluje statut Stowarzyszenia, a wszelkie uregulowania dotyczące sposobu funkcjonowania Rady określa Regulamin Rady przyjęty przez Zarząd LGD. Radę, w jej zadaniach związanych z oceną i wyborem operacji, wspiera Zarząd i Biuro LGD, które odpowiadają za przygotowanie naborów wniosków oraz monitorowanie ich realizacji i rozliczenia po wyborze dokonany przez Radę. Biuro LGD, pod nadzorem Zarządu LGD, dba o należyte przygotowanie wniosków o przyznanie pomocy w ramach LSR, dlatego przed każdym naborem wniosków jest przewidziana szeroka działalność informacyjna i doradcza. Wnioski, które zostaną złożone w ramach naborów do LGD, powinny zostać zweryfikowane przez pracownika LGD podczas doradztwa. Premiowanie projektów / operacji, które zostały zweryfikowane podczas doradztwa w biurze LGD, ma zapewnić jak najwyższą jakość wniosków, które zostaną złożone w ramach naborów i trafią do oceny i wyboru Rady. Współpraca pomiędzy Radą, Zarządem i Biurem LGD ma charakter stały i komplementarny. Rada opiera swoje działania o procedury i kryteria zatwierdzone uchwałą Zarządu LGD, z zachowaniem przepisów prawa i wytycznych określonych w tym zakresie. Kryteria wyboru projektów będą zgodne z kryteriami wyboru projektów ustanowionymi dla programu Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza w odniesieniu do danego typu projektów oraz funduszu EFS+.

Celem ustanawiania procedur jest zapewnienie jednolitego sposobu oceny operacji przez Radę LGD, zachowanie przejrzystości, rzetelności, bezstronności, równego dostępu do informacji i sposobie wyboru operacji do dofinansowania oraz równego traktowania wnioskodawców.

Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+. Zakłada się również promowanie projektów wpisujących się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus i jej 4 podstawowe osie: powrót do natury, odzyskanie poczucia przynależności, nadanie priorytetu miejscom i osobom, które tego najbardziej potrzebują oraz transformację w stronę długoterminowej wizji, opartej na cyklu życia.

Założenia do procedur wyboru i oceny operacji w ramach LSR oraz procedury wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych LSR wraz z założeniami lokalnych kryteriów wyboru operacji zostały poddane konsultacjom społecznym z zastosowaniem kilku metod partycypacyjnych. Uwagi zgłaszane przez uczestników spotkań konsultacyjnych dotyczyły głównie rekomendacji w zakresie maksymalnego uproszczenia procedur oraz sformułowania kryteriów premiujących, które realnie wpłyną na wybór takich projektów do dofinansowania, które w najwyższym stopniu będą odpowiadały na lokalne potrzeby.

Procedury wyboru operacji i kryteria oceny zostaną opracowane w oparciu o dotychczasowe doświadczenia z okresu 2014 – 2020 oraz zalecenia z kontroli wyboru prowadzonej przez przedstawicieli Urzędu Marszałkowskiego Woj. Kujawsko – Pomorskiego. **Będą one dostosowane i zgodne z wymogami określonymi w programach/przepisach dla wdrażanych w ramach LSR funduszy.** Procedury i kryteria będą miały formę pisemną i będą upubliczniane na stronie internetowej LGD, co zapewni sprawny i transparentny wybór operacji w ramach LSR.

W procedurach wyboru operacji w ramach LSR dla obszaru LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” zostaną określone zasady gwarantujące prawidłowość i przejrzystość całego procesu. Organem decyzyjnym LGD jest Rada Stowarzyszenia, do której wyłącznej kompetencji należy ocena i wybór operacji do dofinansowania w ramach LSR oraz ustalanie kwoty wsparcia. Rada LGD ocenia i wybiera operacje oraz podejmuje decyzje w formie uchwał podczas posiedzeń, zgodnie z zasadami szczegółowo określonymi w Regulaminie Rady. Szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady LGD związanych z oceną i wyborem operacji w ramach LSR określa Regulamin Rady zatwierdzony uchwałą Zarządu LGD.

W procedurach dotyczących oceny i wyboru operacji i grantów:

1. zostanie wskazany sposób ich udostępniania do wiadomości publicznej:
    - pisemne procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR oraz procedury wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych wraz z lokalnymi kryteriami wyboru operacji będą upublicznione na stronie internetowej LGD: www.lgd.com.pl;
  2. zostaną szczegółowo określone zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji / grantów (Regulamin Rady LGD);
  3. zostanie określony sposób organizacji naboru wniosków (zgodnie z zaleceniami Instytucji Zarządzających poszczególnymi funduszami);
  4. zostanie przewidziane podawanie do publicznej wiadomości protokołów z posiedzeń Rady LGD:
    - na stronie internetowej LGD, po każdym posiedzeniu, upubliczniany będzie Protokół z posiedzenia Rady LGD zawierający także informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego oraz listy operacji spełniających warunki udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR oraz listy operacji wybranych, ze wskazaniem, które z operacji mieszczą się w limicie środków przeznaczonych na udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach danego naboru wniosków o wsparcie, a także listy wybranych grantobiorców w celu realizacji zadań służących osiągnięciu celu projektu grantowego;
  5. zostanie określony szczegółowy sposób informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu w odniesieniu do decyzji Rady;
  6. zostaną opracowane procedury realizacji projektów grantowych.
- Ponadto przyjęte rozwiązania formalno – instytucjonalne:

- a) będą niedyskryminujące i przejrzyste (publikowanie informacji o posiedzeniach Rady, wynikach posiedzeń, protokołów z posiedzeń z informacją o wyłączeniach z procesu oceny);
- b) zapewnią przejrzysty podział zadań poszczególnych organów LGD i Biura w procesie wyboru operacji i grantów w projektach grantowych (Regulamin Rady LGD, Regulamin Biura LGD);
- c) pozwolą uniknąć konfliktu interesów:
  - przed przystąpieniem do oceny i wyboru operacji/ grantów każdy członek Rady, podczas pierwszego posiedzenia dotyczącego danego konkursu, podpisze Deklarację poufności i bezstronności;
  - dla uniknięcia ryzyka wystąpienia konfliktu interesu prowadzony będzie Rejestr Interesów Członków Rady, wskazujący rodzaj powiązań lub ich brak między wnioskodawcami/ grantobiorcami a oceniającymi;
- d) będą szczegółowo regulowały sytuacje wyjątkowe, tj. wskażą rozwiązania w przypadku operacji/ grantów o równej ilości uzyskanych punktów w ocenie wg lokalnych kryteriów wyboru;
- e) zapewnią stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru;
- f) określą tryb wniesienia przez wnioskodawców protestu/ przez grantobiorców złożenia odwołania od decyzji Rady LGD.
- g) uwzględnią ustanowienie osoby/ komisji, której zadaniem będzie czuwanie nad prawidłowym przebiegiem procesu:

Wewnętrzne dokumenty LGD (Statut oraz Regulamin Rady LGD) zapewnią zachowanie paritetów grup interesów na poziomie podejmowania decyzji przez Radę, tak aby żadna z grup interesów nie kontrolowała procesu podejmowania decyzji.

Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

Kryteria wyboru będą miały formę pisemną i będą upubliczniane na stronie internetowej LGD, co zapewni sprawny i transparentny wybór operacji w ramach LSR. Dokument będzie zgodnie ze Statutem Stowarzyszenia, zatwierdzany uchwałą Zarządu LGD.

W wyniku szerokich konsultacji społecznych omówione zostały założenia lokalnych kryteriów. Będą one dostosowane do potrzeb przyszłych beneficjentów / grantobiorców, zarówno w ramach PS WPR, jak i EFS+, a także z wymogami określonymi w programach/przepisach dla wdrażanych w ramach LSR funduszy. Kryteria wyboru będą miały charakter oceny punktowej i będą zawierały szczegółowy opis wyjaśniający sposób oceny wskazujący wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium, niebudzące wątpliwości interpretacyjnych. Sprawi to, że będą one mierzalne, a w przypadku kryteriów jakościowych będą zawierały szczegółowy opis podejścia do ich oceny, wskazujący wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium. Kryteria wyboru będą służyły ocenie projektów pod kątem zgodności proponowanej operacji z zapisami zawartymi w LSR, w tym przede wszystkim z diagnozą obszaru, celami oraz przyjętymi wskaźnikami produktu i rezultatu.

Kryteria wyboru zapewnią bezpośrednie osiągnięcie wskaźników produktu i rezultatu dla określonych w LSR celów. Na etapie prowadzonej diagnozy obszaru zgłaszane były propozycje kryteriów, które odnosiły się niejednokrotnie do sytuacji społeczno – gospodarczej obszaru LGD. Z uwagi na to kryteria wyboru będą adekwatne do diagnozy.

Dla wszystkich przedsięwzięć przyjęto kryterium premiujące korzystanie z usług szkoleniowych i doradczych świadczonych przez LGD w okresie naboru. Jego celem jest podnoszenie jakości składanych wniosków, ale także silniejsze związanie potencjalnych wnioskodawców ze Stowarzyszeniem.

Dodatkowo premiuwane będą między innymi:

- w odniesieniu do działań dotyczących podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej premiuwane będą operacje, w których wnioskodawcą lub bezpośrednim beneficjentem (planowanym do zatrudnienia pracownikiem) będzie kobieta, osoba poszukująca pracy lub osoba z niepełnosprawnością. Pierwszeństwo w dostępie do środków na rozwój przedsiębiorczości w ramach LSR będą miały również osoby / podmioty

gospodarcze, których usługi dotyczą wsparcia seniorów, młodzieży, osób z niepełnosprawnościami. Jak wskazano w Rozdziale IV. Analiza potrzeb i potencjału, na rynku pracy w trudnej sytuacji znajdują się ww. grupy;

- dla operacji dotyczących niekomercyjnych inwestycji infrastrukturalnych i małej architektury ważnym kryterium wyboru będzie lokalizacja. Podczas konsultacji mieszkańcy wielokrotnie wyrażali swoje niezadowolenia z estetyki miejsc publicznych lub ich funkcjonalności. Pod tym względem największe oczekiwania są w najmniejszych miejscowościach, bo te gminne na ogół prezentują się znacznie lepiej. Innym aspektem branym pod uwagę w procesie wyboru będzie powiązanie operacji z wymogami ochrony klimatu i ochrony bioróżnorodności. Połączenie małej infrastruktury i szeroko rozumianych potrzeb środowiskowych lub klimatycznych dowodzi całościowego spojrzenia na potrzeby rozwoju lokalnego. Mieszkańcy chcą nie tylko nowych obiektów, ale także „ekologicznych”. Premiowane będą również projekty uwzględniające dostosowanie infrastruktury lub/i wyposażenia do potrzeb osób z niepełnosprawnościami;
- w działaniach „miękkich”, czyli szkoleniowych lub aktywizujących, dotyczących włączenia społecznego, ważnym i nowym kryterium będzie rozpoznanie i udokumentowanie potrzeb potencjalnych odbiorców w tym zakresie. Wynika to z faktu, że zwłaszcza grupy w szczególnej sytuacji (ludzie młodzi i seniorzy) sygnalizowały, iż nie zawsze oferta działań kulturalnych lub rekreacyjnych odpowiada ich potrzebom. Takie rozwiązanie spowoduje, że jedni i drudzy poczują się mocniej związani z projektem, a także wspólnotą oraz wzmocnią poczucie sprawczości. Ponadto przewidziano kryteria oceny i wyboru operacji premiujące działania partnerskie, w tym organizacji pozarządowych i instytucji publicznych;
- we wszystkich zakresach realizowanych ze środków PS WPR 2023 – 2027 premiowane będą operacje zakładające innowacyjne podejście do rozwiązania zidentyfikowanych na obszarze wdrażania LSR problemów.

W kryteriach wyboru zostanie uwzględniona innowacyjność, której definicja znajduje się poniżej.

Definicja innowacyjności – Przez innowacyjność rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).

Ocena innowacyjności będzie stopniowalna, ze względu na stopień oryginalności zmian, Rada LGD dokona oceny, z uwzględnieniem podziału na zmiany:

- **Kreatywne** – powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji.
- **Imitujące** – wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.
- **Pozorne** – w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to jedynie drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

Wsparcie podejścia innowacyjnego przez Lokalną Grupę Działania ma odzwierciedlenie w celach i przedsięwzięciach LSR, w kryteriach lokalnych oraz w samym sposobie przygotowania LSR. Cele i przedsięwzięcia zapisane w LSR wynikają ze zidentyfikowanych potrzeb, jak również szans rozwojowych obszaru wdrażania LSR.

W perspektywie finansowej 2021 – 2027 LGD będzie skupiała się na rozwiązywaniu najważniejszych dla obszaru powiatu radziejowskiego problemów, dlatego innowacyjne rozwiązania zaproponowane w LSR, mogą stanowić rodzaj dodatkowej szansy dla rozwoju. Jednocześnie należy pamiętać, że rozwiązania innowacyjne, jako nowe, będą obarczone większym ryzykiem niż sprawdzone rozwiązania tradycyjne.

W LSR przewidziano również premiowanie projektów realizowanych w partnerstwie, obejmujące co najmniej 2 partnerów z obszaru LGD, w którym każdy partner będzie miał do wykonania konkretne zadania. Wsparcie projektów realizowanych w partnerstwie przyczyni się do objęcia wsparciem szerszej grupy odbiorców działań, a także do wymiany doświadczeń czy przekazania dobrych praktyk.

Procedura zmiany kryteriów wyboru

LGD będzie dokonywać zmiany kryteriów wyboru w wyniku prowadzonych działań monitorujących i ewaluacyjnych. Jeśli okaże się, że kryteria są nieefektywne, sprawiają trudności oceniającym lub / i wnioskodawcom / grantobiorcom zostaną one zmienione. Projekt zmian zostanie opracowany przez Zespół roboczy ds. LSR, a następnie poddany konsultacjom społecznym, co najmniej w formie konsultacji na stronie internetowej www.lgd.com.pl. Ostateczną wersję kryteriów zatwierdzi Zarząd LGD. Szczegóły konsultowania, zmiany i zatwierdzania kryteriów wyboru zostaną określone w procedurze zmiany kryteriów wyboru. Wszelkie zmiany będą uwzględniały diagnozę obszaru LGD oraz realizację przyjętych w LSR założeń.

W ramach LSR na lata 2024 – 2029 przewidywana jest realizacja następujących typów operacji:

- operacje realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD i wybieranych przez organ decyzyjny, a następnie przedkładanych do weryfikacji do SW (PS WPR),
- projekty grantowe (EFS+ oraz PSWPR).

Dodatkowe informacje:

Intensywność pomocy w ramach Programu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027 będzie zgodna z zapisami PS WPR 2023 – 2027.

Maksymalna wysokość wsparcia przyznawanego przez LGD na rozpoczęcie działalności gospodarczej w ramach PS WPR wynosi 100 000,00 zł.

Maksymalna wysokość wsparcia przyznawanego przez LGD na rozwój działalności gospodarczej w ramach PS WPR wynosi 150 000,00 zł.

Intensywność pomocy w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza (EFS+) zgodnie z Programem.

Maksymalna wysokość wsparcia przyznawanego na projekty objęte grantem w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego + wynosi 100 000,00 zł.

Rozdział VIII Plan działania

Plan działania zawiera szczegółowe wskazanie harmonogramu osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu w poszczególnych przedsięwzięciach. W dokumencie przyjęto poziom osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu w sześciu okresach, tj.: do 31.12.2024, do 31.12.2025, do 31.12.2026, do 31.12.2027, do 31.12.2028, do 31.12.2029. Założono, iż nabory wniosków zostaną przeprowadzone przez LGD w sposób umożliwiający udzielenie wsparcia na poziomie min. 40 % środków finansowych w ramach PS WPR do 30.06.2026 r. oraz min. 80 % środków finansowych do 31.12.2027 r. W ramach środków finansowych programu Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021 – 2027, który będzie realizowany przez LGD w całości w formule grantowej, założono kontraktację środków na poziomie min. 50% w terminie do 31.12.2026 r. oraz 100% w terminie do 31.12.2028 r. Podstawą planowania jest doświadczenie z realizacji LSR w poprzednich okresach programowania 2007 – 2013 oraz 2014 – 2020. LGD będzie się rozliczać z osiągniętych efektów, zgodnie z zapisami umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Podział realizacji założonych wskaźników na przedziały czasowe pozwoli na sprawną pracę Biura oraz organów LGD, a także wczesne wykrycie ewentualnych zagrożeń. Realizacja opisanych w Planie działania wskaźników oraz budżetu będzie poddawana monitoringowi oraz ewaluacji.

Wszystkie planowane do realizacji przedsięwzięcia i składające się na nie operacje będą zgodne z zakresem wsparcia określonym w PS WPR oraz Programie Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza. Będą realizowane zarówno w formule konkursowej, jak i grantowej. Ich podstawowym zadaniem będzie rozwiązywanie specyficznych problemów lokalnych, które zostały zidentyfikowane podczas pracy nad Lokalną Strategią Rozwoju.

Rozłożenie działań w czasie uwzględnia terminy zapisane w obowiązujących aktach prawnych, jak i złożoność merytoryczną oraz formalną zaplanowanych operacji. Plan działania jest ściśle powiązany z logiką realizacji LSR opisaną w rozdziale VI *Cele i wskaźniki*, rozdziałem IX *Plan finansowy LSR, Budżetem* stanowiącym załącznik nr 3 do LSR, Planem wykorzystania budżetu LSR stanowiącym załącznik nr 4 do LSR oraz harmonogramem ogłaszania naboru wniosków. Założone terminy ogłaszania naborów oraz realizacja projektów, pozwoli zrealizować cele, wykorzystując przy tym środki finansowe ujęte w budżecie LSR. Realizacja Planu działania sprawi, że poprawi się jakość życia na obszarze powiatu radziejowskiego, rozwinie się przedsiębiorczość i turystyka. Harmonogram osiągnięcia wskaźników produktu i wykorzystania budżetu LSR jest racjonalny, gdyż został rozłożony w czasie równomiernie z uwzględnieniem potrzeb zdiagnozowanych podczas konsultacji. Środki budżetowe przypisane do poszczególnych przedsięwzięć w budżecie zostały rozłożone w planie działania w okresach przewidzianych dla realizacji tych przedsięwzięć w kwotach określonych w budżecie. Budżet poszczególnych przedsięwzięć został podzielony proporcjonalnie do założonych wartości wskaźników w okresach planu działania. W planie działania ujęto również wskaźniki produktu mierzące postęp w realizacji przedsięwzięć, które pozwolą osiągnąć zamierzone cele LSR. Powyższe sprawia, że budżet, cele i plan działania są ze sobą bezpośrednio powiązane. Przedsięwzięcia będą realizowane w uporządkowany sposób, przykładowo: w ramach środków PS WPR, najpierw przygotowana zostanie infrastruktura turystyczna/rekreacyjna (konkurs), a następnie zorganizowane zostaną wydarzenia z wykorzystaniem powstałej infrastruktury (granty).

Koszty Zarządzania LSR zostały ujęte w Planie Komunikacji.

Tabelaryczne zestawienie przyjętego harmonogramu osiągnięcia poszczególnych wskaźników, wskazujące czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR stanowi załącznik nr 2 do o LSR (Plan działania).

Rozdział IX Plan finansowy LSR

1. Opis źródeł, z których przewiduje się finansowanie działalności LGD

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju kierowanej przez społeczność na lata 2024 – 2029, opierać się będzie o środki w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027 oraz programu Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021 – 2027.

Z uwagi na zdiagnozowane duże potrzeby w zakresie m.in. aktywizacji i integracji lokalnego społeczeństwa, ubogą ofertę spędzania wolnego czasu na obszarze powiatu radziejowskiego, w okresie finansowania 2021 – 2027, Lokalna Grupa Działania „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” zaplanowała dywersyfikację źródeł finansowania LSR. Różnicowanie źródeł finansowania pozwoli na zwiększenie skali i zakresu społecznego oddziaływania, stworzenie pełniejszej oferty, szersze zaspokojenie potrzeb lokalnej społeczności, a także zapewnienie trwałości oferty Lokalnej Grupy Działania.

Planuje się pozyskanie dodatkowego finansowania na realizację przedsięwzięć aktywizujących lokalną społeczność w ramach m.in. Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021 – 2030, Priorytet 2.: Organizacje obywatelskie na rzecz dobra wspólnego, w zakresie m.in. wspierania aktywnych formy integracji społecznej, włączających przedstawicieli grup wykluczonych w życie społeczne i obywatelskie. Wsparcia na inicjatywy skierowane do lokalnej społeczności udziela również Fundacja Orlen w ramach programu grantowego „Moje miejsce na Ziemi” . LGD planuje ubiegać się o grant w zakresie upowszechniania kultury fizycznej, sportu i rekreacji, zachowania dziedzictwa historycznego oraz rozwoju edukacji, kultury i sztuki czy podnoszenia świadomości na temat ekologii i zrównoważonego rozwoju.

Tabela 11: Powiązanie celów w odniesieniu do budżetu LSR i planu działania

Cel LSR	Budżet LSR	Powiązania celów z budżetem oraz plan działania
<p>Poprawa jakości życia, integracja i aktywizacja mieszkańców poprzez rozwój i wykorzystanie infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej i turystycznej.</p>	<p>630 000,00 € (PS WPR) 1 878 954,00 € (EFS+)</p>	<p>W celu poprawy jakości życia oraz postrzegania przez mieszkańców obszaru jako atrakcyjnego miejsca do zamieszkania, pracy, prowadzenia działalności czy spędzania czasu wolnego, a przez turystów jako atrakcyjne miejsce do wypoczynku, konieczne jest podjęcie działań kreujących taki właśnie wizerunek obszaru LGD.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 630 000,00 euro przewidziano w planie działania do realizacji w okresie 2024 – 2029 roku w ramach celu pierwszego ze środków Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej (przedsięwzięcie 1.1. <i>Poprawa i rozwój małej infrastruktury publicznej na obszarze LSR</i> oraz 1.2. <i>Włączenie społeczne mieszkańców obszaru wdrażania LSR (w tym seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji)</i>) • 1 878 954,00 € przewidziano w planie działania do realizacji w okresie 2024 – 2029 roku w ramach celu pierwszego ze środków Funduszy Europejskich dla Kujaw i Pomorza (przedsięwzięcie 1.3. <i>Wzmacnianie kapitału społecznego, pobudzanie aktywności i integracji mieszkańców</i>) <p>Zintensyfikowanie działań w ciągu trzech pierwszych lat wdrażania LSR pozwoli na znacznie szybsze osiągnięcie zamierzonych rezultatów. Realizacja poszczególnych naborów w sposób celowy została zaplanowana na początek wdrażania LSR. Przewidziane są inwestycje podnoszące jakość istniejącej infrastruktury lub budowy nowych obiektów. Przedsięwzięcia w tym zakresie stanowią będą bezpośrednie przełożenie na jakość życia mieszkańców obszaru LGD, poprawę atrakcyjności obszaru oraz wzmocnienie powiązania społeczności lokalnej z obszarem.</p>
<p>Wzmacnianie konkurencyjności gospodarczej obszaru LGD</p>	<p>620 000,00 € (PS WPR)</p>	<p>W ramach celu drugiego LGD, poprzez realizację przedsięwzięcia <i>II.1.1 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości opartej o lokalne zasoby</i>, zamierza osiągnąć determinującą zdolność do wzrostu dobrobytu i poziomu jakości życia na obszarze LGD. W ramach tego celu, w całości planowanego do realizacji ze środków PS WPR, zaplanowano przedsięwzięcie związane z rozwojem przedsiębiorczości. Bezpośrednio ma przełożyć się on na wzrost liczby miejsc pracy dla mieszkańców. Istotnym z punktu widzenia LGD jest wykorzystanie potencjału lokalnego dla tworzenia nowych i rozwijania istniejących przedsiębiorstw w oparciu o lokalne zasoby.</p>

Tabela obrazująca przyporządkowanie zakresów wsparcia do budżetu znajduje się w załączniku nr 3 Budżet LSR do niniejszej Strategii, natomiast planowany harmonogram kontraktacji środków finansowych znajduje się w załączniku nr 4 Plan wykorzystania budżetu LSR.

Rozdział X Monitoring i ewaluacja

W rozdziale ujęto ogólną charakterystykę zasad prowadzenia monitoringu oraz ewaluacji wskazując na główne elementy podlegające badaniom oraz podmioty dokonujące monitorowania i ewaluacji, skonsultowanych w trakcie tworzenia zapisów do LSR podczas otwartych spotkań informacyjno – konsultacyjnych, w punkcie konsultacyjnym w biurze LGD oraz spotkań Zespołu Roboczego ds. LSR.

Niezbędnym warunkiem dla prawidłowej realizacji LSR jest zapewnienie aktywnego udziału mieszkańców w procesie oceny postępów jej wdrażania i ocena sposobu funkcjonowania LGD. Jest to bezpośrednia kontynuacja działań o charakterze partycypacyjnym zainicjowanych na etapie założeń strategicznych. Skuteczne wdrażanie LSR będzie możliwe dzięki gromadzeniu i analizowaniu danych określających postępy w osiąganiu założonych celów oraz rozbieżności stanu faktycznego z pożądanym. Informacje te będą wykorzystywane w procesie bieżącego zarządzania LSR, w tym podejmowaniu decyzji i planowaniu działań naprawczych.

LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” będzie zgodnie z wymogami systematycznie monitorować funkcjonowanie LGD i stan realizacji LSR. Monitoring będzie prowadzony samodzielnie (ocena własna), przez osoby bezpośrednio zaangażowane w wdrażanie LSR, ewaluację prowadzić będą głównie eksperci zewnętrzni.

Dla potrzeb monitoringu pomiar wskaźników jest dokonywany na bieżąco przez pracowników Biura. Czas prowadzenia monitoringu w zależności od przedmiotu badań, na bieżąco (co miesiąc, co kwartał w zależności od potrzeb).

Monitoring, jako rejestrowanie najbardziej bezpośrednich produktów wdrażania Strategii polegać będzie na systematycznym zbieraniu i analizowaniu informacji ilościowych i jakościowych na temat funkcjonowania LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego” oraz stanu realizacji strategii w aspekcie finansowym i rzeczowym. Celem monitoringu jest uzyskanie informacji zwrotnych na temat skuteczności i wydajności wdrażanej Strategii, a także ocena zgodności realizacji operacji z wcześniej zatwierdzonymi wskaźnikami produktów i rezultatów.

Elementy objęte monitoringiem to:

- pomiar efektywności i zasięgu prowadzonych działań komunikacyjnych, partycypacji i partnerstwa: aktualność i zakres komunikatów zamieszczanych na stronie internetowej, w innych środkach przekazu, uwzględnienie zasad prostego języka, dopasowania formy do potrzeb odbiorców;
- analiza stopnia realizacji celów, wskaźników oraz przedsięwzięć;
- badanie zgodności realizowanych działań z zapisami w LSR – poziom realizacji wskaźników LSR, zgodność realizacji z planem działania, zakres, jakość i aktualność badania potrzeb, w tym grup w niekorzystnej sytuacji;
- badanie zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych w ramach budżetu na poszczególne przedsięwzięcia;
- działanie Biura LGD w odniesieniu do wsparcia beneficjentów i partnerów: przedmiot i zakres wsparcia, wskaźniki produktów (liczba udzielonego doradztwa), wskaźniki rezultatów wsparcia (poziom zadowolenia, uzyskane kompetencje i in.).

Monitoring będzie prowadzony z zachowaniem zasady dokumentowania (dowody są sporządzane w wersji papierowej lub elektronicznej) oraz zgodnie z zasadami oznakowania, umożliwiającymi dokonywanie przeglądu i udostępnianie dokumentów do kontroli lub audytu. Podstawą dokonania monitoringu będą m.in.: ankiety monitorujące sporządzane przez beneficjentów, dokumentacja własna LGD, informacje uzyskane z Samorządu Województwa, rejestr ogłoszonych konkursów oraz złożonych wniosków, anonimowe ankiety od odbiorców świadczonego przez pracowników biura doradztwa, licznik odwiedzin strony internetowej.

Monitoring będzie prowadzony w sposób ciągły, na bieżąco zbierane będą dane potrzebne do kontroli przebiegu realizacji zadań i pracy LGD.

Monitoring jest procesem stałego kontrolowania czy realizacja Strategii przebiega zgodnie z oczekiwaniami, czy i jak szybko zmierza się do zrealizowania określonych w strategii celów i rezultatów oraz jak

wygląda wydatkowanie środków przeznaczonych na poszczególne zamierzenia. Z tego punktu widzenia monitorowanie stanowi ważną część codziennego zarządzania organizacją i wdrażaną Strategią. Dostarczane informacje pozwolą zarządzającym (Zarząd oraz pracownicy Biura) systematycznie dowiadywać się o występowaniu problemów i rozbieżności w realizacji planów i osiągnięciu celów.

Podczas gdy celem monitoringu jest rejestracja najbardziej bezpośrednich efektów (wskaźników produktu), to celem nadrzędnym ewaluacji jest ustalenie związków pomiędzy podjętymi działaniami, a uzyskanymi efektami, a więc ocena wskaźników rezultatu w odniesieniu do średnio – i długookresowego przedziału czasu. Ewaluacja jest narzędziem miary sukcesu LGD we wdrażaniu LSR. Dokumentacja sporządzona w ramach monitoringu stanowi jedną z podstaw ewaluacji, która służy doskonaleniu działania Stowarzyszenia jako organizacji uczącej się i doskonaleniu interwencji realizowanych na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju, zgodnie z przyjętymi zasadami, celami i sposobami działania uwzględniającymi podejście LEADER (RLKS). Proces ewaluacji będzie wykraczał poza funkcje monitoringu. Dzięki badaniom ewaluacyjnym LGD nie tylko uzyska odpowiedź na pytanie, czy dane działania zostały zrealizowane, ale również jaka była jakość, skuteczność, użyteczność i efektywność tych działań. Podstawową funkcją ewaluacji będzie dostarczanie rekomendacji i analiz pozwalających na doskonalenie działań prowadzących do realizacji założonych celów strategicznych. Przedmiotem planowanych badań ewaluacyjnych będzie funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania oraz wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju. Ewaluacja będzie miała charakter on – going, badania okresowego (mid – term), w końcowym etapie realizacji Strategii dokonane zostanie badanie końcowe podsumowujące cały okres wdrażania strategii (ex – post).

Planowane do zastosowania kryteria ewaluacyjne to: skuteczność, użyteczność, efektywność, trafność i trwałość w odniesieniu do celów i założeń. Kryterium skuteczności – pozwoli ocenić do jakiego stopnia cele Strategii zostały osiągnięte. Kryterium użyteczności – wykorzystanie tego kryterium pozwoli ocenić w jakim stopniu prowadzone działania odpowiadają potrzebom grup określonych w LSR. Kryterium efektywności – oceni wykorzystanie poniesionych nakładów (zasobów finansowych, ludzkich, poświęcony czas) do uzyskanych produktów i rezultatów. Kryterium trafności – określi stopień w jakim cele LSR odpowiadają zidentyfikowanym problemom i potrzebom społeczności lokalnej. Kryterium trwałości – określi na ile osiągnięte rezultaty są trwałe i mają możliwość funkcjonowania po zakończeniu finansowania w ramach LSR.

Elementy podlegające badaniu w ramach ewaluacji:

- funkcjonowanie LGD: jakość komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej; jakość świadczonego wsparcia i prowadzonych działań; działalność LGD (funkcjonowanie Biura, pracownicy, jakość współpracy wewnętrznej);
- wdrażanie LSR: stopień realizacji celów; efektywność i skuteczność prowadzonych działań (kryteria wyboru ich zasadności, przejrzystości, celowości, plan działań, procedury wyboru, włączenie społeczne – w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji).

Ewaluacja **wewnętrzna** będzie prowadzona co roku, w pierwszym kwartale roku następującym po zakończeniu roku podlegającego ewaluacji i obejmować będzie cały poprzedzający rok. W celu uzyskania jak najlepszych wyników ewaluacji zostaną zastosowane różne metody pomiarowe. Źródła danych i metody ich zbierania będą polegały na zebraniu ankiet od beneficjentów, sprawozdań beneficjentów, prowadzone będą badania ankietowe wśród mieszkańców, prowadzone bezpośrednio oraz za pośrednictwem strony internetowej LGD, opinii beneficjentów, prowadzeniu rozmów z mieszkańcami na otwartych spotkaniach, wywiady z wnioskodawcami oraz dokumentacja własna LGD.

Ewaluacja **zewnętrzna** zostanie powierzona ekspertom zewnętrznym, wykonywana będzie zgodnie z wytycznymi programu. Realizacja badania odbędzie się jednokrotnie – w latach 2026 r. – 2029 r. Ewaluacja zewnętrzna może zostać zlecona wspólnie, tj. badanie obejmuje kilka lub wszystkie LGD z terenu województwa.

Ewaluacja zewnętrzna dotyczyć będzie co najmniej następujących obszarów badawczych:

- ocena wpływu na kapitał społeczny; przedsiębiorczość; turystyka i dziedzictwo kulturowe; grupy w niekorzystnej sytuacji; innowacyjność; projekty realizowane w partnerstwie; ocena funkcjonowania LGD; ocena procesu wdrażania; wartość dodana podejścia LEADER.

Informacje uzyskane w wyniku przeprowadzonej ewaluacji pozwolą na stałe podnoszenie jakości usług i stosowanych procedur. Sporządzane raporty będą przedstawiane na Walnym Zebraniu Członków Stowarzyszenia i podawane do publicznej wiadomości m.in. poprzez umieszczenie na stronie internetowej LGD. Uwzględnienie wniosków i opinii pozyskanych podczas realizacji planu komunikacji przyczyni się do pełniejszej ewaluacji. Ewaluacja powiązana jest także z aktualizacją LSR m.in. w ten sposób, iż pozwoli ona na uaktualnianie strategii do potrzeb podmiotów lokalnych i warunków rozwoju obszaru, doskonalenie operacji wynikających ze Strategii, a także doskonalenie działań techniczno – organizacyjnych na rzecz wdrażania Strategii.

Wyniki ewaluacji będą przedstawiane publicznie podczas Walnego Zebrania Członków, które udziela absolutorium Zarządowi za miniony rok. Zespolenie w czasie tych wydarzeń stanowić będzie bodziec do dyskusji o działalności LGD i Zarządu, a wynikające z niej wnioski będą przekładane na stosowne uchwały Walnego Zebrania Członków. Za nadzór procesu ewaluacji odpowiedzialny będzie Zarząd, sama ewaluacja będzie przeprowadzana przez Kierownika Biura LGD lub przez eksperta zewnętrznego.

Funkcjonowanie LGD będzie na bieżąco monitorowane w celu stałego podnoszenia jakości i efektywności działań. Ewaluacja będzie niezbędna do sprawnego wydatkowania środków publicznych w ramach LSR, a także do szybkiego reagowania na zmieniające się warunki otoczenia społeczno – gospodarczego na terenie LGD. Monitoring zaś będzie w sposób ciągły dostarczał informacji, co w danym momencie zachodzi w realizacji Strategii. Obszarem, który będzie podlegał ocenie jest także jakość partnerstwa oraz sprawność organizacyjna Lokalnej Grupy Działania.

Odpowiednio prowadzony monitoring i ewaluacja pozwoli na:

- uaktualnienie Strategii i dostosowanie jej do potrzeb podmiotów lokalnych,
- doskonalenie działań organizacyjnych na rzecz wdrażania Strategii,
- lepsze zaspokojenie oczekiwań odbiorców projektów zaplanowanych w ramach Strategii.

ZAKOŃCZENIE

Niniejsze opracowanie jest dokumentem strategicznym, który wyznacza najważniejsze kierunki rozwojowe obszaru LSR w latach 2024 – 2029. Określa ona cele, przedsięwzięcia i produkty, które zostaną zrealizowane w kontekście zarówno obecnych, jak i przyszłych procesów rozwoju lokalnego.

Zakłada się, że przedstawione w LSR założenia zostaną należycie wykonane przez realizatorów Strategii. Powstawaniu Strategii towarzyszyły badania i konsultacje społeczne. Na każdym etapie konstruowania Strategii były wykorzystane różnorodne metody pozyskiwania opinii i uwag od strony społeczności lokalnej. Ponadto konsultacjom przyświecała zawsze zasada otwartości, co oznacza, że każdy pozyskany głos, niezależnie od formy i sposobu w jaki został przedstawiony, był brany pod uwagę i analizowany pod kątem zapisów w tym dokumencie.

W ramach analizowanych obszarów starano się dokładnie wskazywać zarówno atuty, jak i słabe strony Powiatu Radziejowskiego, a także związane z nimi szanse i bariery rozwojowe. Ważną część Strategii to działania, które w toku konsultacji społecznych zostały wytypowane jako kluczowe aspekty, które przyczynią się do rozwoju gmin, miast znajdujących się na obszarze LGD.

Analiza ostateczna dała możliwość zidentyfikowania mocnych i słabych stron terenów, co pozwoliło na dobranie odpowiednich i optymalnych działań, mających na celu zminimalizowanie występowania problemów i przyczyniających się do osiągnięcia celów postawionych w Strategii.

Społeczność lokalna Powiatu Radziejowskiego boryka się z wieloma problemami różnej natury i przedstawiona w niniejszej pracy problematyka nie wyczerpuje w całości zagadnień z nią związanych.

Głównymi celami, które pragnie zrealizować w latach 2024 – 2029 LGD „Razem dla Powiatu Radziejowskiego“ jest tworzenie dobrych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości oraz poprawa jakości i komfortu życia mieszkańców. Należy mieć nadzieję, że realizacja opracowanej LSR przyczyni się znacznie do osiągnięcia założonych celów i przyniesie znaczącą poprawę warunków życia i pracy na terenie jej realizacji.

Wykaz wykorzystanej literatury

1. Poradnik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014 – 2020,
2. Regulamin Konkursu na wybór Strategii Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność, w tym Załącznik nr 3 – Struktura i wymagania dotyczące LSR,
3. Raport z badań „Równe traktowanie dzieci i młodzieży z obszarów wiejskich (w tym dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami) w dostępie do usług społecznych, zdrowotnych, edukacyjnych, sportowych i kulturalnych” Badanie wykonane na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w ramach umowy o dzieło nr 147/20
4. Sytuacja młodych ludzi na rynku pracy Zespół Szkół Górniczo – Energetycznych im. S. Staszica w Koninie dr Justyna Kozłowska Natalia Staszak
5. Sytuacja kobiet na rynku pracy w Polsce w porównaniu z sytuacją mężczyzn Leszek Kucharskia, Anna Rutkowska Główny Urząd Statystyczny
6. DIAGNOZA POTRZEB I POTENCJAŁU SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ W ZAKRESIE USŁUG SPOŁECZNYCH Dorota Bazuń, Joanna Frątczak – Müller, Małgorzata Jaskulska Mariusz Kwiatkowski, Anna Mielczarek – Żejmo Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Warszawa 2020
7. Strategie rozwoju gmin z obszaru LGD,
8. Strategie regionalne oraz powiatowa,
9. strony internetowe samorządów,
10. Biuletyn Statystyczny Województwa Kujawsko – Pomorskiego, 2020
11. Jakość życia w Polsce, GUS 2015,
12. Warunki życia rodzin w Polsce, GUS 2015,
13. Dochody i warunki życia ludności Polski, GUS 2014,
14. Strona www. Bank Danych Lokalnych GUS <http://stat.gov.pl/bdl/>
15. Statystyczne Vademecum Samorządowca 2020,
16. Materiały z konsultacji społecznych.

Załączniki

1. Cele i przedsięwzięcia
2. Plan działania – wskazujący harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu.
3. Budżet LSR – w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia.
4. Plan wykorzystania budżetu LSR – wykazujący wykorzystanie zakontraktowanych środków w podziale na poszczególne fundusze i lata.